

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiæ Concilii Tridentini Liber Vndecimvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11665

HISTORIÆ
CONCILII
TRIDENTINI
LIBER VNDECIMVS.
ARGVMENTVM.

CONSILIA Pontificis de libello Interim.
Fœdus ab eo cum Gallis agitatum, sed non
confectum. Leges ad Clerum Germania refor-
mandum, à Cesare in Comitibus lata. Legatio Bo-
noniensis ob Gallorum suspicionem Morono
adempta, & Montano demandata. Capita de
Translatione Synodi examini Romæ proposita, sed lentè discussa.
Spes recuperande Placentia, at irrita. Cuiusvis nationis Episcopi
Romam accersiti ad disciplinam restituendam; inter quos aliquot
ex iis qui Tridenti debebant Vocati, eorumque excusationes. Con-
cilij suspensio. Synodus Prouinciæ Moguntina, eiusque Decreta
de Imaginum ac Sanctorum cultu. Dissensio Parmæ causâ inter
Pontificem & Octauium orta. Obitus Pontificis. Montani crea-
tio, qui Iulius III. nominatur. Res Pontificatus initio ab eo ge-
stæ, & præsertim Parma Octauio Farnesio restituta. Consilium
ab eo susceptum Synodi Tridenti reponenda; & quo pacto Gallie
Rex ad id inducatur. Conuentus Augustanus Concilio vniuersè se
subiicit. Nauata à Pontifice opera, ne Cesar Parmæ possessionem
Octauio turbet; variaque consilia ad id proposita, sed repudiata.
Indicitur Tridenti Concilium. Octauij sollicitudo ob Cesarianorum
minas: & quæ cum Gallis agitat. Studium Pontificis ad ea im-
pedienda, sed frustra. Idem Pontifex à Cesare incitatus ad arma
oppo-

opponenda, & quare ad minus malum evitandum per motus. Electio, & accessus Præsidentum ad Concilium. Eius inchoatio. Transitus Tridento Hispaniarum Principis, & Bohemæ Regis. Adveniunt Oratores Cæsaris, multi Antifites, & Ecclesiastici Septemviri. Belli initium, & euenta. Duæ contestationes, Regis Gallie nomine in Senatu habitæ. Litteræ & contestationes ab eo ad Concilium scriptæ, & quo pacto ibi exceptæ. Sessio duodecima celebratur Kalendis Septembribus. Prorogatio Decretorum vsque ad futuram Sessionem, die undecimo Octobris indictam.

CAPVT PRIMVM.

1548.

Varia consilia de iis, quæ à Pontifice agenda essent post libelli Interim promulgationem. Agitatum cum Gallo fœdus. Nuntij missi Dandinus in Galliam, Bertanus in Germaniam.

DICI vix potest, quantum animorum motum excitaverit libelli Interim promulgatio. Etenim primo aspectu creditum plerumque est, arrogatam sibi fuisse à Cæsare auctoritatem in rebus Fidei, eandemque exercitam in comprobandis doctrinis erroneis, & quæ sensus Ecclesiæ recentisq; Concilij Decretis repugnarent. Quare hoc nomine de his conquestus est Farnesius apud Hispaniæ Nuntium, ut eadem significaret Philippo Caroli filio, virisq; primariis illius religiosissimæ nationis. Imò Episcopus Ambiliatensis more desperantis Montano dixerat, actum esse de re Christiana. Pontifex tam opportunis remediis comparandis, quàm inutilibus effundendis querimoniis intentus, rem cum animo suo volutabat, & peritiorum sententias exquirebat.

13 Junij
1548.
Montani ad
Ceryinum,
7. Junij
1548.
Montani ad
Ceryinum,
7. Junij
1548.

Ac primò quidem super Concilio Gallici Oratores Bononiæ commorantes, rerum publicarum experti, adeoque à speciosa temeritate non illecti, supra ceteros collimarunt, prout constitit ex euentu. Legatum itaque monuerunt, incassum expectari celebrem & fructuosam Synodum, vbi obsisteret qui potiori parti Christiani orbis dominabatur. Proinde opportunum esse, ut à Pontifice legitima declararetur translatio, quò ne coloratum quidem ius Cæsari superesset ad continuandam Tridenti Synodum, perinde quasi haud legitime inde digressam, postea verò vsque ad commodiora tempora Concilium suspenderetur.

Pars II.

Z

Monta-

1548.

c Litteræ
Montani ad
Cerinum,
21. Maij
1548.
d Litteræ
eiusdem ad
eundem,
31. Maij, &
16. Iunij
1548.

Montanus in ipso æstu Germanicæ nouitatis amplius exarserat, regressusque in veterem sententiam suam, auctor erat, ut acta Bononiæ Sessione, responsio promulgaretur (in promptu iam illa erat, clam à Catharino peracta^d) contestationi ab Hispani fisci Procuratoribus habitæ: tum verò huiusmodi sententiæ Decretum ederetur: Ob contumaciam repugnantiamque multorum opus esse, Synodum Pontificis præsentiam communiri ac regi: cum autem is & ob grauissimum ætatis pondus, & ob alia insuperabilia impedimenta nequiret Româ discedere, decerni à Synodo, ut ipsa Romam contenderet. Etenim, aiebat Legatus, per eam Episcoporum infrequentiam, inter tam validas oppugnationes fieri non posse, ut seu Bononiæ seu in alia qualibet vrbe Concilium retineretur, & specie splendidum, & sanctionibus generosum, multoque minus, ut oppositus ille cœtus Tridento diuelleretur. Vnicum id temporis locum ad expedienda sacræ militiæ arma Romam esse, vbi Pontificis maiestas, Purpuratorum splendor, publicorum Oratorum præsentia, multorumque Episcoporum interuentus, qui variis in ea Aula muneribus fungebantur, Casarianorum absentiam supra modum compensatura fuissent, sui que fulgoris repercussu Tridentini cœtus oculos perstrictura, adeoque venerationem terroremque incussum iri cuiusque potentia, Decretis ac censuris quæ ibi aut ederentur aut cuderentur. Suspensionem videri sibi imbecillum consilium, & obnoxium, pro eo ac sæpius obseruatum est, populæ calumniis, quasi Pontifex nollet Concilium, quia morum emendationem nollet. Verumtamen animaduertens, suam hanc sententiam ne à Gallicis quidem Oratoribus foueri, cœpit pedem referre, eorum consilio, de quo diximus, comprobato; cum hac tamen cautione, ut Pontifex Patres aliquot Romam accerferet ad reformandam disciplinam, & interim cuncta Tridentina Decreta de rebus Fidei disertè confirmaret, refractariis anathemate percussis. Sed cum feruidi planè esset ingenij, plus acuminis quàm firmitatis obtinebat; vnde sæpius mutatâ sententiâ, ad eam quæ sua magis erat, & ardentior, reuertebatur.

e Litteræ
Montani ad
Cerinum,
24. Maij
1548.
f Eiusdem
litteræ ad
Cerinum,
31. Maij, &
alix.
g Constat ex
Montani lit-
teris ad Cer-
inum, 7. Iu-
nij 1548.
h Extat in
variis litteris
ac Diariis,
præcipuè
5. Iunij
1548. & in
Historiis il-
lorum tem-
porum.

Ceruinus fatius existimabat inhibitionem tolli, ut ita Bononiensis Synodus in suam possessionem rediret, in cœtibus aliisque functionibus solemniter celebrandis, adeoque Patres iucundius honestiusque ibi consisterent; non tamen ad Sessionis celebrationem veniretur, donec lapis omnis fuisset motus ad Cæsarem conciliandum; præsertim quia nihil firmum extrui poterat in ope Gallorum. Nam cum actum fuisset de fœdere cum Henrico ad commu-

nem defensionem ineundo, is, decrepitâ Pontificis ætate obseruatâ, noluit tam attrito nauigio se committere; proinde magnam depositæ pecuniæ vim pro vadimonio deposcebat. 1548.

5 Hæc tum de Concilio, qui summæ auctoritatis erant, meditantur. Quod verò ad libellum *Interim* spectabat, multi suadebant, vt Præfules, quos Cæsar flagitauerat, in Germaniam mitterentur, quibus facultas simul inesset illius libelli in formam tolerabiliorem redigendi. Verùm Moronus, & prudentes aliqui ex Bononienfibus Episcopis, dispecto attentius illius tenore ac proœmio, censuerunt, cum in eo esset mera quædam indulgentia, seu potius quædam restrictio, quæ Lutheranos coarctabat, haud expedire Pontifici, dum ea de re nimium laboraret, maiorem auctoritatis suæ offensio- nem illic agnoscere, quàm reuera esset, idque insperato successu; nec iniungendum esse Nuntiis, vt libellum corrigerent: sicut enim confectus fuerat, quò à Protestantibus exciperetur; ita numquam purgari adeò poterat, vt ne quid hæreseos redoleret. Quare si Pontificij manum admouissent, nihil aliud effectum iri, nisi vt cum aucto- ritate Pontificis liceret lutherizare.

i Litteræ Montani ad Ceruinum, 14. Iunij 1548.

6 Dederat Paulus veniam post promulgatum libellum Sfondrato redeundi à legatione; * cum reputaret, post legationem prudenter quidem, sed non feliciter ab aliquo ministro gestam, inter hunc, & Principem, apud quem diu fuit, eiusque Magistratus, inuicem crassio- rem quendam sanguinem ingenerari, qui ineptus planè est ad fiducia- m, ad benevolentiam, ad spem nutriendam, præcipua in rebus agendis instrumenta; ideoque opportunius esse, alterum illi subrogare, in quo saltem æmulatio animi affectiones præfagiret, dissimiles iis quæ in altero displicuerant, & quicum Principis administri, qui sibi haud satisfactum ab altero querebantur, mutua gratificationi studerent, ne cunctis morosos se proderent. Non tamen discessit Sfondratus nisi circa Idus Iulias, aduentum Nuntij sibi suffecti præstolatus. Hic erat Petrus Bertanus Episcopus Phanensis, non Paulo solum, sed Carolo acceptus, idemque Madruccio, sicuti narrauimus, acceptissimus. Is verò adeò cautus fuit suspicionis euitandæ, vt Bononiâ iter faciens, festinatione prætentâ ne Montanum quidem inuiserit, haud ignarus, quàm alienis ab eo animis essent Casariani: qua de re acriter Legatus cum Farnesio conquestus est, ratus, per id adimi sibi existimationem in conspectu Concilij, cum vel maximè opus erat vt in honore haberetur, quò imminentem illius dissolutionem auctoritate præpediret.

k Litteræ Farnesij ad Sfondratum, 5. & ad Poggium, 11. Iunij 1548. Bononiam peruenit 16. Iulij, ex Diario.

l Ex Diario, 19. Iunij 1548. & ex litteris Montani ad Ceruinum, eodem die.

m Litteræ Farnesij ad Poggium, 13. Iunij 1548. & ad Sfondratum, 5. eiusdem.

7 Fuit quoque missus in Galliam Hieronymus^m Dandinus Episcopus

Historia Concilij Tridentini

1548. pus Imolensis, nomine quidem vt Horatij Farnesij coniugium cum Regis filia conficeret, sed reuera multò magis, vt de rebus Concilij fœderisq̃ue tranfigeret: is verò eadem de causa, quâ Bertanus, à suspecto comitatis officio penè abstinuit, cùm ocreatus, & campestri habitu vix cursim salutarit Legatum, qui ea de re & cum eodem & Romæ conquestus est; eoq̃ue iracundius, quòd Dandinus, cùm primùm ad Aulam accessit, in illius familiam cooptatus, ⁿ postea eiusdem ope, simul ac propriæ virtutis solertiâ, ad ampliora gradum fecerat; cùm acerbius nihil contingat, quàm ab eo contemni, qui nobis conditione subiectus, & beneficiis obnoxius fuit: quo palàm fit, nimis nos in æstimatione prolapsos & in patrocinio deceptos. Veruntamen ille postea Pontificio solio admotus, breuî eorum utriq̃ue Purpuræ honorem largitus est, à quibus debito fuerat honore fraudatus; cùm animaduerneret, non despiciatui, sed cautioni id fuisse vertendum, amaretq̃ue tunc in ministris eam animi firmitatem, quâ ne superiorum quidem rationem haberent, vt supremo nauiter obsequerentur.

ⁿ Ex litteris Dandini ad Episcopum Pharnensem, apud Cæsarem Nuntium, 10. Februar. 1550. in volumine litterarum quod auctori communicauit Hercules Dandinus, Dandini Cardinalis heres.

• Litteræ Farnesij ad Sfondratum, 3. Iunij 1548.

Antequam Bertanus publicè destinaretur Nuntius, ^o Mendoza Pontificem prolixè allocutus, suâ quati sponte ipsum hortatus est, vt in Germaniam Legatos mitteret, qui, vt idem arbitrabatur, aliquid commodi essent allaturi. Ad hæc Pontifex: Mirum planè esse, post *Interim* promulgationem id sibi proponi, cùm obstructus illorum operæ aditus videbatur. Et per eam occasionem questus est, id accidisse postquam Sanctacrucius Nuntius illuc peruenerat, cum promissis Pontificis eò mittendi Præsules, ad illa negotia delegandos, & quo tempore nullâ Cæsar premebatur necessitate stabilien- di Decreta, vt Comitia absolueret; quippe diu postea perstiterant, & adhuc perstabant. Dein vota Patrum Bononiensium significauit, qui agrè ferebant, diutius non in Concilio, sed in quodam exilio commorari; enixeque postulabant, vt ipse in translationis causa sententiam ferret, ac certè aut manus aut pedes ipsis solueret. Tum expostulauit, dum ipse tantam Cæsaris rationem haberet, tam malè sibi repensum esse, spei Ardinghello factæ in re Placentina operibus minimè respondentibus: nec satis roboris esse responsioni à Carolo redditæ, non priùs priuata quàm publica componenda; cum Placentiæ restitutio non priuatim ad Farnesiorum familiam, sed publicè ad Sedem Apostolicam, imò ad præsentem rerum publicarum statum pertineret: sibi nihil magis hætenus nocuisse, quàm quòd nimiam in recto Cæsaris animo fiduciam collocasset; nam alioqui non incurrisset communem reprehensionem, quòd ea omi-
sisset

fisset confilia, sibi ab omnibus insinuata, quibus iam tum aut Placentiam recuperasset, aut certè Parmam eiusque ditionem extra periculum collocasset.

1548.

9 Post huiusmodi colloquium Pontifex Bertanum misit. At verò Suavis sui commenti operà audet ea coniungere, quæ in aliorum monumentis coniuncta non sunt. Dicit, Bertanum missum fuisse ob leges quasdam à Cæsare propositas Comitibus die 14. Iunij, ad Ordinem Ecclesiasticum reformandum; cum reuerà Bertanus Nuntij munere functurus, die nono Româ discesserit. Impositum Nuntio fuit, ut de cunctis capitibus, quæ Mendoza significarat, cum Cæsare ageret; ac potissimum specularetur, num locus foret Præfulum missioni, quam Cæsar petierat, cum dignitate ac fructu; cum Legatorum munus non magis in linguæ quàm in oculorum opera fitum sit, nec magis in iis exponendis quæ à suis Principibus demandantur, quàm in iis quæ à se visa sunt, ad eosdem Principes referendis.

p Litteræ Farnesij ad Poggiana, 13. Iunij: & Diarium Massarelli die 17. vbi apparet, eod. die Nuntium Bononiâ transisse.

C A P V T II.

Leges ad Clerum reformandum à Cæsare in Comitibus promulgatæ.

Legatio Bononiensis Montano commissa. Articuli de translationis causa propositi.

1 C Arolus ad motis iam manibus negotio Religionis, in eo conuentu rem à se perfici posse speravit, & quamdam Ecclesiasticæ^a disciplinæ correctionem proposuit: quæ ea planè est, quam supra indicauimus à Suauis commemoratam, quæque ab eo tamquam optima commendatur; simulque adicitur, eandem Romæ non displicuisse, nisi ex eo, quòd absque Pontificis auctoritate confecta esset, ei que relaxandarum legum vsu coarctabat. Re ipsa veritas quasi flamma quædam est, quæ utcumque recondere sinu studeas, per os tamen translucet. Hanc disciplinæ emendationem affirmat Suavis fuisse sanctissimam, & ex altera parte Romæ non displicuisse, nisi quatenus Princeps laicus in rebus Religionis & supra Sedem Apostolicam exercebat potestatem. Igitur Romæ sententia tyrannica non sunt, nec bono publico perniciofa, quod Suauis voluminis scopus est: sed probantur Romæ leges optimæ, dummodo pulchro corpori haud desit anima, quæ in legibus legitima potestas est. Et sanè quia huiusmodi defuit anima, ea Cæsarea sanctio, quamquam postea simul cum *Interim* promulgata fuisset secunda Iulij in recessu Comitiorum, fuit veluti partus emortuus, adeoque ita ut numquam viueret nata est.

a 14. Iunij, vt in Diario,

Z 3

Conti-

1548.

^b Ex Diario,
26. Iunii.

^c Ex Diario,
20. Iunii, &
ex litteris
Farnesij ad
Cerinum,
23. Iunii;
& ex Actis
Consistor.
23. Iulij.
^d Ex Diario,
16. Iulij.
^e Litteræ
Cerinij ad
Moronum,
4. Iunii, &
6. Iulij
1548. &
Massatelli
Bononiæ ad
Cerinum,
19. Maij, &
20. Iunii, ex
Commentariis
Cerinorum.

^f Diarium,
29. Iunii.

Contigit interim, quemadmodum passim increbuit fama, ut Gallici Cardinales, quorum operâ foedus inter Regem ac Pontificem ad defensionem mutuam agitabatur, Paulo proponerent, ^b in rem non esse, quod in tanta auctoritate ac vicinitate Moronus perstaret, Cæsari & ortu & affectu obnoxius. Quamobrem induxit Pontifex animum, ut illi sufficeret in legatione Bononiensi Montanum Cardinalem, eò in Gallos propentiorum, quò durius habitum à Casarianis; eademque operâ fiebat, ut per eam accessionem prouentus, ^c supra ea quæ ipsi pendebantur ex legatione Concilij, compensaretur iactura reddituum Papiensium, quos ei Gonzaga interceperat. Verùm quò subsidium aliquod Morono suppeditaretur, quod simul esset rei benè gestæ luculentum testimonium, ^d portionem aliquam prouentuum, quos Concilij legatio Montano conferebat, & aliquam etiam ex iis fructibus Pontificiæ, ut vocant, *Datarie* eidem Morono attribuit. Quin reuerà hic veniam deponendi muneris petierat: & Pontifex, ^e (siue id verum fuerit, siue obtenderit suauitatis gratiâ, euitandæque offensionis studio) negavit illud fuisse postulatum à Gallis, & eiusdem in gesto Magistratu operâ collaudatâ, se festinasse professus est, ut successori Papiensem iacturam compensaret. Moronus verò non mediocrem præ se tulit lætitiâ, quòd voti compos iam esset, vel ex animo, vel quia in ictibus huiusmodi, aduersus quàm in plagis corporis, qui se vulneratum fatetur, malum auget; qui se intactum simulat, minuit.

Non modicam inferebat Pontifici sollicitudinem translationis causa: nolebat enim vel intempestiuâ sectione illam potius exulcerare, quàm decidere, vel quasi per ignauiam metumque in silencio destituere. Quare ut eam agitaram haberet, possetque honestius, quandocumque liberet, absoluere, curauit, ut à delectis Cardinalibus in quindecim capita eius cognitio partiretur: ^f quorum singulis, constat ex Actis, doctissimè fuisse responsum à Patribus, qui Bononiâ aduenerant. De his & ceteris omnibus inter Pontificem eorumque Tridentinum agitatis, quæ summatim recensēbimus, nullam Suavis notitiâ præ se fert. Nos planè hîc omitemus minutim referre ea capita, adiectasque eorum singulis rationes, ut à lectoribus eam molestiam arceamus, quam afferunt disputationes probationesque earum rerum, quæ disputationem respuunt, & probatione non indigent; cum in quæstionem trahi non possit, licet Oecumenicæ Synodo cum duabus tertiis suffragiorum partibus, cum auctoritate Legatorum, peculiarem ad id facultatem à Pontifice obtinentium, cum iteratis consiliis, cum iurato peritorum hominum

minum testimonio, & ob imminens cunctisq̄ue notum vitæ periculum, ex vno in alterum locum commigrare; quod exemplis recentibus tum Concilij Papiensis sub Martino, tum Ferrariensis sub Eugenio confirmabatur. Quapropter Cæsar ipse, intelligens causam sustineri non posse, illam perpetuo suppressere somno studebat, ne eandem cerneret decretâ adeoque inhonestâ morte occumbentem. Proposuit igitur Bertano, ne per sex menses ea lis ageretur, atque interim Concilio supersederent, & missis in Germaniam seu minoribus Præsulibus, seu Purpuratis, cum facultatibus aliis expositis. Pontifex verò, Episcopis ex omni natione Romam accersitis, morum emendationem constitueret.

1548.

g Diarium,
1. Augusti
1548.

4 Huiusmodi responso accepto, Montanus censuit rem esse conficiendam. Etenim nisi aliqua ratio excogitaretur, quâ posset cum dignitate recedi, Cæsar adeò processerat, ut opus foret cum illo, quasi per quamdam monomachiam speciem congregari: in quo præter publicam offensionem, periculum etiam extitisset (amissâ iam oportunitate ea peragendi quæ primus translationis æstus ferebat) quò plenius Cæsari satisfaceret, facultates excipiendi reconciliandique hæreticos, & schismaticos amplissimas concedendas, supra quam umquam à quocumque Pontifice concessæ fuissent, quidquid seuerior cautio quorundam Theologorum opponeret. Sed præter eas, aiebat ille, tunc à Cæsare quasdam alias facultates peti numquam usurpatas, inter quas erant quæ certè delegari non possent, utpote iure Diuino soli Pontifici reseruata: eas quidem concedere non licere, sed neque eas negare tutum esse tam feruido tamque valido petitori. Proinde fatius esse, rem committi iudicio Præsulum, qui ad formandas disciplinæ leges erant vndique conuocandi, quorum consilio repulsa & venerabilior & tolerabilior redderetur.

b Litteræ
Montani ad
Ceruinum,
14. & 25. Augusti.

5 Quod spectabat ad ministrorum missionem cum facultatibus quas diximus, existimabat, quamquam si Præsules mitterentur, minus foret dispendij, Cardinales tamen præferendos, quippe & honorificentius, & fortassis efficacius rem acturos; adeoque ad eam missionem suadebat inter illos vnum ex Concilij Legatis seligendum, ostendens id Ceruino conuenire, non sibi, quem negabat ad id muneris idoneum esse, non virtutum modò, sed virium egestate. Non tamen temeraria fortasse fuerit suspicio, eum sperasse, in se, utpote antiquiorem, casuram electionem ad tam præclaram prouinciam, quâ Pontifici simul ac sibi posset Cæsaris beneuolentiam recuperare; cum apud Principes in more sit, ad sustentandam promouen-

1548. mouendamque ministrorum fidem, velle vt is reconciliationis sequester sit, qui ob fidem ac studium fuerat offensionis administer. Verum de causa translationis ille frequenter monuit; vt si tractatio cum Cæsare protraheretur, ¹ ne absque decisione ea causa penderet, vel saltem absque occulta Pontificis declaratione, solis Legatis patefacta; ne, si vacaret interim Sedes, Cæsari superesset vlla tituli species, affirmandi Concilium Tridenti persistere, & ad ipsum Pontificis electionem pertinere: quod tamen consilium perfici non poterat, nisi per inaccessum arcanum, ne Cæsar irritaretur ad prouocationem prosequendam, quam suo nomine Mendoza interposuerat (& cuius confirmandæ potestatem fuisse illi traditam exploratum erat, ita tamen ^{*} vt nonnisi in quibusdam conditionibus eâ uteretur) & res in schisma prorumperet. Sed de hoc postremo consilio infra loquemur.

† Litteræ Montani ad Ceruinum, 1 Nouembrii 1548. & 14. Aprilis, & 8. Iunij 1549.

‡ Constat ex litteris Farnesij ad Nuntium Gallie, in volumine Burghesiorum, cui titulus est: Paulus III. Littera Farnesij Cardinalis. † Ultimo Augusti, vt in Actis Consistor.

Quod spectat ad aliam consilij partem, eò Pontifex propendit, vt Cæsari per delegationem, quam optauerat, satisfaceret; sed in eo firmus, quod illi per Sanctacrucium significarat, Præsules, non Purpuratos elegit: ¹ fortassis etiam, ne cogeretur altè Madruccium offendere, ipso posthabito. Itaque designauit Bertanum tunc ibi Nuntium, Lippomanum Veronensis adiutorem, & Pighinum, ad Ferrentinatem Ecclesiam paulò antè translatum; qui duo inter eos erant, quos ad propugnandam translationem Synodus Romanæ legarat.

Hic verò Suavis grauiter labitur, dum narrat, Nuntios haud missos à Pontifice cum facultatibus quas Cæsar flagitarat, hoc est, confirmandi saltem ex parte quæ ipse statuerat in Comitibus, sed cum aliis, Pontificis dignitati opportunis, videlicet, amplissimas venias absolutionesque indulgendi, quippe ad eius auctoritatem in illis regionibus sustinendam maximè accommodatas. Ignorauit ille, huiusmodi amplissimas facultates iteratis Cæsaris petitionibus fuisse impetratas, qui tredecim capitibus distributas postulauit; & hac in re inter Pontificis Consiliarios variasse sententias, reputantes, non aliunde magis eleuari prohibitionum reuerentiam, & horrorem scelerum, quam ex remissionum facilitate, quæ beneficium in maleficio pene conuertunt: quidquid autem indulgeretur aberrantibus, vt in viam reducerentur, iustitiæ nomine postulatum iri ab iis, qui ne vestigium quidem deflexerant. Quare tamen Romano in cœtu plerique tandem ad benigniora deuenierint, vt tanta perditorum multitudo ad bonam frugem quâcumque ratione alliceretur; tamen non modò nihil profusum est per prodigentiam sponte

exet-

exercitam ad obsequij aucupium; sed in duobus capitibus ex tredecim, pro quibus Cæsar institerat, Nuntiis denegata facultas est. Hæc fuerunt, ne aut Religiosis professis per vllum laxamentum permitterent coniugium; de quo obseruatum fuerat, ^m plurimorum sæculorum spatio quatuor dumtaxat huiusce relaxationis, professis Religiosis factæ, exempla reperta, ex iis verò tres post susceptos liberos ad cellam reuerfos: aut sinerent Ecclesiarum fundos, à laicis iam occupatos, retineri. Pollicitus tamen est Pontifex, se in vtroque capite clementer acturum, vbi in peculiaribus rerum conditionibus honestam causam agnosceret. Nec solum de his facultatibus Cæsariani conquesti non sunt, prout Suauis affirmat; sed Bruxellis cum lætitiæ exceptæ fuere, sicuti Farnesius significauit Hieronymo à Correggio, in mandatis paulò post ad illum missis, ⁿ cum ad Cæsarem suo nomine, rei Placentinæ causâ, ipsum legauit. Idem quoque luculenter testantur litteræ Pighini Nuntij ad Ceruinum, ^o in quibus narrat, Cæsarem, eiusque administratos, recensitis facultatibus fuisse contentos, solumque cupiisse, vt Nuntij eamdem potestatem aliis delegarent, quò tolleretur suspicio, quasi spe inani lactarentur, donec Placentini negotij exitus cerneretur: & in eo pariter conuenerent.

1548.

^m Mandata Nuntiis tradita extant in volumine ex citatis in Archivio Vaticano.

ⁿ Extat in Bibliotheca Ducum Vrbinatum.

^o Bruxellis, 26. Ianuar. 1549. inter Commentaria Ceruinorum.

8 Verùm Suauiana interpretatio Diplomatis, quo facultates memoratæ continebantur, nos ad Historiæ seriem interrumpendam compellit. Scribit, illud Diploma multorum sermonum causam fuisse, in primis, quò haberetur in procæmio, inter vrgentes Ecclesiæ turbas Pontificem solatio affectum fuisse ex promissionibus per Petri Sedem à Christo exhibitis, maximè verò, *postquam ipse Oecumenica Synodi remedium admouerat. Perinde quasi* (obseruat Suauis) *non alio Ecclesiæ fundamento niteretur, nisi Pontifice, & sexaginta Patribus Tridentinis.* Et tamen vt sexaginta illi Patres Pontificis auctoritate cogerentur, tot Comitia fuerant celebrata, tot itinera ad Reges suscepta, tot proluxæ rerum tractationes per vniuersum Christianum Orbem habitæ: & tamen illorum sexaginta Patrum Decreta ab eo collecta tantum Ecclesiam illustrarunt & confirmarunt, quantum ne ipsa quidem inuidia possit inficiari: & tamen ea Christianorum pars, quæ noluit in ipso, & in illis sexaginta Patribus in niti, Ecclesiam conflauit adeò discordem, adeò deformem, adeò belluis confimilem, vt vnicuique videre licet. Si Christo ars fuit, per paucos piscatores Orbem terrarum, idolorum cultorem, ab impia superstitione ad Fidem reuocandi; certè ars ipsi non defuit, per sexaginta Episcopos Christianum Orbem ad meliorem frugem reducendi.

Pars II.

A a

ducendi.

1548.

ducendi. Quin etiam, amotâ quacumque Dei supra naturæ ordinem molitione, in profanis pariter principatibus paucorum capitibus pendet populorum innumerabilium seu tranquillitas seu perturbatio.

Dein adiicit, Ingenti fuisse arrogantiae adscriptam facultatem, Reges ac Principes ad honores, ad famam, ad dignitatem pristinam reuocandi. De hoc argumento haud equidem hinc disputandum puto. Reuoluantur Historiæ Ecclesiasticæ, consulantur Theologi, Canonumque periti.

Pergit narrare, Contradictionem fuisse obseruatam in potestate fideles absoluendi à iuramentis illicitis, cum hac absolutione illi non egeant. Par etiam fuerat, ut censores isti repugnantiae notam inuenerent Iudicum sententiis, quando hominem criminis accusatum hi tamquam innocentem absoluunt: siquidem innocens nullo criminis, luendæque noxæ vinculo ligatur, à quo absoluitur oporteat. Vnicuique in promptu responsio erit, ipsam sententiam, quæ accusatus declaratur innocens, absolutionem vocari. Ita pariter cum per legitimam potestatem declaratur, opus iureiurando promissum esse illicitum, per idipsum soluitur iusiurandum. Præterquam quod interdum etiam ex hominibus iuramenta extorquentur iniuriâ, hoc est fraude, vel minis; quorum obseruatio cum sit licita ex parte iurantis, ad eam præstandam obstringitur apud Deum, quippe testem ab homine suæ promissionis appellatum: sed æquitas postulat, ut eo nexu ab illo qui Dei locum obtinet, homo soluitur.

Ineptius est quod de altera contradictione Suauis subdit, quæ continebatur in concessione calicis, ad eos coarctata, qui credunt Ecclesiam non errare, dum eundem calicem laicis negat: *Quo enim pacto, inquit ille, fieri posset, ut quispiam crederet, & postularet huiusmodi prohibitionem dissolui? Nimirum eadem ratione quicumque alicuius legis relaxationem à Principe postulat, cum tacite arguit erroris in ea lege sancienda. Quicumque priuilegium petit, vel ut in priuata sua domo sacrificium celebretur, vel ut ante præscriptam ætatem sacros Ordines suscipere possit, existimet necesse est, in huiusmodi prohibitionibus Ecclesiam deerrasse.* Enimuerò Dialecticam vsque ad Suauis ætatem ignoratam! Quænam interuenit repugnantia ex vna parte, in credendo Ecclesiam non errare, dum hæc vniuersè prohibet; & ex altera, in petendo peculiari quodam legis laxamento, quo alicuius hominis vel prouinciæ pietati propensionique satisfiat?

Postea quasi summè ridiculariam depingit conditionem, quæ præscripta fuit in absoluendis cœnobitis, qui claustra sui Ordinis deseruif-

1548.

deferuissent, nimirum, vt religiosâ veste interiùs amicirentur; Perinde ac si, inquit, regnum Dei quidam esset habitus, seu vestimenti forma: quæ si palàm non appareret, saltem necesse foret vt clam interiùs gestaretur. Hæreticorum mos est, hanc vestium colorumque distinctionem deridere, perinde quasi in profano pariter Principatu ea cum fructu ac dignitate neutiquam vsurparetur; & quasi vestis ipsa luculentum ac perpetuum monumentum non esset, tum gerentibus tum spectantibus, propriæ cuiusque professionis. Quod si secùs, cur inter omnes hominum nationes conuenit virilium muliebrumque indumentorum discrimen? Iam verò quando agebatur, vt transfugæ ad Ecclesiæ gremium suauiter reducerentur; quò humanæ imbecillitati consultum foret, indulgebatur Regularibus apostatis, vt neque nexibus, qui sibi visi fuerant intolerabiles, denuò sese obstringerent, neque admissi iam sceleris publicam quodammodò exprobrationem induerent: adeoque exigebatur, vt occultam quamdam afflictationem obiurgationemque secum ferrent in huiusmodi habitu & colore, qui quotidie ab ipsis & surgente & cadente luce conspiceretur. Quisquis hoc deridiculo habebat, satis comprobabat id quod Sapiens de risu domicilio nos edocet.

13 Risum potius meretur Suauis, qui narrat id quod ignorat. Exemplo sint quæ hîc subiicit: *Quamquam festinè fuissent Nuntij designati; eorum tamen profectio in annum proximum dilata est, eò quod Cæsari haud placuerat ratio in mandatis appositâ ipsi assistendi, eiusque sanctionibus auctoritatem impertiendi.* Et tamen mox perspicient nostri lectores, Nuntios confestim Româ profectos; Pighinum verò Bononiâ transfuisse non serius quàm decimo septimo à sui designatione die; eiusque litteræ extant paulò post in Germaniâ conscriptæ: discrepantia verò promissarum facultatum post Nuntiorum aduentum orta, non ex causa à Suauis probata, sed ex alia, quàm palàm faciemus, extitit.

¶ Apparet ex iis, quæ in margine citabuntur.

14 Ad rerum ordinem redeamus. Peractâ ex voto Cæsaris Nuntiorum missione, duo reliqua per Bertanum à Carolo postulata difficilîus perfici poterant. Suspensioni non perinde Rex Galliæ assentiebatur, ac eam ipsius Oratores Bononiæ suaserant; cum ei videretur, dum Synodus extabat, eam à Cæsare spectari quasi nubem quamdam, vnde sibi procellam formidaret, si vela ipse expanderet aurâ fortunæ potentiaque turgentia. Quin pollicitus iam Rex suos Præsules Romam mittere ad deliberandum de reparatione disciplinæ, simul apud Nuntium questus erat, Synodum in gratiam Cæsaris otari. Cui responsum fuit, Potiùs otari in gratiam pacis

¶ Litteræ Montani ad Ceruinum, 22. Septembris 1548.

¶ Diarium, 29. Septembris.

1548. concordiaëque communis, quæ in ipsius etiam Regis commodum redundabat. His itaque sensis à Rege patefactis, haud licebat Pontifici, post missos eo cunctantè Nuntios in Germaniam, cunctis illius votis obistere; sic enim & maximum fulcimentum amitteret, & simul Principes doceret, rationem pertrahendi ad sua vota Pontificem eam esse, quâ Cæsar utebatur; idque eò magis, quòd Gallus^f hominem sibi à secretis ad Pontificem legarat, qui fœderis negotium vrgeret: & eâ tempestate spectatis Italiae rebus, maiori obpropinquitatem Gallus habebatur in pretio, cum iam in Subalpinam regionem descendisset, magna tunc ex parte ab eo possessam, quòd cum Rege collocuturus Ferrariæ Dux se contulerat. Pontifex verò vt Parmam in tanto rerum tumultu retineret, cum Guisio Cardinale iam eò deuenerat, vt ipse postulatam pecuniam Lugduni deponeret, aboleretque abusus iurisdictioni Ecclesiasticæ aduersantes in Prouincia, in minori Britannia, in Delphinatu, in Sabaudia, & Pedemontana ditione; hoc pacto rem etiam sacram eo fœdere promouente, adeoque declarationem sumptumque Pontificis cohonestante, qui vicissim, quòd Gallum securiorem redderet, haud recusabat beneficiarium ius in Parmæ Principatum ab Octauio in Horatium Castri Ducem, nouumque Regis generum transferre; Castri verò Ducatum aliaque per compensationem Octauio tradere. Id autem nolebat reipsa præstare, nisi post depositam Romæ à Gallia Rege pecuniam, adiunctamque simul cum ab eotum ab Heluetiis Gallo adhærentibus adstipulationem, ne prius arma Cæsaris in se prouocaret, quam vallum extruxisset. Cum igitur suspensioni Concilij, quam Cæsar expetebat, Rex obstaret, non poterat Pontifex in huiusmodi rerum conditionibus, vt alteri satisfaceret, alteri displicere. In alia verò parte, à Cæsare proposita vnà cum suspensione, hoc est in disciplinae legibus statuendis, Cæsariani promissis minimè responderunt, sicuti palàm fiet.

Perrexerunt interim sollicitè Nuntij: & quoniam in Germania fuerat typis vulgata Germanorum Ecclesiasticorum epistola ad Pontificem pro restitutione Tridentini Concilij, & Mendozæ contestatio, quæ duplicis in Pontificem libelli speciem ostentabant; iniunctum est, vt Bononiæ typis impressæ vicissim ederentur, quasi ad preces defensionemque Synodi illuc transgressæ, responsiones illis reddita, alteri per Diploma, * alteri in Purpuratorum Senatu: & plurima illarum exemplaria Pighino tradita, qui primus è Nuntiis in viam se dederat, vt ea opportunè distribueret, nec per ostentationem, quasi irritaret, nec per formidinem, quasi causæ diffideret.

^f Diarium, 23. & 27. Augusti, & 1. Septembris.

[†] 12. & 16. Augusti. [¶] Cuncta extant in litteris Farnesij ad Gallia Nuntium, an. 1548. in Archiuo Burghesiorum.

^{*} Diarium, 18. & 23. Iulij, 3. & 4. Augusti, & clarior 19. Septemb. 1548.

16 Is Tridento iter faciens, ¹ nactus est Hispanos Antistites, maxi-
mo laborantes tædio ob diuturnam & inutilem commorationem in
tam iniucunda statione, rerumque omnium indigente. Iter per Ger-
maniam profecutus, tenuem quamdam ² exterioremque speciem
Religionis animaduertit, per vim à victoriis edictisque Cæsaris indu-
ctam, sed animos hæreticos vt cum maximè. Proinde Sacra sine au-
ditoribus celebrabantur, & vix erat, qui facultatum vsum à Nun-
tiis posceret, aut illos, prout mos est, blandius exciperet. Hinc satis
liquebat, omnem operam, præter eam quam ferrum impenderet,
irritam casuram. At verò quod spectabat ad controuersias cum
Cæsare de Concilio; ³ ubi primùm ad Aulam accessit, in spem ali-
quam concordia venit; longeque maiorem in suis litteris ⁴ Berta-
nus significauit, præ se ferente voluntatem Cæsaris, vt Tridentini
Præfules, certè eorum aliquot Romam adirent, morum emenda-
tionem adiuturi. Sed difficultatem ⁵ simul offendit in Diplomati-
bus Nuntiorum, quòd ibi facultates non pro eo ac optauerat expli-
cabantur. Quapropter eos monuit, opus esse, vt antequam quid-
quam agerent, Diplomata rescicerentur. Interea verò perrari erant,
⁶ quibuscum eorum potestas exerceretur. Volebat potissimùm Cæ-
sar, vt per Diploma declararetur, relaxationes concedendas vim ha-
bituras vsque ad futuri Concilij sanctionem. ⁷ Ad quod respondit
Pontifex, Postulato se assentiri non posse; hoc enim pacto indica-
set, Concilium auctoritate sibi antecellere, ac ius habere ratas vel
irritas suas concessionis reddendi: satis esse Cæsari, quòd ipse pro-
ximè superiori experimento cognouerit, haud se difficilem præ-
buisse in complectendis, super huiusmodi rebus, Patrum sententiis,
vsque adeò, vt ipsis facultatem tribuerit à se concessa reuocandi.
Tandem post menses aliquot ⁸ Diplomata hoc modo fuerunt com-
posita: In arbitrio Nuntiorum reponi ⁹ temporis contractionem,
quo duraret permissio Eucharistia sub vtraque specie sumenda, &
similes; ita tamen, vt ultra exitum Concilij eas impertiri non pos-
sent: atque ita dabatur Cæsari, vt illas ad id vsque temporis Nun-
tiis largiri liceret.

17 Sed ne his quidem permotus est Carolus, vt Tridentinos Episco-
pos Romam mitteret. Quare augebatur in Montano suspicio, eam
esse cohortem quamdam Tridenti detentam, vt occumbente Pon-
tifice ingens aliquod moliretur; adeoque suum vetus consilium pro-
mouebat, nimirum, vt Pontifex scripto legitime testaretur, causam
translationis à se assumptam fuisse, lentiusque agitatum, ne quæ
schismatis ansa præberetur; sed ex senij grauitate vereri se, ne causæ
finem

1548.
y Eius litteræ
Tridento ad
Ceruinum,
1. Octobris
1548.
z Pighini
litteræ ad
Ceruinum,
11. Octobris,
6. Nouem-
bris, &
26. Decem-
bris 1548.
Augusta.
a Litteræ Pi-
ghini ad
Ceruinum,
13. Decem-
bris 1548.
b Litteræ
Montani ad
Ceruinum,
14. Februarij
1549.
c Eadem
Montani lit-
teræ.
d Diarium,
20. Nouem-
bris 1548.
e Litteræ
Montani ad
Ceruinum,
24. Aprilis
1549.
f Litteræ
Montani ad
Ceruinum,
ultimo Iunij
1549.
g Litteræ
Farselij ad
Bertanum,
26. Aprilis
1549. in di-
cto volumi-
ne Burghes-
iozum.

1549. finem mors anteuereret, ac proinde, ne quod ad arcendum schisma susceperat, schisma excitaret. Itaque quò longius huiusmodi periculum arceretur, se declarare, cum ex Actis, tum ex aliis certis argumentis, sibi compertum esse, translationem ritè peractam fuisse, eamque tamquam legitimam denuntiare, ab omnibus recipendam, grauissimasque censuras detrectantibus intorquere. Verùm contrà Ceruinus admonuit, cunctatione opus esse, cum res tam occultè peragi non posset, quin pluribus quàm tribus innotesceret: unde timendum erat, ne patefacta perniciosos motus cieret. Præterquam quòd haud solidum animaduertebat fundamentum illius suspicionis, quæ Montanum angebat, rapiebatque in tam violenta consilia; quandoquidem Cæsar ipse in mandatis Madruccio traditis, ac Paulo exhibitis, declarauerat, electionem Pontificis, etiam persistente Concilio, ad Cardinalium collegium pertinere. Quare tum ea de causa, tum quia eius Præsules Tridentini numquam quidem per Concilij speciem agere ausi fuerant; tum etiam quia ceteri Antistites ac Principes Bononiensem Synodum comprobant, sperandum Cæsari non esse, in eo euentu prætextum vllum creandi in vrbe Tridentina Pontificis, nisi talis, qui à fidelium pietate venerationis & obsequij loco insectationem abominationemque tamquam spurium experiretur: cum ingentia turbarum molimina minimè suscipiantur, vbi nec rerum species suppetit ad ius persuadendum, nec sine hac persuasione robur est ad rem conficiendam.

h Litteræ
Ceruini ad
Montanum,
15. Iulij
1549.

C A P V T III.

Noua de Placentiæ rebus agitantur consilia, sed sine fructu.

HOC pacto controuersia de Concilio neque componebatur, nec in apertum disidium ruebat. Sperauit, sicuti diximus, Cæsar Placentiã quasi hamo Pontificem ad sua vota pertrahere: sed ex aduerso, Placentiæ occupatio suspiciosiorem Paulum reddidit ad introspicienda Caroli consilia, adeoque difficilior ad illius postulata. Tamen vel ipsi Pontificis clientes existimabant, eam in illo cautiorem lentitudinem profectam esse à recuperationis cupiditate, suæque familiæ amore, quò iustæ indignationis impetus frangeretur: atque hæc erat Montani opinio, & aliquorum Præsulum Concilij studiosorum. Sed qui apud Pontificem aderant, atque ad penitiora consilia admittebantur, intelligebant, Principibus in contentionibus, quò reuerà prudentes sint, opus esse

vt

vt se timidiore haberi patienter tolerant, quales postea forent; ita se gerentes, si reipsa eorumdem potentia tanta esset, quantam vulgus opinatur: ad quam opinionem, basim scilicet Principatus, sustinendam, necesse est, experimentum declinent, vt falso credi possit, ingentes in ipsis vires esse, exiguum animum. Pontifex itaque maluit rem per negotium agitare, quippe magis Ecclesiastico Principi consentaneum, minusque periculosum; adeoque Iulium Ursinum misit ad Casarem, quo res Placentina potissimum, itidem ac Patribus, quos memorauimus, res Concilij, præcipue nitebatur. Ursinus verò, iuxta ac reliquis vsu venit, quâ proprij voti lenocinio, quâ verborum generalium blandimentis inescatus, quibus sagaces Principum administrum primis in congressibus vtuntur, Romam rediit, & rem propè confectam retulit: sed huiusmodi spei res quæ gerebantur in Italia minimè responderunt. Etenim paulò post Moroni profectionem, Catalanus quidam, illi sanguine coniunctus, iussu Pontificis in Æliam arcem coniectus est, quod ipsi imputabatur, fuisse molitum, Bononiam per fraudem Cæsarianis tradere: & eadem de causa nonnulli quoque tamquam proditoris participes capti sunt, & à Montano Romam missi. Et Gonzaga (ex iis quæ innotuerunt) in familiaribus de Placentia sermonibus ceu nugas deridebat sparsum de illius restitutione rumorem, & tamquam vanum Ursini ad eam transigendam reditum in Germaniam: affirmabatque, nihil planè ea de re sibi fuisse significatum à Cæsare; & tamen se pro certo credere, ne deterrimam quidem illius urbis pinnam se inconsulto à Cæsare redditum iri.

2 Ac sane his administrum dictis facta Principis consonabant. Iam prius cœperat Carolus sua promissa infuscare, Pontificiis Nuntiis admonitis, se, vt & conscientia suæ quieti, & publicæ famæ consuleret, ne quid cum Imperij detrimento agere videretur, cupere summam noscere, quonam iure urbem illam Sedes Apostolica sibi arrogaret. Quæ prompti ac benevolentis animi significationibus postea conspersa Ursino persuaserant, reuera exoptare Casarem Pontifici ac genero gratificari, adeoque satis illi factum iri quocumque titulo colorato, nedum firmis fundamentis nixo. Sed Pontifex longè sagacior huic petitioni obsistere conatus fuerat, optimè gnarus, iudicia de iure ditionum semper esse turbida ac diuturna, adeoque ei qui rem non possidet incommoda, multoque magis, cum eiusdem possessor obtinet iudicis potestatem. Quapropter nolebat sibi adimi beneficium à legibus inductum per remedia possessionis: proinde causabatur, suam sibi pacificam veteremque possessionem

1549.

^a Ex Montani litteris ac Diario, 24. Martij 1549.
^b Litteræ Farnesij ad Montanum, in Diario, Idibus Septemb. 1548. & in eodem Diario, 18. 27. & 30. Octobris.
^c Litteræ Montani ad Ceruinum, 8. Iunij 1549.
^d Ita loquebatur, quamquam Placentia verè pnenas non haberet.
^e Totum existat in responso Pontificis ad Martinum Alonsum Delrium, postea offerendo; & fuit in variis litteris Farnesij ad Bertanum, præsertim 26. Aprilis 1549. in citato volumine Burghesiorum.

1549. sionem sufficere, ut ante quodcumque iudicis examen adempta ipsi civitas redderetur. Verumtamen cum hinc Cæsar instaret, declararetque, nolle per ea vel iudicij formam inducere, vel ulli partium id fraudi esse; hinc Pontifex consideraret, sibi litem habendam cum adversario, Magistratus apparitoribus haud obnoxio, vi potius quam suasionibus eò adductus est; sed adiectâ simul contestatione, id præstari tantummodò, ut Cæsar de re doceretur, non item ut res postea ministrorum cavillationibus subiaceret. Quamobrem protulit quoddam caput illius fœderis, quod anno 1511. cum Iulio II. initum fuerat; ubi fœderati convenuerant, ut eorum singuli quod ad ipsos iure spectabat, & à Gallis tunc possidebatur, id sibi acquirerent; atque ob eam pactiorem à Sfortia & Cæsare Mediolanum, à Pontifice verò Parmam & Placentiam illis inspectantibus & consentientibus recuperata fuisset: cumque ex occasione interregni Pontificij eas vrbes interceptisset Sfortia, fuisset statim nouo Pontifici ab eo restitutas. Protulit præterea eiusdem vrbis cessionem, Pontifici disertis verbis habitam à Maximiliano, paterno Caroli auo, proximeque in Imperio decessore, cum assensu Regis Catholici, qui eiusdem Caroli auus maternus fuerat: ac denique pactiorem capitam cum Leone solemniter ab ipso Carolo firmata anno 1521. quæ tanto fuerant emolumento Cæsari & Imperio, quanto Mediolanensis ditionis recuperatio. Sed quoniam exemplaria tantum harum tabularum à Nuntiis Pontificiis delata fuerant, Mendoza, qui Senis Romam Cæsaris iussu subinde ventitabat, petiit, impetrauitque, ut legitimæ à se tabulæ inspicerentur.

f Ex litteris Montani ad Ceruinum, 22. Augusti, & ex Diario, 26. Iunii 1549.
g Ex litteris Dandini ad Sanctacrucium, 9. Iulij 1549.
h Signatur 12. Iunii.
i Indicatur in lib. 7. Adriani, & fusiis in epist. Farnes. ad Bertanum 1549. in monumento Burghesiorum.

Verum his omnibus præstitis, regresso in Germaniam Iulio Vrsino responsum fuit nomine Cæsaris ^f à Granuellano, Madruccio, ac Petro Soto, qui Caroli confessiones excipiebat: Cum perlecta ac perpensa fuissent, quæ Pontifex Cæsaris ministris produxerat, compertum haberi, ^g nec Ecclesiæ, nec iis qui in possessionem missi fuerant, quidquam iuris competere in Parmæ Placentiæque dominium; à Cæsare tamen missum iri Martinum Alphonsum Deltrium è sua familia, qui rebus idoneum temperamentum afferret. Nec huius aduentus diu prolatus; qui huiusmodi sententiam exhibuit: ^h Nondum legitimè apparet ius vllum, quo duæ illæ vrbes Ecclesiæ deberentur; multoque clariora in vtramque Imperij iura reperiri. Argumenta ad hoc comprobandum ab eo scripto non afferebantur: sed quantum aliunde colligitur, ⁱ & quod satis esse potest ut id quasi deliberetur in alterius argumenti narrationibus, in eo potissimum sita erant, quod pro certo ponebatur, eas vrbes ante
 Maxi-

Maximilianum fuisse membra Mediolanensis Principatus, & nullo pacto ad Apostolicam ditionem pertinuisse, cum legitimæ donationes antiquiorum Cæsarum minimè producerentur, quæ ab Apostolica Sede prætendebantur. Maximilianum Cæsarem successoribus suis nocere nequiquam potuisse: pactiones verò Caroli cum Leone iis verbis fuisse conceptas, quibus Pontifici permittebatur quidem occupatio ac possessio earum urbium quæ tunc in Gallorum potestatem deuenerant; nouus tamen titulus illius dominij non addebatur. Insuper eodem scripto Cæsaris nomine offerebatur, eundem saluis Apostolicæ Sedis & Imperij iuribus, de quibus postea ritè cognosceretur, daturum Octauio gratuito munere, & ubi is Parmam etiam Cæsari traderet, quadraginta scutorum millia, ex regno Neapolitano^k singulis annis percipienda. Ad quam pecuniæ summam Parmæ simul ac Placentiæ prouentus numquam peruenerant.

1549.

^k Apparet in scripto Episcopi Aquilani ad Cæsarem, quod est in Archivio Burghe-siorum.

4 Verebatur Paulus, ne per ea concordia negotia, inter se ac Cæsarem agitata, tepesceret in Rege Gallia: studium fœderis secum iungendi, fortasse suspicaturus, eius fœderis fragorem ac speciem adhiberi ad augenda Pontifici conditionum commoda, eumque cum Cæsare denuò coniungendum; adeoque quidquid ab ipso Rege cum Pontifice agebatur, non effecturum ut Regis aduersarius dominia deperderet, sed ut amicos reciperet. Quare studuerat semper Pontifex Henrico suadere, ea à se tractari, ne se alienum ostenderet à pacifica suarum rerum recuperatione; id verò vsui etiam ipsi Regi futurum fuisse, qui eâ ratione labori ac dispendio armorum parceret, ut Parmam tutaretur, & Placentiam Farnesiis sibi addictis recuperaret; sed verè nullam deprehendi bonæ spei verisimilitudinem. Ac de serie causæ subinde illum docebat, iis semper ob oculos positis, quæ Regi plurimum suspicionis ingererent de non sincero Cæsaris animo. Verumtamen quemadmodum nulla inter plantas est seu magis ad germinandum, seu minus ad arefcendum procliuius, tametsi parum ferendis fructibus assueta, quàm Spes; ita fieri potuit, ut aliquas radicum fibras in Pauli animo egerit, quamuis ille cauerit, ne quid germinis ex illa appareret in iis quæ cum Henrico agebat. Certum est, cum ea quæ diximus responsa Cæsaris ad ipsum Paulum delata sunt, ratum se ab eo grauitè offensum, planeque delusum; maluisse tamen per grauitatem quàm per iracundiam verborum, indignationem animi præ se ferre, mutuo scripto Cæsari in hanc sententiam^l reddito: Multò se libentiùs responsionem omis-surum fuisse, si absque suæ Sedisque Apostolicæ damno id sibi li-

^l 25. Julij 1549. in monumentis Burghe-siorum, & extat impressum in 3. tomo litterarum ad Principes.

Pars II.

B b

cuiisset:

1549.

cuiisset: sed cum ad hoc se compulsus sentiret ab exhibitis Cæsariani scripti sententia, id præstiturum pro eo quod deceret & modestiam suam, & gradum in quo fuerat à Deo collocatus; nec ea omnia quæ possent, sed tantum quæ satis essent, repositurum. Nolle igitur se repetere atrox & execrandum facinus Placentinum, neque litteras, quibus postmodum ea ciuitas ad se scripserat, velle ipsam in Ecclesiæ obsequio persistere, neque vim à Cæsaris administris ad urbem occupandam illatam, nec amplas iteratasque promissiones per plura tempora, pluribusque suis Nuntiis factas. Proinde, ut ad ea solum, quæ Martinus Alfonsus postremam legationem detulerat, responsionem contraheret, compertum esse Cæsari, ipsum Paulum uti citra omnem obligationem, ita citra omne sui iuris detrimentum, ut illi gratificaretur, exhibuisse quasdam probationes iuris quod in Placentiam obtinebat Ecclesia: satisfactum fuisse Mendozæ, cupienti authenticas tabulas inspectare; nec ab eo postea quidquam illis obiectum. Hinc mirum videri, quod iactabatur, nihil legitimi iuris pro Ecclesia apparere. Placere Pontifici, mentem Cæsaris non esse, ut Sedis Apostolicæ iuri quidquam detraheretur; ceterum se Deo vniuersoque hominum generi diiudicandum relinquere, an oblatæ conditiones honestæ, adeoque admittendæ essent, an eidem Sedi, quin toti Christianæ Reipublicæ summum detrimentum illaturæ. Quare ne Apostolica Sedes aliique læderentur, se illud vrgere, quod Cæsar ipse in memorato scripto à se promissum fatebatur, nimirum, redditurum se Placentiam Ecclesiæ, ubi cognosceret, eam illi iure deberi. A se proinde, quam vehementissime posset, rogari Cæsarem, ut Deum suamque conscientiam iterum consulere, agnosceretque, eam urbem Apostolicæ Sedi debitam, nec ipsi fas esse plurimas ob causas eam retinere. De Parma nihil aliud quid responderet occurrere, nisi eam ad Ecclesiam tum iis omnibus nominibus quibus Placentia, tum etiam aliis peculiaribus spectare. De postrema parte, in qua sermo erat de recognoscendo quæ decebat ratione tum Ecclesiæ tum Imperij iure, uti Pontifex numquam antea recusauerat; ita neque in posterum recusaturum quidquid animaduerneret è Diuina gloria & Christiana re fore; eundemque sperare, Cæsari quoque tamquam Ecclesiæ aduocato, eiusmodi sensa diuinitus afflatum iri, quibus nollet auctoritati iurisdictionique Sedis Apostolicæ ac Pontificis obices opponere.

Ita sibi temperauit Pontifex in eo ictu, quo ipsius sanguis, ditio ac dignitas petebantur, nullam vsus violentiam, minisque anathematis, quas

quas comminiscitur Suavis; quin haud vniquam intercisa sunt concordia filia. Cum autem animaduersum esset, statuisse Cæsarem retinere Placentiam, simulque verbis ac factis Parmæ inhiare, noua ratio fuit excogitata, quâ vtrique partium satisfieret, ac prospiceretur, relicta Cæsari vtrâque eâ vrbe, quarum accessio Mediolanensem Principatum mirificè muniebat; & earum vice receptâ ab Apostolica Sede, atque Octauio Farnesio, eiusque posteris, Senensi vrbe, seiunctâ à Cæsaris ditionibus, & cum Ecclesiæ terris coniunctâ. Senensis namque Respublica valdè fluctuabat, cui Cæsar plurimum pecuniæ, plurimumque curarum impendebat, perpetuâ nouarum rerum suspitione sollicitatus: & Pontifex spem habebat, Florentiæ Ducem in idem conspiraturum; quippe qui mallet eam urbem cernere in potestate Farnesiorum Principum, & potentiâ minorum, & quibuscum affinitas agitabatur, quàm habere prope se Rempublicam bellicosam, ac semper alicui Regum addictam. Fuit itaque iniunctum Bertano, vt aliquid suâ quasi sponte insinuaret; eâ planè ratione, quâ solent ministri ostendere simul ac negare, vocem quam edunt esse à quadam superiori mente in ipsorum orta delapsam; cum ita ea, quæ ab ipsis proponuntur, tantum simul auctoritatis & cautionis obtineant, quantum satis sit & ad negotium inducendum, & ad repulsæ dedecus minimè subeundum. Verùm seu Pontificis obitus, seu aliud impedimentum, illius tractationis semen suffocauit.

CAPVT IV.

Noua Pontificis studia, vt omnis nationis Præsules Romam pertraheret ad disciplinam reparandam; & suspensio Concilij.

Postrema Pontificiæ responsionis verba ad id spectabant, quod simul cum amara Placentinæ restitutionis repulsa retulerat Ursinus de inexorabili ^a super Concilij negotio Cæsaris voluntate; adeoque quamuis bonam spem sæpius fecisset, tamen cum ad rem deuentum est, numquam passus fuit suos Præsides Tridentinos Romam petere ad Ecclesiæ disciplinam componendam cum ceteris aliarum nationum Episcopis, sed intolerandas conditiones semper interiecerat; ^b præsertim verò duas: altera erat, Ne disciplinæ leges habendæ, libello *Interim*, Clerique Germanici emendationi in Comitibus promulgatæ repugnarent: altera, Vt Pontifex palàm faceret, aduenturos eosdem Præsules vt peculiare Episcopos, non vt Synodi Patres, quo translationem tacitè pro irrita

^a Diarium, 2. Iulij, quo die Ursinus rediens è Germania transit Bononiâ.
^b Ex litteris Farnesij ad Bertanum, 11. Septembris, inter scripturas Burghesiorum, in iam dicto volumine.

B b 2

fuiſſet

1549.

fuiſſet confeſſus. Hæ autem conditiones propoſitæ videbantur, non quò impetrarentur quaſi ſperabiles, ſed quò rei tractatio præcideretur quaſi inuiolabiles; nec interim vlla ex parte Cæſaræ promiſſionis mutatio patefieret. Itaque Pontifex adiecit animum ad alia conſilia, quæ nec minùs efficaciæ euaderent, quia nimis mitia; nec pernicioſa, quia nimis aſpera. Statuit minas in Tridentinum conuentum periclitari; quæ tamen non per iactantiam Patribus inſultarent, ſed ſolùm eos moderatè commonerent: eademque operâ duo euitarentur incommoda, quæ Cæſar obiecerat, dum nec illos nominatim ad morum emendationem vocabat; nec vniuerſos, ſed eorum paucos: ex quo pateret, eos tamquam peculiare Antiftites fuiſſe accerſitos.

Id vt conficeret, hanc inuit rationem. Paucis antè diebus quàm Martino Alphonſo reſponſa redderet, duas miſit epiftolarum formas, alteram ad quatuor Episcopos Tridenti degentes,^d alteram ad quatuor ex iis qui Bononiæ morabantur. Tridentini fuere Pacecus Cardinalis Episcopus Giennensis, Petrus Tagliauia Archiepiſcopus Panormitanus, Franciſcus Nauarrus Episcopus Pacenſis, & Ioannes Berardus Diaz Calaguritanus: Bononiæ verò, Olaus Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis Gothus, Sebaſtianus Leccauela Archiepiſcopus Naxienſis Græcus, Ioannes Hangestuſ Episcopus Noiuomenſis Gallus, Richardus Patus Episcopus Vigorinenſis Angluſ; habitâ in horum accitu ratione, vt eiufmodi viri conuenirent, qui & pari virtutis præſtantiâ, & varietate nationum deſtinatum confeſſum nobilitarent. Illis exponebat Eccleſiæ ſtatum, & conditiones conſilio ſubſidioque indigentes: proinde cum ſibi ſatis non eſſet cum ſolo Purpuratorum Senatu de rebus deliberare, multorum Antiftitum optare ſententias: quapropter eos inuitabat, obſtrinebatque ſanctæ obedientiæ præcepto, vt intra quadrageſimum diem ad ſe accederent; qui libenter auditurus erat quidquid ipſi ad publicum emolumentum ſuggeſſiſſent. Miſſus Româ fuit vnus ex Ordine Eccleſiaſtico ad id deſignatus, qui ſingulis Patribus, quos reeuiſimus, ſuam cuique epiftolam ſolemniter traderet: quod ille præſtitit, priùs Tridenti, poſteà in reſſu Bononiæ. Bononiæ conſeſtim obſecuti ſunt: Tridentini non ante vigeſimum primum diem reſponderunt, interim mandata Cæſaris præſtolati. Tum eorum reſponſio talis fuit: Exceptas à ſe quâ par erat reuerentiâ fuiſſe litteras Pontificias, nec ſe aliud flagrantius exoptaſſe, quàm primo temporis momento illi parere: ſed eidem eſſe compertum, ſe ipſius iuſſu eò conueniſſe, vt in Synodo ibi coactâ vniuer.

^c 18. Iulij
1549.
^d Tridenti
producta
ſunt 4. Au-
guſti, & Bo-
noniæ 12. vt
in Diario,
12. Auguſti
1549. & in
Actis citati
voluminis.

^e Diarium,
12. & 16. Se-
prembriſ, &
25. Auguſti,
præter Acta.

vniuersæ Ecclesiæ bono consulere: à se illic expectari reuersionem Concilij compositis controuersis, tamquam in Sedem maximè opportunam, à quo inceptum iam Religionis negotium ad exitum perduceretur: nec prætereà latere Pontificem, quo in statu verfaretur causa quæ ipsos Tridenti detinebat, adeoque plura de ea loqui nec necessarium neque opportunum videri. Proinde illum rogabant, ne grauaretur ipsos excusare, quòd in huiuscemodi rerum conditionibus se Romam non conferrent.

1549

3 Hoc responsum Mendoza detulit; ^f qui cum Pontifice questus est Cæsaris nomine, quòd eiusmodi epistolæ ad eius Præsules Tridentinos ipso incio scriberentur. Et hoc idem conquestus erat ipse Cæsar apud Bertanum verbis iracundis: Mendoza verò lenibus formulis vlus est; seu quia prudens minister irati domini mandata mitigauerit, seu quia Principum priuilegium sit inter se mutuo collatum, vt ipsi clariùs cum aliis, alij submissiùs cum ipsis colloquantur. Verùm acerba Cæsaris cum Bertano colloquia, si minùs imitari Romæ illius administrari, certè vulgare voluerunt. Respondit his querimoniis Paulus; Se potius credidisse, habiturum sibi grates Cæsarem, quòd eos Episcopos, & eà formà vocasset. Etenim cum ipse multò antea statuisset vniuersam morum correctionem, aded ab omnibus nationibus, & à Cæsare in primis expetitam, Romæ perficere: cumque ab eo multa rursus noua & grauissima obiecta fuissent, tum quæ ad illius futuræ emendationis tenorem, tum quæ ad accessum illuc Patrum Tridentinorum, ab ipso iam promissum, spectabant; voluisse conuentum Episcoporum Romam conuocare, vt de tam arduis implicitisque rebus deliberatio haberetur: quòd superiores Pontifices in causis longè minoribus vsurparant. Id autem putauerat suæ de Tridentinis Patribus existimationis argumentum fore, si pari numero, eademque Diplomatis formà hi cum Bononiensibus vocarentur. Et quàm ratione id à se præteriri potuisse, præsertim cum Paceco, qui præter Purpuram munus peculiaris Consiliarij ac Senatoris Pontificij obtinebat? Cæsarem potius meritò expostulaturum fuisse, vbi ad tam graue consilium ipsius Præsules ex tam propinquo loco neutiquam fuissent accessiti. Hæc ille Mendoza. Et ratus, per eam significationem, quam postea Nuntio Bertano communicauit, abundè à se facti rationem redditam, conceptam in se persuasionem præterdit, quasi Cæsar sibi satisfactum putaret; adeoque liceret sibi citra illius offensionem mandata iterare: quòd & præstitit per alias ^g litteras, Tridentinorum excusationibus reiectis; non quia obtemperaturos speraret, animad-

f Litteræ Farnesij ad Bertanum, 11 Septembris 1549. apud Burghesium in laudato volumine.

g Delatæ fuerunt 18. Septembris.

1549. uertens, eos censere eiusmodi se metu constringi, ut in illis rerum conditionibus humanâ lege cum tanto discrimine minimè tenerentur; sed quia, si taceret, videretur excusationem admittere, nec posset eum Episcoporum cœtum apud fideles in inuidiam vocare, seu tamquam in legitimum Principem contumaces, seu certè tamquam non legitimo Principi mancipatos.

Ceterùm duo ille apud se statuerat. Alterum, eam quam diximus Patrum manum omnino Romam aduocare; tum quò seipsum purgaret apud Christianas nationes, ad eò emendationis cupidus, ad eò procliuus ad suspicandum illam à Pontifice declinari; tum quò per tam illustrem conuentum dissolueret vel fugaret infaustum illud phænomenon Tridenti conflatum, quod instar cometæ pauidos ac suspensos Christianorum oculos ad se trahebat. Alterum, suspendere Synodum: quoniam si eo perpetuo languentem sopore detineret, querelarum causam Episcopis, detrimenti Ecclesiis, despectus orbi Christiano præbisset; & collapsâ quâcumque propinquâ spe rei conficiendâ, labebantur etiam causâ illius iacturâ tolerandâ, ad maiora bona breuî consequendâ. Huc accedebat, quòd cum Romæ leges disciplinæ statuendæ essent ex præstantiorum Patrum sententia, non poterat absque dedecore apertum extare Concilium, veluti ignarus ignobilisque spectator eorum, qui ipsius partes exercerent. Quare Pontifex Montano demandandum curauit, ut hic Patres dimitteret: quod ille die 17. Septembris perfecit; simulque significauit, Pontificis mentem non esse, ut eo tempore Synodus continuaretur, sed ut Decreta de restituenda disciplina Romæ conficerentur.

^h Litteræ Farnesij ad Montanum, 13. Septembris, quæ Bononiam peruenere 17. ut in Diario & Actis.

ⁱ Per hanc suspensionem finis imponitur volumini signato A, fœpius producto.

Iam verò quis æquæ mentis homo poterit villo veritatis in pretio suaui historiam habere, dum illum conspicit non modò in profundis tenebris inuolutum, tum de negotio conuocandorum Romam Antistitum, ob reparandâ disciplinæ causam, tum de mutuis litteris inter Pontificem & Tridentinum conuentum; sed dum etiam deprehendit suspensionis in scium, vnaque temerarium in eo pronuntiando quod plenè ignorat, de rebus tanti momenti ad historiam suam propositum? Etenim per admirabilem confidentiam narrat, Concilium vsque ad obitum Pauli Bononiæ perdurasse; tunc autem profecto ad Vaticana Comitata Legato, Episcopos quoque ad suam quemque Ecclesiam abuisse. Et tamen antea Synodum à Pontifice fuisse suspensam, Patresque dimissos, non modò id temporis palam innotuit, & in Acta legitima relatum fuit; sed in Diariis recensetur, quorum exemplaria per plurimorum manus circumferuntur,

runtur, & nos consultò sapiùs protulimus, aut Actorum loco, aut vnà cum ipsis, tamquam monumenta, lectorum notitiæ magis exposita. Quis pariter eiusdem improbitatem non abominabitur, dum ipse varia commemorans propria Prouinciarum Concilia, habita per eos annos in Germania, & inter reliqua Moguntinum, quod vel ipse confitetur Tridentini doctrinam solerti curâ secutum in rebus ab eo definitis, in reliquis verò communiorem Scholasticorum sententiam; ac postea obseruans ibi in capite 41. 42. & 45. quædam inesse verba non admodum peritè dicta de Imaginum ac Sanctorum veneratione, inde colligit, *Ex hoc patere, quam differrent inter se per ea tempora opiniones Præsulum Catholicorum in Germania ab opinionibus Aule Romanæ, & ab vsu quotidiano, qui post Tridentinam Synodum inductus est.* In primis, cur potius inde contrariam consecutionem non elicit de perfecta concordia Moguntini cum eo quod postea Tridenti sancitum est de reliquis omnibus innumeris grauissimisque dogmatibus? Cur non commemorat, iam vsque ab hæresis Lutheranz natalibus celebrata fuisse & in Germania Synodum Coloniensem, & in Gallia Senonensem; prodiisse varias censuras ab Academiis, Parisiensi, Louanensi, Coloniensi, atque ea omnia consonasse cum doctrina, quæ postea Tridenti firmata est; quod palam ostendit, in Fide Catholica nec vllam fuisse nec esse posse varietatem? Quod verò spectat ad duos illos articulos, quis erit adeò iniquus rerum æstimator, qui non intelligat, à Moguntina Synodo peculiari vsurpata fuisse alia verba, sed non tradita alia dogmata ab illis quæ Romæ tradebantur, & quæ postmodum concordia Germanorum aliarumque nationum consensu Tridenti stabilita sunt? Noluit Moguntina Synodus imaginibus cultum abrogare, nisi qui saperet idololatriam, à Tridentina pariter damnatus, & quo ethnici profitebantur, venerari se in simulacris sensu carentibus intimam aliquam diuinitatem. Ostendit etiam, adherere se probabili inter Scholasticos opinioni, quâ putant exteriorem tantummodò venerationem ad imaginem referri, interiorem verò ad eum quem imago representat: quod ibi cap. 42. declaratur, dum præcipitur, rudem populum esse admonendum, *ne censeat ipsas imagines adorari, aut fiduciam in eis vltimam poni;* vbi pars posterior priorem interpretatur. Cuius sententia absque dubio non erat, vt sacris imaginibus cultus exterior adimeretur, sed interior, quippe qui solus per vsitata documenta apud rudem populum dirigi potest, cum ad exteriorem excludendum aliis dicendi formulis opus fuisset: idque ex eo confirmatur quod postea præscribitur: *Adhibitis in consilium Theologis,*

1549.

Christianarum antiquitatum scientissimis æquè ac peritissimis viris, tollendam aut mutandam esse aliquam imaginem, cum videretur populus illius figuræ rationem habere, aut ipsi tribuere existimationem quamdam diuinitatis: atque efficiendum, ne populus fiduciam collocet in ea corporea effigie, quasi Dei & Sanctorum potentia obstricta sit ad beneficia concedenda per illius operam, & non aliter. Hoc igitur, & nihil amplius est, quod ab eo Concilio de sacris imaginibus interdicitur.

Ad Sanctorum cultum accedamus. Capite 45. habetur: *Sanctos esse honorandos non eo qui vni Deo debetur cultu, sed eo societatis & dilectionis cultu, quo in hac vita sancti homines à nobis ritè coli possunt, illos tamen tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata, quantò etiam fidentiore laude predicamus iam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc vsque pugnantes. Quæ verba tametsi omnino circumspècta sint, tamen si sinceriùs explicentur, nec à Romanis nec à Tridentinis Decretis discrepant. Mens autem eorum verborum constat ex illius capitis exordio: *Doctrinam magno totius Ecclesiæ consensu iam inde ab initio receptam, & quasi per manus traditam, retineri in Ecclesiis nostris omnino volumus, & Sanctos, &c.* Porrò hæc doctrina, quasi per manus tradita de cultu Sanctorum, ea est, quam veluti plurimum sæculorum abusum inueteratum nouatores incusant, & quam è diuerso tradunt concordēs Scholastici, & Roma simul ac Tridentum complectuntur. Hanc itaque, & non aliam, sequi Concilium Moguntinum intendit. Atque hæc ad vindicandam illius conuentus existimationem dicta fuerint; cum alioqui nouum non sit, proprias nationum singularum Synodos interdum errare: quòd si hoc non accideret, frustra Oecumenicæ cogrentur. Id verò Pontifices dicendum sapiùs Germanis curarunt, sed non absolute, *Res Religionis in propria vnus nationis Synodo tractari non posse*; quod Suae ipsi adscribit: perinde ac si Romæ non esset, qui veterum Ecclesiæ annalium vnam aut alteram paginam euoluisset. Sed de hoc alibi disserui, cum ostendi, omnem Synodum cuiusuis nationis propriam, de iis Religionis controuersis haud efficacem futuram fuisse ad sedandas conscientias, sed solùm nouo schismati aditum aperturam: perinde ac chirurgus laxatum os ineptè confarcinans, ægrotum non curat, sed ipsi nouæ molestiæ causa fit, nouæque fracturæ. Ad narrationem regredior.*

CAPVT

Sermones de suspensione Concilij.

1 **S**uspensionis consilium visum est Montano debile simul ac periculofum, ^a persistente adhuc Tridenti Cæsarianorum cohorte, necdum prolata sententiâ de legitima translatione, adeoque de non extante ibi Concilio. Cùm autem Pontifex se procliuem ostendisset ad id palam declarandum, Mendoza verò præmonuisset, vbi id fieret, se acrius protestaturum; Montanus ^b in libello varia consilia proposuerat, plus quidem minúsve periculis obnoxia, sed cuncta vehementia: ac multò ægriori fuit animo, ^c cùm rescivit, consilium de cœtu Romæ destinato pariter elanguisse. Et enim cùm per eos dies in dysenteria morbum senex Pontifex incidisset, à medicis ad captandam Viterbiensem auram sibi familiarum, quâ recrearetur, missus est: quod causa fuit, vt molestiorum operum cura & cogitatio seponerentur. Sed confestim ad ea Pontifex animo rediit, & ad Episcopos Bononiâ profectos litteras dedit, vt paratis animis, quancumque aduocarentur, ^d ad opus conficiendum redirent.

2 De reliquo, consilium ne progredereetur ad pronuntiandam de legitima translatione sententiam, non Pauli, eiusve nepotis singulare fuit, sicuti quidam opinabantur, sed commune Senatoribus ad ea negotia destinatis, ^e quemadmodum postea Archiepiscopo Materano Ceruinus testatus est. Causa verò huiusce consilij ea fuit, quòd Pontifici satis virium ad validius certamen non inerat. Spes Gallicarum partium in dies defluebat, propterea quòd Henricus, cùm in irritum concidisset arcana quædam in Gonzagam (vt assollet) conspiratio, cuius fiducia in Pedemontanam ditionem illum traxerat, Galliam extemplò repetiit: ^f vertitque consilia & vires ad Scotiam defendendam, Anglorum tunc armis petitam, molientium sic adigere Mariam, adhuc puellam ac pupillam, ad nuptias cum Eduardo Rege ineundas; quâ potentia accessione longè formidabiliores forent Gallis, suis antiquis ac finitimis æmulis. Contra verò Henricus illis obistere conabatur, cùm ob rem ipsam sollicitus, tum cupidus ex concepta iam spe coniungendæ Mariæ, quæ Ghisiorum sibi clientium sororis filia erat, cum suo Delphino: quod postmodum euenit. Ad aliam itaque expeditionem distractus, in qua pariter utilitas cum Religione copulabatur, & à qua tamen eum remouere Pontifici non licebat, nunquam deponendam Ro-

Pars II.

C c

mæ

^a Diarium, 17. Septembris, & 3. Octobris 1549.

^b Libellus à Montano ad Ceruinum missus 12. Septembris 1549.

^c Litteræ Montani ad Ceruinum, 14. Septembris 1549.

^d Diarium, 26. Septembris.

^e Diarium M. S. Sarelli, qui Romam peruenit 8. Nouembris 1549.

^f Vide Adrianum lib. 7. & litteras Farnesij ad Gallia Nutium, in monumentis Burghesiorum.

1549.

g Data ipsi
in mandatis
extant in Vr-
biani Bi-
bliotheca.

h Omnia sunt
in litteris ci-
tatis Farne-
si ad Gallia
Nuntium.

mæ pecuniam curavit : quin semper difficilem sese præbuit in iurisdictione Ecclesiastica per suas prouincias redintegranda. Quapropter Pontifex, vsque ab initio veritus ne hac viâ insistens, solum quo nitebatur fatisceret, numquam vtrumque pedem in eo fixerat : ac proinde cum Henricus Taurinum accessit, Paulus illi obuiam celeriter misso Bartholomæo Caualcante, ^g apud Regem gratioso, ipsum rogaturo, vt Apostolicæ Sedi ac Farnesius patrocinaretur, adiectâ excusatione, quod nullus ex nepotibus iustas ob causas id muneris obiiisset; iniunxit simul, vt de Synodo rebusque cum ea connexis, ob oculos illi poneret necessitatem, quâ Pontifex cogebatur ad satisfaciendum postulatis Cæsaris; qui ex eo paratum animum præ se gerebat ad edictum *Interim* supprimendum, desistendumque ab incepto aduersus translationem. Eundem etiam Caualcantem iussit operam dare, vt Regem pertraheret ad consentiendum suspensioni, quam Cæsar quærebat. Et quamuis postea Caualcantis oratio nequaquam satis fuisset ad Regem permouendum, non tamen ab inito consilio Paulus recessit, continuatis interim apud Henricum Nuntij studiis. Itaque dum Rex cuperet, ^h vt misso Præfulum in Germaniam omnino negaretur, minitatus, sicuti significauimus, se suos Episcopos Oratoresque Bononiâ reuocaturum; Pontifex illi exposuerat, Tot animarum salutem à se honestè non posse destitui: id se fuisse pollicitum per responsa primò reddita Mendozæ de rebus à Madruccio postulatis; quæ responsa & coràm & consentiente priùs Senatu, & præsertim Gallicis Cardinalibus, data fuerant: Mendozæ à Cæsare imperari, vt acceptâ huiusmodi repulsâ, contestationem eius nomine ratam haberet; quod hominum oculis aliquem speciosæ rationis colorem offudisset: Præsules in Germania Regis consiliis haud obfuturos, quin potiùs per opportunitatem significatos Catholicis Germaniæ Principibus societatem firmatam, ad quemcumque Christianorum Principum contra violentiam Cæsaris propugnandum; adeoque diminutâ ab eorum vocibus per illas regiones de Cæsare formidine, eiusdem pariter potentiam diminutum iri. Nec Regi dubitandum esse, pro eo ac ostendebat, ne eâ ratione, si Sedes vacasset, electio in Germania tentaretur: nam ob eandem etiam causam volebat Pontifex inferiores Præsules illuc mittere, non Purpuratos, vt Purpuratorum minor numerus, vbi res accideret, iis in locis à Cæsare cogi posset. Si Gallici Patres Bononiam desererent, causam potiùs Cæsaris per id forturos; cum ita patefieret, nullam ex exteris nationibus consentire Concilio, nec tamquam Oecumenicum illud agnoscere; ac proinde

inde ad actum iri Pontificem ad ipsum Tridento restituendum, quò
fama satisfieret. 1549

3 His commotus rationibus Gallus, de memorata in Germaniam
missione cum Pontifice haud questus fuerat: numquam tamen de-
fiterat suspicionem sollicitudinemque ob eam, & ob Ardinghelli,
ac postea ob Vrsini missionem præ se ferre. Sed illa Pontifex excu-
sarat, causatus haud sibi licere ea officia prætermittere, quibus pa-
lãm fieret, à se ex peti pacem reconciliationemque pro eo quod
communem parentem decebat; simulque luculentius pateret in-
iqua Cæsaris causa, atque iniecta sibi necessitas ad minus sedata con-
silia capeffenda. Se quidem, si quodcumque aliud spectaretur, satis
intelligere, huiusmodi officia esse irrita, adeoque ob expectatio-
nem incerti quasi exitus illorum officiorum, retardandum non esse
fœderis negotium; se verò cum Rege subinde communicaturum
ingenuè quidquid à Cæsare eliciuisset. Verum tamen cum Pontifici
spes seu tepefaciendi Cæsaris, Bononiense Concilium auersantis,
seu inflammandi Regis ad armatum patrocinium, minus procede-
ret, suum apud animum statuit, nullam id temporis pronuntiare
sententiam, cui postea executor deesset; semper sibi retentâ pote-
state ad eam progrediendi, cum id rerum condiciones persuade-
rent. Nec interim omisit consilium Præsules Romam conuocandi
per vocabulum, minus quàm Synodus Carolo inuisum, eorum-
que interuentu atque auctoritate deprimendi, & ubi vellet, con-
demnandi tenuem cœtum Tridentinum. Qua de re intelligebat,
sententiam sibi honestiorem futuram, quia laudabiliorem & effica-
ciorum; cum facilius, & ex causa magis conspicuæ necessitatis effi-
ci posset, ne Synodus extaret Tridenti Cæsare solùm nolente, quàm
vt extaret Bononiæ Cæsare inuito. Profectò egregiè sapiunt Prin-
cipes, ubi exemplum sibi petunt ab eo quod videre est in agentium
terrestrium maximo, hoc est in Natura; quæ si quidquam effi-
ciendum suscipit suis tunc viribus superius, aut nihil, aut mon-
strum, aut abortum facit.

C A P V T VI.

*Offensiones ob Parmam ortæ inter Pontificem & Octauium Far-
nesium. Pauli mors, & successoris electio.*

1 D Vm hisce curis Paulus agitabatur, aliæ ex improviso acced-
sere adeò acerbæ, vt præ tristitia illum extinxerint. Mortis
certè genus iis frequentissimum, quibus tamquam beatis
mortales inuident. Per hæc postrema tempora voluebat in animo
Ponti-

1549. Pontifex, ne Parmam quidem Octauio concedere. Si enim cum Gallo societatem iunxisset, inter pactiones habebatur, quemadmodum insinuauimus, ut ea vrbs magni momenti Regis, non aduersarij genero traderetur: sin autem fœdus non coalesceret, volebat Pontifex Parmæ^a simul & Placentiæ iura cum Ecclesiæ ditione coniungere, & Octauio Camerinum, adiectâ aliquâ pecuniæ vi, restituere. Ad id Paulus adducebatur, quia Sotus, qui sacras Cæsaris confessiones audiebat, ^b Bertano Nuntio acrius significauerat, vrbes illas, vbi etiam ad Imperium haud pertinerent, sub Sedis Apostolicæ dominatione constituendas, neque quidquam iuris ad Farnesiorum familiam in eas spectare; ratus fortasse, illas à Cæsare fuisse Pontifici ita concessas, ut eidem postea non liceret eas absque Cæsaris consensu distrahere: atque hæc eadem sensâ Martinus Alfonso insinuare iussus. Quamobrem Pontifex significandum Cæsari curauit, uti recto animi consilio vrbes illas in peculiaris domini potestate collocarat, eodem itidem Sedi Apostolicæ se redditurum. Intelligebat siquidem, eâ re peractâ se fidentiùs & agere & loqui posse, professum, Ecclesiæ studio, non familiæ emolumento se moueri. Et iam Ecclesiæ nomine Camillus Vrsinus Parmam tenebat, qui factis illam communierat aduersus aggressionem ferri; ^d & auri insidias depulerat: nec putabatur Gonzaga tam faciliè urbem illam armis petiturus, dum Pontificio nomine seruaretur.

Verùm Octauius intoleranter dolens, se non solum à focero, sed etiam ab auo spoliari; & arbitratus, non posse à Paulo sibi adimi, quod iure beneficiario acceperat, per mutuum videlicet contractum, Româ improuiso discessit, tentauitque primùm ut ab Vrsino in urbem tamquam dominus reciperetur, vel certè tamquam Ecclesiæ Vexillifer. Sed ea perenti Vrsinus restitit, causatus, urbem à se custodiri Pontificis iussu, nec sibi licere absque disertis eiusdem mandatis alterum seu dominum agnoscere, seu moderatorem excipere. Dein repentinam vrbs occupationem Octauius molitus est: eam quippe priuatim ingressus, in domum Sanuitalium Camillum ad cenam vocauit, vbi meditabatur ipsum retinere, suorumque fautorum conspirantium ope urbem arcemque occupare. At Camillus morbo simulato retia cautè declinauit. Quare Octauius tristem mœstitiam spirans urbem reliquit, arma comminatus.

Indignatio primùm ac sollicitudo ob Octauij secessionem incescit Pontificem: ^e postea de rebus ab eo tentatis admonitus, sibi que ducens dedecori omnem opinionem supergresso, planeque intolerabili, quòd iunior nepos voluntatem suam tamquam legem minimè

^a Vide Adrianum lib. 7. & epistolam Farnesij ad Bertranum, 27. Iulij, in memorato volumine Burghesiorum.

^b Litteræ Montani ad Ceruinum, 8. Iunij

1549.

^c Litteræ citatæ Farnesij ad Bertanum.

^d Vide Adrianum lib. 7.

^e Diarium, 24. Octobr.

mè veneraretur; & per litteras, & per Montanum ad id Bononiâ
 missum, illi reditum Romam imperavit. Sed imperium detrectavit
 Octavius; quin desperatione compulsus, opem à Gonzaga implo-
 ravit, ut Parmâ potiretur. Ille qui libenter vires impendisset, ut
 per nomen & ius Octavij Ducis potentiam augetet, respondit:
 Cum ipse Cæsaris ministrum ageret, non posse nisi in illius commo-
 da quidquam aggredi. Proinde se illi opem allaturum, modò vel
 Parma in Cæsaris potestatem rediret, ipsi Octavio honestâ aliquâ
 compensatione tributâ; vel saltem Cæsaris nomine vrbs ab illo re-
 tineretur. Dux conditioni assensus non est; sed ad fratrem Cardi-
 nalem scripsit, se illi assensurum, nisi Pontifex suam sibi vrbem re-
 stitueret. Hæ litteræ à Farnesio Cardinali communicatæ sunt Pau-
 lo, cui rationes omnes consanguinitatis, amorisq̃ue, quibus cum
 Octavio connectebatur, despectus illius plagam illito tamquam to-
 xico infecerunt; adeoque ea denuntiatio, perinde ac venenatus
 anhelitus in præcordia immissus, animi defectionem extemplò at-
 tulit, dum simul mentis oculis obuersabantur hominum sermones,
 in quos offensurus esset, quando sibi non ampliùs Carolus Cæsar
 minitabatur, sed ipsius subditus, ipsius nepos, & cuius gratiâ se
 minimè continuerat, quin ea gereret, quæ præuiderat non modic-
 um suæ gloriæ detrimentum; & qui contra se agitabat arma illa
 in fœdus vocare, quæ sui filij sanguine adhuc mædebant. Recepto
 spiritu Pontifex, intelligens post animi defectionem mox vitam
 defecturam, Senatum^f Purpuratorum habuit, hortatusq̃ue eos est
 ad Ecclesiam pro virili iuuandam, datâ ipsis facultate, ut se adhuc
 superstite simul conuenirent, curarentq̃ue ea quæ in rem fore puta-
 rent: & seu iustitiæ seu sanguinis amore commotus, statuit in eo
 extremo vitæ vergentis articulo Parmam Octavio restituere; atque
 ea de re Diploma ad Vrsinum deferre iussit Marcum Antonium
 Elium, sibi à secretis, & tunc Polæ Episcopum. Verùm Vrsinus siue
 studio Sedis Apostolicæ permotus, siue minis Octavij exulceratus,
 primùm suspicionem falsitatis præ se tulit, cum aliud Diplomâ huic
 contrarium recens accepisset: dein rei veritate compertâ, sed Pau-
 li morte simul auditâ, dixit, ad reuocandam deliberatam volunta-
 tem Pontificis, corporis mentisq̃ue sanitate firmi, satis non esse tu-
 muluariam eiusdem moribundi, & fortasse non integræ mentis
 iussionem.

4 Obiit Paulus III. decimo Nouembris die anni 1549. postquam
 annos quindecim federat: clarissimæ memoriæ Princeps; ut qui
 vrbem Romam non ornauerat modò, sed penè ad vitam reuoca-
 uerat;

f Diarium
 Massarelli
 Romam re-
 uersi, 9. No-
 uembris
 1549. & A-
 cta Consi-
 stor. eodem
 die.

*Historia
 Concilij Tri-
 dent.
 lib. II.*

1549.

uerat; quippe cuius vix ille cadauer direptione deformatum nactus fuerat. Ecclesiasticam ditioem bellis prius deuastatam restaurauerat: Senatum Vaticanum viris ætatis suæ longè præstantissimis co-honestauerat: armâ sæpiùs mouerat aduersus Christi hostes, Cathòlico sanguine à se numquam respersa: inchoauerat, diuque promouerat Concilium, ex obstaculis perarduum, ex rebus in eo agitatissimum, & ad reparandam disciplinam præualidum inter reliqua, quæ vniquam in Ecclesia coaluissent. Immoderato suam erga stirpem amore se hominem prodidit; de reliquo herois nomen apud Ecclesiam meritis est.

Per interregnum mandata Vrsino tradita de Parma Octauio red-
denda, Purpuratorum Collegium confirmavit: sed Vrsinus, ratus Farnesij Cardinalis potentiâ id extortum fuisse, non tam è voluntate quàm ex reuerentia collegarum, quorum plerique infra illum tunc erant seu conditione seu ambitione, cuius affectionis est, hominem imperio in omnes inhiantem, omnibus mancipare; alia verò contilia eum suscepturum, qui postmodum ad Pontificatum euectus, nihil ab ipso timendum, sibi nihil sperandum putaret, respondit, excusatione prætentâ; Cùm ipse iussu vnius Pontificis Parmam teneret, non posse nisi alterius Pontificis imperio illam deserere: quem Vrsini rigorem iuuenilibus Octauij in ipsum minis plerique adscripserunt. Id verò potest cunctis exemplo esse, animi offensionem haud declarandam in eos Principis administratos, à quibus conscientie honorisque studio repulsam accipimus; huiusmodi siquidem declaratio ad duriora postea inferenda ipsos prouocat aut securitatis curâ, aut priuatæ vltionis cupidine.

In Pontificis illis Comitibus, æquè ac in aliis non paucis, patuit, quàm fallax eorum consilium sit, qui Principes per obsequia sibi adnectendos, vel non alienandos à se per repugnantiam putant, vt ad Pontificatum ascendant. Suum quisque induxisset in animum, Montanum translationis auctorem, assertoremque constantissimum, atque hoc ipso nomine à Cæsarianis Papiensi Episcopatu spoliatum, à Romano semotissimum fore, non solum ob Cæsarianæ factionis potentiam, sed quia Farnesius Cardinalis non sine imperitorum admiratione, sui commodi curâ iniuriæ stimulis antehabita, se Cæsarianis adiunxerat, & inter hos Mantuano Cardinali, illius fratri, quem paternæ cædis auctorem agnoscebat. Et tamen Montanus is fuit, qui in Comitibus leuiiores quàm reliqui difficultates nactus sit. Post tertium mensem septimo Februarij Pontifex renuntiat⁶ est, vel Cæsarianis Hispanisque Cardinalibus suffragantibus,

tibus, præter Gonzagam, Pacecum, Madruccium, & Cueuam, 1550. qui eum iam Pontificem adspicientes, ad pedis oscula procubuerunt, veniamque poposcerunt; quam non ore tantum, sed animo Pontifex dedit, quemadmodum facta prodidere, splendidiora fortasse quam prudentiora. Etenim Papienses Infulas arbitrio Mantuani permisit, & facultate in ipsius gratiam concessâ, ut eas Hieronymus de Rubens rursus indueret. Ferdinando præterea, eiusdem Cardinalis fratri, & à quo suæ Sedis prouentibus exutus fuerat, quatuor scutorum millia largitus est ex posthumis Cardinalis Raquenatis reliquiis. Cum autem Madruccius decem scutorum millia ab arario Apostolico sibi reposceret propter sumptus erogatos, ac detrimenta ob Concilium Tridentinum in vrbe sua celebratum accepta; tametsi ne obolum quidem vel à Paulo, vel eo demortuo à Cardinalium collegio impetrasset, Iulius ab eo in Concilij congressibus publicè offensus, & in Comitii à Sede Pontificia pro viribus reiectus, statim duplo maiorem quam postulabat pecuniam illi concessit. Quæ admirabilia quidem sunt, sed infra vulgi estimationem, in homine, qui eò potentiæ conscendit, vbi reconciliatio non animi prauitati, quin solùm magnitudini adscribi potest.

g Ex Diario Massarelli, initio Iulij III. Pontificatus, à quo inter eos qui sibi à secceris erant, adscriptus est.

C A P V T VII.

Res à Iulio primùm gesta in Parma restitutione, in significatione erga Principes ac subditos beneuolentiæ, & in ministrorum delectu.

SI noui Pontificis electio politicorum expectationem fefellit, haud certè minus prima eius & consilia & facta falsum futuro Principatui præfagium protulere. In eo siquidem patuit, illos, quæ ualidi dominantur, variæ rerum succedentium conditioni seruire, aduersus ea in quæ ipsorum propensio feratur. Ac primò quidem gratæ voluntatis sensa in homines de se benè merentes, solliciti pastoris studium in curanda concordia, ac paternam in subditos charitatem præ se tulit. Grati animi specimen dedit in ipso suæ electionis articulo, Iulij III. nomine sibi adscito, ob merita in se collata à postremo huius nominis Pontifice; quippe qui per dignitatem Purpuræ, quâ Antonium Montanum ipsius patrum exornarat, viam nepoti aperuerat ad longè maioris fastigium dignitatis. Sed luculentius grati animi specimen exhibuit familiæ Pauli III. & Farnesij Cardinalis, è quibus vniuersa ipsi amplitudo proximè defluerat. Etenim cum in Comitii inter ea rerum capita, quæ vnusquisque

a In Diario Massarelli, initio Pontificatus Iulij, & in mandatis Rossetto in Galliam misso traditis, ut intrâ.

1550. quisque Cardinalium sibi seruanda iureiurando pollicetur, si Pontifex eligatur, sancitum esset, Parmam gratiâ Italiae quietis esse restituendam Octauio Farnesio iure beneficiario, & postremo Pauli praescripto; nouus Pontifex non solum promisso stetit, Hieronymo Saulio Archiepiscopo Bariensi, & Bononiae Prolegato ad id missis, sed quod res ad exitum perduceretur, de suo viginti scutorum millia persolui iussit Camillo Ursino, ^b qui fuisse à se expensa in ea vrbe custodienda, nec inde se discessurum, nisi prius eâ reddita sibi pecuniâ, contestabatur; cui tunc soluendae Octauius non erat, ex praesentis argenti penuria. Praeterea tradita eidem Ursino, prout ipse poposcerat, amplissimae cautionis syngraphâ pro cunctis ad urbem custodiendam sumptibus, eam in his omnibus curam adhibuit, eaque mandata tam feruide, tam impatienter, tam iteratò perscripsit, vt quasi non de reddenda, sed de acquirenda vrbe res ageretur.

^b Variâ litterâ Dandini ad Saulium, 1550.

^c 17. & 20. Februar. in Diario, sub die 16.
^d Litterâ Dandini ad Innocentium Montanum, postea Cardinalem, 23. Februar. 1550.

^e Diarium Maffarelli, 26. Martij 1550.

^f In mandatis ad Rossetum.

Ad hæc Pontifex missis ad Carolum V. Petro Toletano, ^a qui cum Burgenfi, eiusdem familiae Cardinali, Comitibus interfuerat, & ad Henricum II. Rosseto Abbate, & intimo sibi cubiculario, qui officiosos creationis suae Nuntios afferrent, ^d enixè imposuit, vt vtrique Principi Farnesios commendarent impensius quam si ipsius Iulij consanguinei forent; simulque vt testarentur & apud Caesarem, quantum erga ipsum studij in Cardinali & Octauio; & apud Regem, quantum in Horatio Pontifex per annos plurimos semper perpexisset. Et quoniam existimabat sublatum se ad Pontificiam Sedem potissimè Gallorum operâ, qui Polum excluderant, ad Solij penè gradus à Caesarianis ac Farnesio Cardinali prouectum; ipsum verò, quem alienum rebantur à Caesare, strenuè promouerant, primis statim diebus voluit ^e luculentam habitâ à se gratiâ testificationem edere. Quapropter cum in publico Senatu obedientiam Iulio profiteretur regio nomine Claudius Durfeus per consuetam orationem ab Episcopo Nouiomenfi habitam, quorum vterque vnâ cum Iulio Bononiensi Concilio interfuerant, cumque responsum de more reddidisset Blossius Palladius, qui ab epistolis Pontificiis erat; Pontifex honorificâ præter morem grati animi significatione hæc ipse verba subiecit: *Ad ea que Secretarius noster respondit, hoc volumus addere, quod quantum ipsi Christianissimo Regi tum publico tum priuato nomine debeamus, nullo vnquam tempore dissimulabimus, nec vnquam villo officiorum genere Maiestati suae non ostendemus.*

Iam verò pacis studium, præter Parmam, de qua diximus, hæc etiam de caula ^f restitutam, confestim ille patefecit, non solum dato negotio

negotio duobus, quos ab eo missos nominauimus, vt illos Principes ad id cohortarentur, & præcipuè Toletano, & vt in Aula Cæsarea concordiam inter Farnesios & Gonzagas curaret, sed etiam adhibitis quibusuis beneuolentiæ intimæque fidentia argumentis erga Cæsarem, quicum simultatis periculum ex euentis præteritis propius imminere videbatur. Et sanè de Cæsaris voluntate ipsa Comitia multum nubis abegerant ab animo Iulij, tum in eo quod ad communem Ecclesiæ rem, tum in eo quod ad ipsùm Iulium priuatim pertinebat. Si Ecclesiæ res spectetur, iam à nobis narratum est, quo pacto, dum is legatione fungebatur, induxerat in animum, velle Cæsarem, vt nouus Pontifex in Germania vel Tridenti crearetur, eademque de causa illic retinere eam Episcoporum manum, simulque contendere, adhuc ibi Synodum persisteret: atque hæc persuasio adeò infederat in animo Iulij, vt quibusdam litteris ad Ceruinum ea de re conscriptis, perinde quasi fides sibi vera vaticinanti non haberetur, alteram se Cassandram nominabat. Postea tamen perspexerat, mentis esse non malignæ solùm, sed vulgaris, de aliorum voluntate deterrima quæque tamquam verissimillima sibi persuadere: quod si hoc esset, quisque vno verbo sagacitatem edoceri posset. Compererat itaque rem aliter se habere, cum animaduerteteret, à Cæsare, nihil profus noui moliente, statim missum fuisse Pæceum Tridento ad Comitia Vaticana. Quod spectabat ad se priuatim, existimarat proximis superioribus annis Cæsarem sibi maxime infensum, utpote translationis auctori, & de illius Principis voluntate exutum se prouentibus Ecclesiæ suæ à Gonzaga credebatur: sed vbi ad rem ventum est, experimento comperit, multos Cæsarianorum sibi fuisse suffragatos; vnde collegit, alios priuato consilio, non mandato Cæsareo sibi aduersatos. Quod plurimum confirmarunt argumenta lætitiæ, quæ Bertanus Nuntius^h retulit à Cæsare & ab Aula Cæsarea, tunc Bruxellis degente, ob eius electionem conceptæ. Etenim quemadmodum vbi quidpiam nobis molestum accidit, aliud contrariis præditum conditionibus exoptamus; ita postremæ inter Paulum & Carolum offensiones Caroli animum stimulabant ad expetendum Pontificem omnino dissimilem, cuiusmodi Iulius censèbatur, vt qui patientiore animo erat, ingenio magis flexibili, consiliis planioribus, affectu quò ad iram in verbis proniori, eò pariter ad reconciliationem procliuiori, antequam iracundia in facta prorumperet. Idcirco Iulius amicitia cum Cæsare vicissim cupidus, plurima largè proposuit ad componendam Placentiæ controuersiam; & inter alia, vt per tolerantiam

1550.
g Constat ex mandatis.

h Diarium, 7. Martij.

i Mādara Pighino Nuntio tradita, 1. Iulij 1550. Hæc Iulij mandata exstant apud auctorem, & in multis Bibliothecis Romæ.

Pars II.

D d

recipro-

Historia
Concilij Trid.
lib. II.
cap. VII.

1550. reciprocam, saluo vtriusque partis iure, ambo conuenerent; ac proinde Cæsar Placentiam, & Octavius Parmam tamquam Pontificis beneficiarius teneret, offensiones omnes amouerentur, & Farnesio Duçi loco Placentiæ quidam certi redditus tribuerentur. Vt hanc animi propensionem in Cæsaris clientes, simulque mansuetudinem in subditos suos palàm faceret, vix renuntiatus Pontifex, Mendozà Oratore solùm petente, Ascanium Columnam in gratiam recepit, & redditis illi cunctis oppidis, honorumque ornamentis, quæ per annos plurimos Paulus abstulerat. Ea tamen in re imbecillis potius animi notam, quàm laudem clementis à quibusdam accepit; propterea quòd Ascanius, dum Sedes vacabat, reipsà quæ sibi adempta fuerant, per vim receperat; adeoque cedere potius quàm condonare Pontifex videbatur. Verùm cetera à Iulio gesta in hoc etiam de ipsius mente nihil ambigi sinunt. Nam simili clementiâ vsus fuit erga Vrsinorum familiam, absoluto Farnensi Abbate, quem Paulus tamquam perduellem damnauerat; non tamen Abbatiam restituta, quâ fas non erat priuari Cardinalem S. Angeli, cui decessor illam concesserat: adempta etiam à Paulo oppida Rudolfo Baleonio, aliisque primariis subditis, restituit.

k 17. Februarij, vt in Diario.

l Vide Adrianum, lib. 8.

m Diarium, in primis mensibus.

Iam verò cùm huiusmodi cernerentur eius Pontificatus initia, quis in mentem induxisset, paulò post eum in Italia, & quidem contra Farnesios arma moturum? Et sanè vsque adeò Iulius seuerum ac martialem animum non præ se tulit, vt potius lenitatem iucunditatemque plusculùm amare videretur, non rarò ad mensam Pontificiam inuitatis maioris notæ Cardinalibus, præcipuè in hortis, quorum deliciis mirificè oblectabatur: quod fortasse profanis Principibus laudi verteretur, tamquam ingenij comitas & amœnitas, sed in Iulio ob principatus quem administrabat sanctitatem, & propinquum grauitatis exemplum in Paulo conspicuum, indolis nimis delicatæ, minusque ad Pontificium decus compositæ speciem habuit. Verùm id quod eius Pontificatus primordia decolorauit, prima Purpura fuit, quâ statim induit adolescentem, Innocentium nomine, tam obscuris natalibus, vt etiam nunc Famam lateant. Quæ in hoc partim ex tabulis, partim ex veterum hominum narratione elicere potui, hæc sunt: Dum Iulius Placentiæ Legatus præerat (non Bononiæ inferioris Præfulis conditione, sicuti Suauis narrat) puero, qui ad se mensæ accumbentem festiuus ventitabat, animum beneuolenter adiecit, eumque solertiori esse ingenio ratus, pietatis ergò de suo alendum, studiisque imbuendum curauit. Is cùm in litteris humanioribus quadamtenus profecisset, oblectatus

ex

ex eo herus, sibi que plaudens, quod suâ quasi perspicaciâ plantam
 eximiam, adhuc minutulam & in luto, discreuisset, maiori in pue-
 rum beneuolentiâ incaluit, quâ illum prosequeretur veluti sui iu-
 dicij prolem, cuius filij pluris quàm corporis soboles æstimantur.
 Eoque paulatim amor excreuit, vt à Balduino Montano fratre In-
 nocentium adoptari iusserit; quam adoptionem falsò refert Sua-
 uis habitam fuisse post initum Pontificatum: imò in Diariis Massa-
 relli, qui à secretis Concilio fuit, habetur, Innocentium, à Legati
 fratre iam adoptatum, in quodam pastorali dramate personam egis-
 se. Iulius itaque potestatem adeptus eligendi Patres in Senatu, an-
 tequam vel illustrium Præsulum merita remuneraretur, vel certè
 viros sibi consanguinitate coniunctos prouheret, quasi quodam
 beneuolentiæ fascino abreptus, Innocentium, ad eam vsque diem
 à se detentum in Bagnariæ pago, itinere vnus diei ab Vrbe semoto,
 inter Purpuratos ° adsciuit, nondum fortasse septemdecim ætatis
 annos expletem, & annuo duodecim millium scutorum prouentu
 locupletauit. Verùm vt eam electionem cohonestaret, ° ad Sena-
 tum primò verba fecit, studium Religionis spirantia, de Comitio-
 rum quam meditabatur ordinatione; proposuitque, velle se tum ve-
 teres Canones instaurare, tum nouas adicere pœnas in abusus indu-
 ctos. Deinde de conferenda Innocentio Purpura sermonem habuit,
 prætentâ suæ familiæ indigentia, & aliorum consanguineorum ine-
 pititudine, atque ad id collegij consensum in sui gratiam postulauit.
 Cui beneficio ° postea eam reddidit Innocentius ingratam remune-
 rationem, quâ, iudice euentu, beneficio affecti prauitas iudicium da-
 toris damnat. Etenim prout vsuuenit hominibus, abiecti ob gene-
 neris sordes animi, præferuidæque ob iuuentutem cupiditatis, qui
 honores immodicos sibi collatos ad exaturandas potius libidines,
 quàm ad nutriendas virtutes impendunt, in varias confestim corru-
 ptelas prolapsus est; ob quas oportuit, vt subsecuti Pontifices mo-
 dò cum lenius castigarint, modò acerbius punierint, honoris clari-
 tudine in dedecus versâ. Verùm tamen Iulius cognomen suum,
 dignitatem & commoda illi contulisset; non tamen id temporis
 rerum administrationem commisit, admoto ad subleuandas Eccle-
 siasticæ gubernationis curas Fabio Mignanello Luceræ Antistite,
 atque ad arcana Pontificia Hieronymo Dandino Episcopo Imolen-
 si, quorum vtriusque virtus comperta sibi fuerat, dum apud Reges
 sæpius hi Nuntios agerent, aliisque grauissimis muneribus perfunge-
 rentur. Proprius enim sui cuiusque amor, ceteris affectionibus su-
 perior, sæpè efficit, vt qui alterum plus merito amat, non idèd ei

1550.

n 2. Martij
1549.o Variæ
Dandini lit-
teræ ad In-
nocentium,
& antè, &
ipso electio-
nis die,
p 30. Maij.q Litteræ
Maffei Cat-
dinalis ad
Cerinum,
30. Maij
1550. inter
tabulas Cer-
uinorum.

Dd 2

plus

1550. plus merito fidat: & quamquam immoderatus, summa quoque illi appetat conferatque; non tamen æquè hallucinatus, summa quæque de illo sibi persuadeat.

CAPVT VIII.

Toletanus & Rossettus à Iulio missi ad Cæsarem & ad Gallie Regem, ad reponendum Tridenti Concilium: & rationes quæ id Pontifici suasere.

Summopere optabat Cæsar, vt Concilium Tridentum reduceretur, incitatus ad id & honoris stimulis ob tam iteratos publicosque conatus, quibus rem promouerat, & Religionis utilitatisque studio, quòd inde tranquillitatem Germaniæ, tametsi dubitanter, speraret. Suavis dum hæc recens agitata commemorat, in errata plurima statim impingit. Dicit in primis, rem postulari cceptam à Cæsare per Ludouicum Auilam, magnum Alcantaræ Commendatarium, ad exhibendum Iulio obsequium obedientiæ legatum. ^a Sed Auila ea de re ne verbum quidem; sed intra gratulationis & obsequij officia se continuit. Pontifex verò ante huius aduentum eam quam diximus spem generatim Cæsari fecerat, sicuti liquet ex mandatis Toletano traditis, ad Cæsarem misso ab initi Pontificatus die. Addit, Iulium postea, acrius ad id vrgente Mendozâ, statuisse in suo priuato Concilio, se in Cæsaris gratiam rem peracturum; sed re celatâ, destinasse cœtum Purpuratorum Patrum, qui ferè omnes erant Cæsaris studiosi, vt eorum deliberatio quòd ipse vellet desisteretur, admixtis etiam nonnullis ex sibi intimis, qui reliquos in officio continerent. Cuncta hæc non solum aduersantur iis quæ Suauis narrat de aperto Iulij ingenio, sed etiam facti euidentiæ. Etenim cœtus ille constabatur ex iis Cardinalibus, ^b quibus antea constabat, cum Romæ res expendebantur postremâ ^c Pauli ætate, præter Ceruinum graui præpeditum morbo, ob quem non longè abfuit quin è vita decederet, & postea coactus fuit Româ discedere.

^a Extat in mandatis, Triuulcio in Galliam Nuntio traditis.

^b Diarium, 19. Aprilis 1550.
^c Diarium, 13. & 23. Martij.

^d 17. & 20. Febr. ex Diario.
^e Litteræ Dandini ad Innocentium Montanum, 23. Febr. 1550.

Res igitur hoc pacto contigit. Iulius vix Pontifex constitutus, misit, quemadmodum exposuimus, Petrum Toletanum ^d & Abbatem Rossettum, ^e quorum vterque Pontificis Comitibus interfuerat, illum ad Cæsarem, hunc ad Henricum, vt grates illis agerent, ac præsertim Gallo, propter collatam ab eorum ministris operam ad ipsius electionem promouendam: super qua eos ipsos quos miserat, testes vocabat, qualinam animi & moderatione & demissione

sione

sione se ipse gessisset, nullâ vsus diligentia, quæ sibi viam sterneret; sed rebus omnibus in Diuino consilio repositis, paternam vtrique Principi benevolentiam offerebat, ac per intimum animi sensum ad pacem cohortabatur, vnicum afflictæ Ecclesiæ leuamentum. Proinde velle se ad illam componendam vires omnes impendere ad extremum vsque spiritum, nec sibi etiam illius causâ quidquam parsurum. Sed quoniam intelligebat, Regi Galliæ minimè probatum iri Parmam à se Octauio restitutam, quòd Horatio illam cuperet; præter redditam Romæ rationem rei à se gestæ Cardinalibus Ferrariensi & Guisio, eiusdem etiam rei causas Regi per Rossettum exposuit, quæ erant iusurandum in Comitibus habitum, rei æquitas, Sedis Apostolicæ leuamen à sumptibus ac sollicitudine custodiæ, euitanda inter duos fratres Farnesios simulas, subtrahendus bellis Italicis fomes, & abradendus color, quem Cæsar obtendebat ad eam occupandam, quòd alienum ab Horatio animum gereret. Hinc verò per Toleranum Cæsari professus est, in rebus, quæ ad Fidem, ad Religionem, ad pacem tranquillitatemque Christianæ Republicæ, adeoque ad processus confectionemque Concilij pertinebant, offerre se amplè Cæsari eam voluntatem, eamque parati animi alacritatem, cui nihil quod ab illo desideraretur addi posse putabat, dummodò Cæsar suas quoque partes exleret in iis quæ ad ipsum spectarent, quemadmodum Pontifex sperabat, & quædam remouerentur obstacula, quæ ope Cæsaris facile tolli poterant.

Interea fuit ex Cæsarianis, qui quasi de se voculas quasdam apud Pontificem iactaret, gratissimam Carolo futuram anteaetam Pontificis creationem, modò res vnica componeretur, hoc est, Concilij negotium. Cui pari sermonis priuati specie respondit Pontifex, Concordes in eo futuros, vbi modò sinceritati suæ Cæsar pari sinceritate responderet; & inter se facillè conuenturos, modò Concilium celebrandum esset ad Fidem Catholicam tuendam ac promouendam, ad euertendos hæreticos, & ad Cæsaris Cæsareæque ditioris emolumentum, non autem ad Sedem Pontificiam deprimendam, cuius patrociniū, non minùs quàm Cæsareæ dignitatis, cordi futurum Cæsari Pontifex rebatur; & esse quædam, quæ ipse in tempore Carolo insinueret, non ad interiicienda, sed potius ad amolienda impedimenta, per amicam inter se atque ipsum communicationem consiliorum, coniunctionemque vtriusque voluntatis. Ex quo responso coniectura desumpta est à quibusdam, habere Pontificem in animo cum Cæsare de Concilio pacisci. Sed Iulius, re compertâ, Carolo postea significandum curauit, huiusmodi ho-

Estat in mandatis Pighino traditis.

g A Pighino Nuntio, vt estat in mandatis.

1550. mines quid rei esset Concilium, & quam in eo potestatem obtineret Pontifex, neutiquam intelligere.

h Diarium,
19 & 22. A-
prilis.

z Extat in
mandatis
Toletano.

k Cuncta ex-
stant in dif-
fertatione,
à Pontifice
in Galliam
ad Regi per-
suadendum
missa, 11. lu-
nij, vt in Dia-
rio.

Post hæc, priuatim iactata à Cæsaris studiosis, & à Pontifice, mandata Cæsarea Oratori Mendozae ad medium^b Aprilem Romam delata sunt, vt restitutionem Synodi in vrbe Tridentina vrgeret acerrimè. Ac statim res à Pontifice Purpuratorum cœtui commissa, cum quibusdam rerum capitibus expendendis. Interim accertificat ille Pighinum è Germania, i quem plurimi faciebat, vt ab eo de rerum præfenti statu fideliter ac recenter edoceretur; eundem tamen remissurus: quod & præstitit, relictis illic tantisper Lippomano & Bertano. Res vbi in deliberationem venit, mutasse speciem visa est ab ea, quam superstite Paulo præferbat. Etenim duo quæ tunc obstabant potissimum, & in eo versabantur, quòd periculum immineret contentionis inter Concilium & Collegium de nouo eligendo Pontifice, adeoque schismatis; quodque reuocari posset in dubium, num legitimè fuisset translatio per auctoritatem Pontificiam peracta, iam de medio sublata videbantur: alterum quidem non solum quia non ampliùs res erat cum Pontifice senectute confecto, & cui obitus ante Concilij exitum immineret, sed ob sinceram Caroli mentem, satis tandem super ea re compertam: alterum, quia Hispanienses Episcopi Paceco inde profecto Tridenti non perstiterant, adeoque nullam ampliùs perseuerantis ibi Concilij persuasionem præ se gerebant; ac proinde cunctis tunc in comperto fuisset, illud denuò à Pontifice ibi reponi; quod nec Iulij nec Pauli auctoritati quidquam officeret. Ex altera parte, inter capita à collegio stabilita, & à Iulio tum in Comitibus tum post Comitibus iurando affirmata, ^k Concilij celebratio continebatur. Et quæ ipsi Nuntij è litteris Germaniæ, quæ Romæ Pighinus voce, illius necessitatem identidem inculcabant, non modò ad eos reconciliandos qui iam descuerant (quod difficillimum apparebat cum ob Principes, direptarum Ecclesiarum prouentibus irretitos, tum ob subditos, effrenatæ licentiæ voluptatibus mancipatos) sed ad eos retinendos qui permanferant incorrupti, quique his illecebris, & prosperâ peccandi licentiâ inuitati, iam penè nutabant. Accedebat, potius graui futurum Pontificiæ auctoritatis detrimento, si euanelceret Synodus per eam translata, ac postea & retenta & suspensa ob tot obiectas à profana potestate denuntiationes; præterquam quòd cum hæc eadem potestas sibi arrogasset legum sanctionem in rebus Religionis, donec futuri Concilij Decreta prodirent, alia non suppetebat ratio, quæ tam graui occurreretur incommodo, nisi vt reipsâ Conci-

Concilium haberetur. Perpensum pariter fuit, si Pontifex & Purpuratorum collegium post solemniam Cæsaris Germaniæque postulata, quibus Poloniæ Rex, ceterique penè cuncti fideles consentirent, desiderium ad celebrandam Synodum præ se ferrent, speciosam Cæsari ansam porrectum iri ad explendas per se potestatis Ecclesiasticæ partes.

5 Porro si Concilium esset habendum, nonnisi Tridenti celebrandum censebatur. Primò, quoniam ubi vellent Bononiæ reponere, vel aliò conuocare, opus erat, prius causam decidere à Paulo auocatum ad se, & numquam direptam, de legitima translatione, quæ cum peracta ac postea sustentata semper fuisset ab ipso Julio, tunc Synodi Legato, putaretur ab omnibus relabi in iudicem suspectum, animique præoccupati in lite, ubi agebatur de comprobando aut damnando tam conspicuo opere, cuius ipse præcipuus auctor. Secundò, si relictis nationibus factum ipsum spectaretur, ipsi etiam Galli fatebantur, numquam euenturum, ut Oecumenica Synodus coalesceret, ubi Carolus tot regnorum dominus haud assentiretur, illi verò de communi Germaniæ sententia vrbs alia minus incommoda Tridento, minusque reliquis nationibus suspecta minimè probabatur. Oportere igitur Synodum Tridenti constitui.

6 Hoc posito duæ supererant conditiones formandæ. Altera, Consensus Henrici Regis, sine quo in comperto erat, Synodum nec vniuersalem, nec rei Christianæ conducibilem euasuram, quin potius semen nouarum in Gallia turbarum. Quapropter tum ob eam causam, tum ob singularem benevolentiam, quæ Pontifex erga Regem utebatur, per Guisium Cardinalem iam inde ab initio pro certo confirmarat, nihil se illo inconsulto de Concilio decreturum. Altera erat certa aliqua agendi ratio stabilienda, quæ postea in Synodo seruaretur, ne res in sollicitudines morasque præteriti conuentus recideret. Dum hæc Romæ per animorum adhuc propensionem, non per firmatum propositum agitabantur, Cæsar in indictis iterum Augustæ Comitibus 24. Iunij, ut prius ibi res componeret, quam Germaniæ terga verteret, Mendozæ operâ celerem responsionem à Pontifice ardentè petiit; significauitque, se alia in Comitibus capturum consilia, pro eo ac Pontifex petenti sibi assensu dissensuque responderet. Tum Iulius abruptâ cunctatione Nuntium ad Cæsarem misit eundem Pighinum, quem in Sipontinum Archiepiscopum pronuntiarat, cum responsis quæ mox afferemus, reuocatis Lippomano & Bertano, quippe Italiæ opportunis; eodemque tempore Nuntium ad eadem transigenda legauit ad Regem Gallia

Exat in mandatis Triuulij Nuntij.

Indicantur in memoratis mandatis, & habentur fusi in dissertatione postea missa.

30. Maij, ut in Actis. Consistor. 1. Iulij, ex Diatio.

Triuul-

1550. Triuulium Antistitem Tolonensem. Atque ita imposita Iulio Pontificati tiarâ, non inuncta difficultas est Tridentinæ remigrationi Concilij per creationem Pontificis illi aduersantis, sed adiecta facilitas per amotionem Cardinalis pari & auctoritate pollentis, & auersatione repugnantis.

C A P V T I X.

Mandata duobus Nuntiis tradita, præsertim de Concilij negotio.

HÆc Nuntiorum missio eò tendebat, vt ex vna parte Rex Galliarum induceretur ad libenter assentiendum Synodo Tridentinæ celebrandæ, & ne eam Pontificis gratificationem erga Cæsarem ægre ferret: atque vt ex altera parte permoueretur Carolus ad amplectendam eam rationem conuocandi Tridentum Concilij, quæ Pontifici & Gallo satisfaceret.

Quò igitur primum perficeretur, curatum est, vt ab Henrici animo suspiciones dispellerentur, quas illi nominis existimatio, amulatio, ac priuata ipsius utilitas ingerebant. Quod ad existimationem spectabat, nauiter illi ante oculos ponebatur, Pontificem ipsius honori consuluisse, & per amicitiam, quam pollicitus fuerat, nihil ipsum celasse, neque quidquam nisi prius eius sentis exploratis egisse. Atque ad hanc rem in memoriam reuocabantur quæ Iulius super eo negotio subinde cum Guisio & Durfeo disseruerat, quæque per Nuntium ordinarium Regi significanda curauerat. Ad amulationem abstergendam, studiosè ostensum est, non impelli Pontificem ad id agendum ab importunis Cæsaris postulatis, sicuti à quibusdam Regi fuerat insinuatam, sed à studio Religionis, ac publica necessitate, aliis etiam Principibus, & cuius fidelium ordini satis perspecta. Præterea rationes à nobis antea productæ afferebantur, & quantum oneris apud Deum atque homines Pontifex subiturus esset, si, dum in tanta perturbatione Germaniæ Catholici simul & hæretici Tridentinæ Synodo se subdere pollicebantur, ipse illic eam celebrare pertinaciter recusaret. At priuata utilitatis obstacula, quæ difficillimè perfringi solent, ea tunc etiam erant, quæ difficillimè disici possent; cum probè nosset Henricus, sibi detrimento futurum quidquid Carolo emolumento foret; illi verò futurum emolumento id quod tam flagranter eflagitabat. Verumtamen vt à Rege ea persuasio remoueretur, quædam ratio subtilior est adhibita.

Insinuabatur, esse quidem è re Cæsaris postulare, non item obtinere Concilium; vbi enim id denegaretur, speciosum illi colorem affun-

affundi, hæreticis per concordiam satisfaciendi citra Catholico-
rum querelam; adeoque ab vniuersa Germania obsequium ipsi at-
que benevolentiam tamquam Domino præstitum iri. At contra,
impetrato Tridenti Concilio, vt ipse tum famæ suæ, tum Catholi-
corum, qui sibi opem ad bellum tulerant, rationem haberet, neces-
sario adactum iri ad hæreticos cogendos, vt ij quam ipse sponde-
rat subiectionem exhiberent; quam compertum erat ab illis sum-
moperè refugi, ne sibi manus exinanirent rapinis Ecclesiæ restitu-
tis, easdemque Ecclesiæ legibus illigarent. Quare aut obtemperaturi
erant inuitis animis, ac rabie tumentibus, quam intus coquerent,
dum per quamlibet occasionem effunderent; & ita Cæsarem suspi-
cionibus implicitum, metuque agitarum diltenturi: aut per aper-
tam contumaciam recalcitrarent, eum adigentes ad arma contra
ipsum mouenda; & in vtroque euentu vires illum deficerent ad mo-
lestiam aliis, ac præsertim Gallis inferendam. Accedebat, quod
extante Concilio nequaquam liceret Cæsari pacem obturbare, ne
in Germaniæ conspectu idem Concilium obturbaret, quod ad Ger-
manis gratificandum à se curatum ostentabat, quodque ipsius pacis
gratiâ habebatur. At verò si repulsam in eo à Pontifice retulisset,
& viribus validior, & à memoratis rationibus liberior, adeoque
formidabilior futurus esset. Dempto Cæsaris commodo, nullum
amplius in Tridentina statione incommodum Regi superesse, cum
inter conditiones ea esset primò statuenda, ne agerentur in Syn-
odo regnorum negotia, neque Ecclesiæ Gallicanæ priuilegia in con-
trouersiam vocarentur; sed aliæ res Ecclesiasticæ, cunctis commu-
nes, vnde Gallia nihil posset detrimenti capere. Mox referebantur
reliquæ conditiones à Pontifice Cæsari propositæ, quas opportu-
nius de Pighini legatione dicturus, protinus explicabo.

3 Iniunctum itaque Pighino fuit, vt primo loco exponeret Cæsa-
ri; Cum amicitia Principum magna ex parte pendeat ab admini-
strorum opera, per quos ipsorum senta communicantur, ab eo Pon-
tificem petere, vt nihil ille scriptum dictumque de ipsius Pontificis
mente crederet, nisi acceptum à Pighino, cui vnice ipse fidebat.
Deinde communicatis iis quæ iam agitata fuerant, & à nobis alibi
recensita, offerebatur Cæsari Concilium Tridenti hoc pacto cele-
brandum: Curaretur, vti Rex Christianissimus illi faueret, Galli-
que Antistes adessent; ex quorum absentia pro nouo lucro nouæ
iacturæ periculum adiret Ecclesia; nec meliorem fructum ea Syno-
dus vniuersalis tandem pareret, quam vt prodiret in peculiarem ac
propriam vnius nationis; præterquam quod vbi amplissimi illius
regni

Pars II.

Ee

regni

1550. regni Episcopi deessent, iis qui nomen Concilij auersabantur, eius contemnendi occasio præberetur. Ad Gallum adducendum nihil accommodatius fore, quàm si intellexerit, nihil ibi agitandum quod ipsi detrimentum inferret: aliter enim nemo sinceræ mentis non cognosceret, non esse cur Gallus faueret conuentui in Austria ditione collocando. Quòd si spectarentur tum Italicorum Antistitum egestas ac molestiæ, quas cuncti in Tridentino domicilio & experti & detestati fuerant, tum Legatorum Pontificiorum, & Concilij dignitas, opus esse eo rerum omnium apparatu, vt præteritum otium ac morosa cunctatio euitarentur, quæ possent in perniciosam & indecoram dissolutionem prolabi. Proinde par esse, vt in illis Comitibus denuò stabiliret Cæsar firmiter Protestantium subiectionem, per legitimas tabulas ab ipsis exhibendam. Vbi id ab illis recusaretur, Concilio ampliùs locum non esse, sicuti aliàs opus fuerat, ad eorum contumaciam declarandam: sed cum iam contumaces essent, superesse, vt in eos Cæsar armorum vim exerceret, ne in controuersiam adducerentur & recentis & veterum Conciliorum Decreta. Considerè Pontificem, vt quemadmodum ipse ea in re uoluntati & emolumento Caroli studebat, ita Carolum Apostolicam suam auctoritatem à Deo sibi collatam tuiturum; vt si qui umquam in Concilio, vel neglecto Religionis studio, vel ignoratione veritatis, contraria molirentur, Cæsar æqui bonique faceret, Pontificem rebus opportunè consulere. Addebantur præterea alia mandata, aliaque proponenda consilia, quæ iam indicauimus, vt controuersia Parmenses componerentur.

Suauius indicat quidem hæc mandata à se perlecta; sed quantum potest caliginis affundit ad infuscandum Pontificiæ pietatis dignitatisque candorem. At maiori quodam liuore simulationem quamdam Pontifici appingit: nimirum, cum is existimaret, eam mandatorum notitiam honori suo conducturam, effecisse, vt Iulius Cæsar Cananus, sibi à secretis, ea per speciem amicitia suis familiaribus communicaret, atque hac ratione peruulgarentur. Verum id nimis ueritati dissimile deprehenditur ab iis qui mandata Triuultio præscripta lustrauerint; in quibus vt Regi persuaderetur, Synodum in vrbe Tridentina nec utilem nec acceptam Cæsari futuram, tam exilis de proba mente Cæsaris existimatio, tam tenuis erga eiusdem potentiam animi affectio depromitur, vt ea quidem ad pertrahendum Galli consensum per arcanum colloquium idonea fuerint; non tamen quæ manarent in vulgus, utpote ad iustam indignationem Cæsarem irritatura. Enimuerò arduum est fictas narrationes

rationes contexere, cum opus sit ad innumeras circummeitæ partes prospectum intendere; aliter enim improvisa verisimilitudo aliunde detegitur, quæ deridendum exhibet inuentum simul & inuentorem.

C A P V T X.

Quæ duo Nuntij egerint; & in Casare de Parma negotio difficultas.

Succedere iam res videbantur. Nam ex parte Gallia, ubi ardui-
tatis timor erat, via plana reperta est, ^a ob amoris Pontificij
apud Regem fiduciam, cuius natura est, persuadere ut in bo-
nam partem trahatur, quod alioqui dubia foret interpretationis, &
consensus iis præbeatur, quæ dubia forent deliberationis. Quod
ad Pighinum ^b spectabat, extra dubitationem erat, cum is adeo ex-
petitam responsionem deferret, Cæsarem quoque, sicut euenit, pa-
ri animi alacritate responsurum. Granuellanus itaque expensis vnâ
cum Cæsare conditionibus, quas Pontifex postulabat, probauit qui-
dem in iis quæ ad Gallum pertinebant, uti Pontifex ad assentien-
dum Concilio illum adduceret; non tamen uti ad id sua officia
Cæsar impenderet: esse partes Pontificia auctoritatis alios ad Con-
cilium conuocare, Cæsareæ verò Concilio fauere, suasque ditiones
eius Decretis subicere. Sed hac speciosa excusatione adductâ ve-
riorem omisit, hoc est, Cæsaris officia obfutura potius quam pro-
futura.

^a Diarium,
12. Augusti
1550.

^b Diarium
eodem die:
& epistola
Pighini ad
Dandinum,
15. Augusti
1550.

Festinato Concilij exitu affirmavit longè magis opus esse Cæsa-
ri quàm Pontifici, cum in comperto esset, quò diutius Synodus
perdurasset, eò diutius fixum iri Carolum in Germania, quippe sa-
tis gnarum, tantam nec ampliorem spem fructus inesse Concilio,
quantum ipse è propinquo vigoris calorisque eidem afflaret; & ex
altera parte suam ibi diuturnam commodationem ipsius valetudini
& regnorum commodis obfuturam. Expediorem rationem sibi
videri, si Pontifex de sententia virorum sapientiâ studioque Reli-
gionis præstantium Diploma conficeret, vniuersam morum emen-
tationem complectens; quod ubi comprobaretur in Synodo à Pa-
tribus Pontifici ac Cæsari obsequentibus, quantum illi suffragio-
rum opus esset minimè defuturum: dogmata verò, aiebat ille, par-
tim iam fuisse sancita, partim per susceptos à Tridentinis Patribus
labores adeò discussa ac digesta, ut postrema illorum absolutio bre-
uis temporis opus euaderet. Atque ex his animaduertit Nuntius,

Ecce 2 aliam

1550. aliam tunc ac prius esse Cæsarianis de morum reparatione sententiam. Etenim cum antea nihil aliud pressius inculcassent, contententes ut ea esset præcipuum & quasi vnicum opus Concilij, dum per eam Germaniæ turbas componendas putabant; postea experimento docti perspexerant, illius freti procellas ex eo coortas, quod supra litora exundare contenderet, adeoque ubi ea coarctarentur, non ipsum per tranquillitatem quieturum, sed tempestatem acrius sævituram. Unde compertum iam erat, ne mitiores quidem disciplinæ leges antea latas posse inter eos animorum æstus ad usum perducere. Præterquam quod perspiciebant sagaces illius æstimatores, multo plus reformandum in moribus ciuitatum Cæsariæ quam Pontificiæ ditionis. Quamquam aliâ dein tempestate, mutatis denudò rerum conditionibus, priora sensa renata fuerint, quemadmodum historiæ decursus lectoribus palam faciet.

Quò Protestantes ad parendum Concilio adigerentur, censuere; curandum, ut omnes Germaniæ Ordines continuationem Concilij in vrbe Tridentina à Pontifice flagitarent, quò arctius obstringerentur ad ea seruanda, quæ ipsis postulantibus fuissent decreta. Denique ad id quod Pontificiam auctoritatem spectabat, Granuellanus respondit, Cæsarem præter studium Religionis non modò eam propugnaturum ad rependendam Iulio beneuolentiam, sed quia Pontificiæ auctoritatis abiectio Cæsariæ pariter imminutio fuisset; significans duo per se verissima ab experientia patefieri: alterum, quantum effrænata licentia facilitasque mutandæ Religionis populos excitet ad parem in ciuili administratione libertatem, eos edocens habere despiciatui quasi imaginariam atque inanem quamcumque potestatem, quæ honesti reuerentiâ non virium terrore nitatur: alterum, quò sustineatur veneratio ac stabilitas Religionis, vnum ipsius Caput vniuersale & aspectabile esse agnoscendum; dedignante nimirum humanâ superbiâ diutiùs venerationem seruare erga id quod à pluribus neglectum videt, nec mortalium mente, utpote quæ sensibus clauditur, aliam viuendam imaginem admittente, nisi quæ sibi à sensibus subiiciatur. Affirmauit insuper, patere quantum Imperatoriæ auctoritati detraxisset permissa prædicantibus libertas, sed eam non nisi per armorum vim amplius coerceri posse. Et sanè imbecillitatis humanæ tum in cognoscendo tum in agendo vitium est, quòd non facile morbus dignoscatur, dum facile medicina pararetur, nec antè sit compertus, quàm insanabilis.

Haud parem animi propensionem nactus est Nuntius ad res Parmenses. Duæ in Aula Cæsarea inhæserant sententiæ: altera Senatus

tus Mediolanensis; eam videlicet urbem unà cum Placentia aperte ad Cæsarem pertinere: altera Gonzagæ, existimantis, in magno semper discrimine versaturam Mediolanensem ditionem, dum ex vno latere obsideretur agro Pedemontano tunc occupato à Gallis, Austriacorum Monarchiæ æmulis implacabilibus; ex altero Parma à Farnesiis possessa, qui cum se lesos spoliatosque putarent, erant ipsi pro hostibus putandi. Ideò Nuntio responsum est, optare Cæsarem, eam causam Iure decerni; quod ius vim sonabat, quippe quæ tamquam dextera est, quæ Ius non tantum robore munit, sed ratum facit. At quemadmodum inter priuatos sufficit iuri vis per minas intentata, & paucorum satellitum; inter Principes vis necesse est in opus deducta, & ingentium copiarum.

1550.
Vide Adrianum lib. 8.

Ex Pontificis responso ad Pighinum, 14. Octobr. 1550. infra referendo.

C A P V T XI.

Apparatus Pontificis ad morum emendationis, & Concilij Diploma. Res Parmæ ac Placentiæ iterum agitata; & Concilium indictum.

Pontifex his acceptis responsis, adiecit confestim animum Diplomati, ad reformandos mores conficiendo. Demandata prius cura Massarello, qui erat à secretis Concilio, & tunc Pontifici operam dabat in principalibus litteris conscribendis, ut res in eo genere propositas Concilio, sed ab eo non sancitas, in ordinem digereret; ac postea Ceruino & Polo, suis olim collegis, Romam ad id accersitis, & Morono Germanicarum legationum perito, à quibus unà cum reliquis varia consilia habita sunt, & sæpè in frequenti Senatu sententiæ dictæ. Quin etiam in eo decretum fuit, ut singulis hebdomadis bis terte coram Purpuratorum antiquissimo ea de re Patres differerent, & semel coram Pontifice. Sed semper illud ipsum tandem compertum est, quod Paulum toties ab huiusmodi consilio perficiendo dimouerat; nimirum, inter tot ac tantas quæ tunc feruebant cupiditates ac suspiciones, legem omnem ad restituendos mores latam incursum in reprehensiones prauasque interpretationes communitatis, nisi legislatorem ageret ipsa communitas. Plures quoque conuentus habiti sunt ad concinandum Diploma Concilij, ad cuius festinationem Pontificios extimulabat Cæsar, itineris Hispanici cupidus; tametsi propinqua hiems spem omnem ademisset Synodi cogendæ, donec per tempora commodiora liceret. Sed interim sollicitudinem non modicam ingerebat Parmense negotium; ex quo tamquam è quodam

In Diario, 28. Septemb. 1550.

In Actis Consistor. & Diariis, 3 & 23. Octobris, & 18. Nouembris 1550.

Diarium, 23. Octobr. & 9. 12. & 13. Nouembris 1550. In litteris Pighini: & indicatur in Diario, 8. Octobr. 1550.

Historia Concilij Tridentini. Pars II.

1550. cæco Vesuviano igne poterat repentinum aliquod incendium erumpere.

^e Diarium,
30. Julij, &
8 Augusti
1550.

Pergebat Iulius singularem in Farnesios amorem præ se ferre, ¹ adeò vt dies aliquot diuernerit in vtrisque Alexandri Cardinalis ædibus, tum in alteris, quas patrimonij iure possidebat, tum in alteris, quæ Procancellarij nomine ad eum spectabant, & per insolitum honoris exemplum ibidem Senatam habuerat. Huius igitur benevolentia gratia, simulque vt eam familiam retineret, ne Cæsari ferrum iugulo intentanti Gallicum clypeum opponeret, adeoque quietem Italiae, cogendaque Synodi consilia perturbaret, quamquam Alexander Cardinalis extra urbem in amœnioribus propè locis degeret, eum de singulis quibusque certiore reddere Pontifex, quæ in earum tractatione rerum contingebant, ^f pollicitus se numquam Parmæ Farnesiusque defuturum: atque ex altera parte apud Cæsarem summo studio contendebat, vt res ad concordiam perduceretur. ^g Quare accepto à Cæsare quod retulimus responso, per Pighinum reposuit, Post orbem conditum ægrè adduci posse exemplum litis inter supremos duos Principes, nullique communi arbitro subiectos, quæ in alio præterquam in Martis tribunali fuerit dirempta: si Iurisperiti Mediolanenses manifestum ius in eas vrbes Cæsari tribuebant, nihilominus idem ius Pontifici tribui à Iurisperitis Romanis. Opportunius itaque nihil videri quàm propositam tolerantiam: hanc vtiliorem Cæsari fore, cum per eam aliquo modo spolij vitio purgato, eius possessioni honestior species obtenderetur: Octauium Farnesium non esse tantæ potentia Principem, qui Cæsaris ministris tamquam arma illaturus metum incuteret, præsertim vbi non solum caueretur ne nouæ munitiones excitarentur, sed iam constructæ inter Parmam & Placentiam, vrbes inter se satis distantes, destruerentur. Ad hæc Iulius hortabatur. Verum vbi Cæsar, si oblati acquiescisset, pacificam perpetuamque Placentia possessionem sibi firmasset, datâ ab ipso repulsâ omnia & Reipublicæ & Religionis negotia sibi peruertit; effecitque vt non solum ipse Parmam non acquisierit, sed vt satius tandem duxerit Placentiam restituere.

^f Diarium,
14. 16. &
18. Septembris
1550.
^g Litteræ ad
Pighinum,
13. Octobris
1550.

^h In litteris
iam dictis
Pighini.

In Comitibus itaque propositum Germanis fuit, vt se Concilio subderent: & quoniam formæ, quâ res proponenda erat, apponebatur, *Concilium Tridenti continuandum*, Nuntius, cui fuit ostensa, illi repugnauit, ^h ne translationi legitimæ officeretur: quare alie voces adhibita sunt. Mauritius nouus Saxonie Septemviri Concilium postulauit, quod à Pontifice minimè penderet, & in quo Confessionis

fessionis Augustanæ sectatores suffragij iure potirentur: quod reiectum fuit, quippe Decretis superioris conuentus contrarium. Alij tum Catholici tum Protestantes absolutè consenserunt. ^k Proinde Cæsar subiectionem Germaniæ Pontifici exhibuit: hic verò promulgauit in Senatu Diploma, quod ipse integrum dictauit, ^l de Concilio Tridenti resumendo, indicendoque Kalendis Maiis.

⁴ Narratur à Suauis, huiusce Diplomatis verba displicuisse Cæsari, virisque Catholicæ Religionis studiosis, quippe verba quæ (pro eo quod ipse hic indicat, & alibi confirmat) continuationem Tridentini Concilij apertè significabant, adeoque spem omnem Protestantibus adimebant præterita Decreta iterùm expendendi; quæ spe demptà eò conuenturi non erant. Præterquam quod, ait ille, nimis dilucidis grauidisque formulis ostentabatur, velle Pontificem Synodo præsidere: subditque, Oratorem Mendozam tentasse, sed frustra, vt ea mitigarentur. Nihil horum mihi compertum est: imò compertum est, alteram partem haud veram esse, alteram haud similem veri. Verum non est, haberi verba in Diplomate, quæ continuationem sonent; sed ea Suauis appingit, vt in lectorum animos per insidias irreat hæc persuasio, ortam scilicet litem inter Carolum & Paulum, ab huius successore fuisse Cæsari adiudicatam: eius rei gratiâ, quasi ad horum ius vindicandum, Cæsar contenderat, per tot solemnes actiones translationem tamquam irritam oppugnans; ideoque, sicuti antea narrauimus, voluerat continuationis vocabulum adhibere, cum in Comitibus rem proposuit, quod opportunè fuit à Nuntio reiectum; neque vsquam ea vox in Diplomate reperietur, sed, *resumere, & prosegui*. Verum neque verisimile est, Cæsarem & Catholicos agrè tulisse, quòd Pontifex in suo Diplomate disertis verbis usus fuerit, seu pro certis sumendo, & ab omni quæstione subducendo firmata Decreta, seu affirmando, suum esse indicto Concilio præsidere. Quod spectat ad primum, nonne cum ipse, tum ipsius decessor, tot publicis libellis etiam per typos impressis id ipsum semper declarauerant? Quid porro? Nonne Cæsar ipsis per suas contestationes & Bononiæ & Romæ habitas, typisque vel ab hæreticis vulgatas, continuationem superioris Synodi efflagitarat? Quod spectat ad alterum, quænam præsidendi Concilio prærogatiua prænuntiabatur futura per hoc Diploma amplior eâ, quæ per Pauli Diplomata pronuntiata fuerat, eiusque ætate in Concilio exercita? Si ergo Cæsar in iteratis petitionibus ac denuntiationibus, quas narrauimus, commendarat semper, comprobaratque Synodum Tridentinam iam habitam, adeoque eius formam ibi seruata; quo pacto ipsi; vel.

1550.
i Brousius an-
no 1550.
k 14. No-
uembriis
1550.
l Litteræ
Dandini ad
Nuntium
Venetiis,
18. Octob.
1550.

Historia
Concilij Triden-
tini
lib. II.

1550. vel aliis, à quibus iijlibelli & editi & celebrati fuerant, mirum videri poterat, Concilium hac ratione fuisse à Pontifice indictum? Sed postquam hoc Opus primum in lucem prodiit, certò cognoui, hoc ipsum vt falsi speciem præ se ferebat, perinde reuerà falsum esse; cum in volumine litterarum Dandini, qui à secretis erat Pontifici, compererim, à Iulio Diplomatis promulgationem Romæ, eiusque per typos editionem, fuisse tantisper retardatam, dum illud à Cæsare legeretur, & in Germania vulgaretur; ipsum verò Diploma^m per alias Pontificias litteras ad Carolum delatum, prætermisso huiusmodi litterarum officio erga reliquos Germaniæ Principes, eò quòd per illud Diploma suspensum Concilium resumebatur, non aliud conuocabatur: ⁿ & reipsà neque Diploma vulgavit, nec typis dedit, donec factus est certior à Pighino, id Cæsari probari, ^o qui subinde in Comitibus illud promulgari iussit.

^m Litteræ Dandini ad Nuntium apud Cæsarem, 17. Decemb. 1550.
ⁿ Litteræ Dandini ad Martinengum, Nuntium apud Romanorum Regem, 3. Ianuar. 1551.
^o Ex litteris Dandini ad Nuntium apud Cæsarem, 27. Decembris 1550.
^p Ex Dandini litteris ad eundem, 23. Ianuarij 1551.

Progreditur Suavis: Cùm euulgasset Pontifex Cæsare inconsulto illius tenoris Diploma, vulgatum fuisse vicissim à Cæsare 13. Februarij anno 1551. Comitiorum Decretum, quod communiter Pontificio Diplomati in omnibus sui partibus opponi putabatur. Mirum sanè scriptorem! non illi veniebat in mentem, paulò antè, dum ipse Comitiorum Decretum referret, dictum à se fuisse, haberi in eo Decreto, *Cunctos Imperij Ordines tum superioribus tum presentibus Comitibus statuissè se Concilio subdere, adeoq; Cæsarem egissè cum Pontifice, & ab eo impetrassè, vt Synodus Tridenti reponeretur Kalendis Maiis anni futuri: quo à Pontifice præstito, & perlectà ac proposità conuocatione, æquum esse in eadem sententia persistere, vt cum ea, quâ par est obedientia, Concilium præsolentur, eiq; intersint?* Quânam igitur ratione huiusmodi Decretum, cùm ex opinione communi, tum ex rei veritate, poterat in cunctis sui partibus opponi Pontificio Diplomati, quando illic Cæsar imperabat, vt omnes acquiescerent Synodo à se antè impetratâ, & per illud ipsum Diploma à Pontifice indictâ? Sed oppositiones hæc commentitias singulatim consideremus.

Quas ille affert, ad tres rediguntur. Duæ priores sunt: *Hic vult Concilium dirigere, ille curare vult, vt omnia ordinatim ac legitime fiant.* In quonam sita est oppositio, in re ipsa, an in modo? Profectò non in re: nec enim eo Diplomate præcipiebatur, cuncta ordinatim legitimeque non peragi, nec ferri sententias secundùm sacras Litteras, & Patres. Hæretici porrò id abnuebant, qui, neglectis Patrum auctoritate atque interpretationibus, contendebant ad sacras dumtaxat Litteras rem coarctandam, pro ipsorum libidine explicatas.

Neque

Neque pariter dissidebant in modo, perinde quasi & Pontificium Diploma, & Cæsareum Decretum sibi munus tribuerent dirigendi Concilij: siquidem volebat Pontifex illud dirigere, sed tamquam illius caput & Præses; quæ dignitas in ipso à Decreto Cæsareo agnoscebatur per ea verba, quod Cæsar à Pontifice Synodi conuocationem impetrarat; cum in aperto sit, inferioris esse impetrare, superioris conuocare Concilia: ex altera parte Cæsar per Decreti verba, quæ ab ipso Suauis recitantur, declarabat, velle se Synodi curam gerere, tamquam *Ecclesia sanctæ aduocatum, & Conciliorum defensorem*. Quis autem nesciat, aduocatum neque Principem neque iudicem esse, sed ministrum? Nouum fortasse, Pontificioque Diplomati contrarium erat, quod Cæsar Concilij securitati, prosperoque successui opem suam commodaret?

7 Postrema, quam recenset Suauis, discrepantia talis est: *Hic vult continuare, ille verò vult, unicuique licere pro sua conscientia res proponere*. Hanc vocem, *continuarè*, iam ostensum est potius fuisse à Cæsare expetitam, sed à Pontifice repudiatam. Verum quod attinet ad recipienda iam sancita Decreta, præter ea quæ paulò antè memorauimus, an non ipse Suauis refert, in Comitiorum Decreto affirmari, impetrasse Cæsarem à Pontifice, vt Tridenti Concilium reponeretur? Ipse igitur fatebatur, Concilium reuera Tridenti fuisse; nihil enim, vbi non fuit, vniquam reponitur; adeoque comprobabatur, præteritas sanctiones Tridentinas per non minorem auctoritatem confectas fuisse, nec minus firmas ac legitimas habendas esse quàm futuras. Nec, *posse res proponere pro conscientia*, idem significat, quod posse aduersus præteritas definitiones proponere. Quin etiam id perinde fuisset, ac aduersus Fidem Catholicam, adeoque contra conscientiam proponere.

Sed oportet ad Parmenses controuersias aliquantulum diuertamus, à quibus res Concilij plurimum pependerunt; cum microcosmus æquè ac megalocosmus compositum quoddam sit è spiritu & corpore, vbi quamuis spiritus princeps præsit, tamen in agendo plurimum seruo alligatur.

Historia
Concilij Tr
dent.
Pars II.
SIV
6

1550.

C A P V T XII.

Alia à Pontifice agitata ad rem Parmensem Placentinamque componendam; & dissidia inter Iulium & Farnesios hinc exorta.

^a Diarium,
6. Septembr.
1550. &
mandata Ca-
mariano tra-
dita, vt infra.

^b Mandata
illi data
27. Ianuarij
1551.

Sollicitudo non modica Farnesios inceserat, ob ius quod sibi tribuebat Cæsar, & ob machinationes, quas moliebatur Gonzaga. Quapropter Octavius in carcerem ^a coniecerat Ioannem Franciscum Sanseuerinum, suspectum arcanae communicationis cum Cæsarianis, qui proinde acrius exulcerabantur. Iulius anxie cupiens hanc scintillam extinguere, per quam Christiana Respublica maximo incendio inuolui posset, Bertanum peculiaris Nuntij nomine ad Cæsarem misit; iniunxitque vt illum edoceret, quantum ipsi conueniret huiusmodi litem componere, ^b quantumque disconueniret Pontifici quod Mendoza proposuerat, hoc est, vt Iulius vtramque urbem iure beneficiario traduceret ad Cæsarem, qui vectigal Ecclesiæ penderet: Beneficiarios, qui viribus omnino præpollerent, non aliud nisi nomine tenus subditi munus exercere, quod ex regno Neapolitano liquebat: Purpuratorum collegium numquam illi rei consensurum: per id iustitiam violatum iri, non sine offensione cunctorum Principum, & eorum potissimè, quorum Italiæ res intererant: Cæsari ad Mediolanum tuendum Parmâ opus non esse; nam Placentia quoddam claustrum, catenamque præualidam ex vno latere cum Cremona & Pado, ex altero cum Ligusticis montibus continuabat. Esse quidem Parmam haud parum opportunam Cæsari ad alios oppugnandos, cum in præsentia veluti propugnaculum Mutinam, Rhegium ac Bononiam tegeret: proinde cunctos Italicos Principes intentius eò spectaturos; non quidem quòd ab ipso Carolo, cuius optimæ menti fidere poterant, tunc sibi metuerent, sed in posterum ab incertis successorum affectibus. Quare Pontificem, si eam alienæ ditionis, Italiæ quasi clauem, dexteræ ad eò potenti traderet, in grauem & culpam & infamiam incursum. Tria itaque proponebat:

Aut mutuam tolerantiam, de qua egimus, amotis quibusuis quæ offenderentur obstaculis, & Farnesii auctoritate Cæsaris cum Gonzaga conciliatis: Aut vt Octavius vtramque urbem acciperet ab vtroque Principe, pari que iureiurando clientelam vtrique profiteretur; excepto, si alter alteri arma moueret: vt Cæsar arcem Placentinam, vrbisque custodiam quoad libuisset retineret; vt vrbis illi

illi gubernator non nisi Cæsari acceptus imponeretur; nec Octauius commorari Placentiæ liceret: Aut ut per conditiones antea memoratas Octavius supremum Parmæ dominum solum Pontificem, Placentiæ verò solum Cæsarem agnosceret pro eo tempore, & saluis utriusque iuribus. Percupere Pontificem, ut sibi quamprimum aliquid disertè responderetur, cum certus esse non posset, se in officio contenturum eos Principes iuvenes, mœstitiâ oppressos, & de Cæsaris animo pænè desperantes: esse sibi compertum, non deesse illis acutos stimulos, quibus vel homines maturiores minusque irritati præcipientes agi possent. De ipsorum fide, ubi firmaretur concordia, dubitandum non esse, præsertim adiectâ Pontificis & sacri Collegij auctoritate, & Octauiio paratum animum gerente, unâ cum coniuge & Alexandro filio ad ea quæ Cæsar præscriberet domicilia subeunda. Impositum quoque Bertano fuit, ut si Cæsar nulli fideret temperamento, dum Farnesij ex propinqua Parmæ possessione ius in Placentiam meditabantur, adeoque stimulus aderat inimicitia ac perturbationis, illi offerret, Pontificem, ubi Cæsar omne ius in Parmam Farnesij concederet, ipsi Cæsari beneficiario iure traditurum Placentiam, cuius prouentus aliqua saltem ex parte alibi Farnesio compensaretur à Cæsare.

3 Ac meritò quidem affirmabat Pontifex, se diutius certum esse non posse, in officio Farnesios contenturum. Importunè contigit, ut per viam Bertanus in morbum incideret; adeoque complures dies de eo nihil audiretur. Quamobrem Farnesij, quibus consciis missus hic fuerat, & postulata delaturus, quippe illorum familiaris studiosus, spem in eius opera collocatam abiecerunt: atque uti extremi timoris est ad extrema ausa compellere, Octavius, cum videre sibi videretur ingruentem in momenta cladem, ac horribilem illam metamorphosim, è Principe in priuatum, ad consilia se flexit Horatij, qui studio & affinitate Gallus, omnem familiam ad Gallorum factionem trahere contendit; ratus non solum Octauij, sed suam pariter dominationem firmatam iri, cuius ditionem Castrensem potuisset sibi iure repetere Octauius maior natu, si quando eis bonis spoliaretur, quorum loco eam Horatio cesserat; nec minus etiam ratus, ubi tamquam galea familiam tutaretur, fore pariter ut eandem tamquam caput regeret.

4 Vbi hæc consilia suboluere Pontifici, mirum in modum agitatus est. Voluebat ille animo: aut ipse Octauij inceptum progredi sineret, aut illi repugnaret. Si progredi sineret, numquam Cæsarem inducturum in animum, id inconsulto Iulio peragi, iis præsertim

F f 2

specta-

e In mandatis Dandino traditis, ad Cæsarem misso, infra citandis.

d Vide Adrianum lib. 8.

1550. spectatis, quæ tum ante Pontificia Comitia, tum in ipsis euenerant, & beneuolentiâ, quam is in Regem Galliarum profitebatur: proinde dissolutum iri animorum coniunctionem, quam ad eum studiosè idem quæsierat, & in qua pacis ac Religionis spes vnice nitebatur. Præterquam quòd obtentus Cæsari præberetur, quo citra notam auiditatis, aut violatæ reuerentiæ, posset Parmam aggredi, & in ea non ampliùs vexillum & clientem Ecclesiæ, sed externos suos hostes inuadere; vnde necesse foret Pontifici, urbem suam spectare à duobus maximis Principibus bello petitam, quorum alteruter illam potiretur, supremo in eam iure Ecclesiam spoliaret, apertumque in ditionem Ecclesiasticam aditum obtineret. Sin è contrario Octauij consiliis obstitit, quidquid per inermes sententias censurasque opposuisset, tum à Cæsare tamquam fictum, tum ab aliis tamquam debile despectum iri: si arma in Henricum moueret, ea certè & perturbacionem Concilio, & inimicitiam Pontifici cum Principe supra ceteros sibi coniuncto allatura; se verò arduis ac periculosis tricis implicatura, & nouis etiam tributis impositis, quæ bellum, insaturabile illud monstrum, perpetuò deuorat, in extremam calamitatem redactum iri Ecclesiasticam ditionem, tot iam vectigalibus oppressam, exhausto iam ærario ob ingentes sumptus quæ ad Concilij sustentationem, quæ ad suppetias expeditionis Germanicæ collatas, quæ ad Parmæ custodiam, quæ ad interregni functiones, & quæ etiam ad largitiones, quibus Iulius sui Pontificatus initio, benefico magis animo quàm prudenti vsus fuerat; ad eum ut paulò antè in Senatu differuerit de aliqua excogitanda suauis ratione, quæ ordinariæ indigentia consuleretur.

§ 3. & 20. O.
 Febr. 1550.
 in Actis
 Consistoria-
 libus.
 f 16 Febr. vt
 est in man-
 datis, & Dia-
 rio.

g Litteræ
 Dandini ad
 Pighinum,
 18. Febr.
 1551.

Statuit igitur, Petrum Camaianum, suum intimum cubicularium, celeriter Parmam mittere: qui Senis iter faciens, cuncta quæ sibi fuerant in mandatis tradita Mendozæ tunc ibi degenti communicaret, vt suspicionem quamdam de Pontificis animo in Cæsarianis abstergeret, opinantibus iam illum nouis Farnesiorum molitionibus conuiuere. Mandata Camaiano per scripta hæc fuerant: Sanseuerinum liberandum curaret, vbi ex non certis suspicionibus esset in vinculis: ob oculos Octauio poneret rationes supra memoratas, propter quas haud fas erat Pontifici permittere vt ille Gallos acciret, & ab ipsis stipendia caperet, præcipuè cum is Ecclesiæ esset Vexillifer, & supremus armorum Præfectus, cum annuo triginta millium scutorum stipendio; atque id Farnesio interdiceret, denuntiatam commissæ perduellionis poenâ: ab eodem exigeret, vt super ea re per syngrapham sibi cautum foret. Demonstraret Farnesius, quas
 in

in ærumnas se præcipites agerent, si^h Carolus V. hostiliter offenderent, qui extemplo & Octauium, & vtrumque Purpuratum Farnesium cunctis prouentibus tum profanis tum Ecclesiasticis, ab illis in ipsius ditione possessis, spoliaturus esset, & æquam speciem habiturus ad expugnandam Parmam arma inferendi, ab irato Gonzagæ brachio administrata, quibuscum Pontifex adigeretur, & vt contumaciam plecteret, & ne urbem Ecclesiæ aliis occupandam relinqueret, suas omnes vires tam profanas quàm sacras consociare. Atqui si Octauius ea consilia abiceret, posse illum meliora sperare per patrocinium Pontificis, de iis rebus sollicitè agentis cum Cæsare, qui cum Farnesiis cognatione, cum Pontifice reuerentiâ & amicitia coniungebatur: at vtumque res cederet, Pontificem illi non defuturum. Quod si Camaianus nequiret Octauium alio modo flectere, offerret illi Parmensis Principatus loco Camerinensem, prouentu potiorem, agro ampliorem, & ab externis tutissimum: reddita enim Pontifici Parmâ, nec Cæsarem nec Gonzagam stimulatam iri iis suspicionibus, quæ ad præoccupandam aggressi-
nem eos incitabant.

Verùm Octauio, inspectis Cæsarianorum dictis factisque, videbatur in obiecta spe niti non posse: & quod ad permutandum Principatum atinebat, censuit ex Parmæ in Camerini possessionem non tam dominationis transitum esse, quàm casum; quare non difficiles modò, sed surdas aures præbuit cohortationibus Camaiani. Sunt qui tradunt, cum Octauius angustiis, quibus premebatur, Pontifici expositis opem ab illo implorasset, Iulium obtentâ ærarij inopiâ respondisse, quâ posset ratione sibi consuleret: ex quo Farnesius interpretatus est tacitam quamdam veniam sibi datam muniendi se quacumque posset, atque id ipsum Camaiano vt se purgaret causatum: sed nulla hac de re fit mentio in commentariis, qui ad meas manus peruenere.

⁶ Pontifex, cognito per Camaiani * litteras obfirmato Farnesij animo, infra supremi Principis dignitatem existimauit, si minister ipsius apud contumacem clientem diutius moraretur. Quare statim regredi Camaianum iussit; ita tamen, vt antè tria Diplomata traderet coram testibus, quibus posset: vnum Octauio, quo is vetabatur per irrogatam patræ perduellionis pœnam, & per bonorum omnium proscriptionem, exterum militem in Parmensem ditionem admittere: aliud Paulo Vitellio, cui præcipiebatur, vt non obtemperante Farnesio confestim abiret: tertium Cardinali S. Angeli, per quod reuocabatur Romam ad suum exercendum mu-
nus

1551.
h Extat in
mandatis
Dandini.

Est in man-
datis Nuntio
traditis.

* Litteræ
Dandini ad
Camaianum,
17. Febr.
1551.

1551.

Est in di-
ctis Dandini
mandatis, &
in epistola
eiusdem ad
Bertanum,
16. Maij
1551. & in
alijs eiusdem
litteris.

nus summi Pœnitentiarij. Sed certè duo priora vt inermia, ita nec formidata.

Nec faciliores Henricus porrexit aures Nuntio, ¹ Pontificis no- mine illum retrahere conitenti: quin ipsi accidit quod ei contin- gere solet, qui alicui præcipuum adiuumentum suppeditauit ad do- minatum obtinendum, amplissimamque sibi remunerationem ceu debitam prætolatur, ideoque ob mediocrem se malè acceptum pu- tet; qui odiosus euadit, ac tandem hostis. Rebatur Henricus, sibi gratias potius à Pontifice habendas, quòd ipse vellet Parmam illi suis viribus vindicare ab occupatione minis à Cæsare intentata, quam Placentiæ iam peregerat. Credidit proinde, Iulium per in- gratam aduersum se propensionem in Cæsarem, restituisse Oratori suo id ipsi Romæ offerenti. Idcirco acerbè respondit, vulgauitque encyclicam epistolam, quâ cunctis Episcopis Galliæ denunciabat, vt per sex menses ad suam quisque Ecclesiam reuenteretur, quò earum incommoda obseruarent, seque ad celebrandam peculiarem Gallicæ nationis Synodum compararent. Sed iniuria æstuanti ani- mo illata id efficit, quod æstiuua pluuia, quæ densis è nubibus mi- nitabunda aut leniter instillata calorem auget, nec nisi vbertim profusa reperficit. Potius itaque Iulium, quippe feruentis ingenij, ira quam metus inuasit; non tamen tantum ille concepit iræ, quin studuerit bellum declinare, toleranter ea passurus quæ Parmæ mo- uebantur, dummodò id bonâ Cæsaris pace sibi liceret: sed vbine- cesse foret cum altero inimicitiam suscipere, statuit adhærere Ca- rolo, vt qui in profanis Italiæ rebus, & in sacris Germaniæ Chri- stianæque Reipublicæ, potentior Gallo erat; qui que nihil Pontifi- cem factò læserat, cum Henricus in urbem Ecclesiæ se inuito pe- netrasset. Ita planè res habet: beneficij dulcedo, quo quis ab altero ad principatum euectus est, in bilis amaritiam corrumpitur, vbi ille qui nunc beneficium contulit, tam imperiosè se gerit, ac si habuerit in animo mancipium, non Principem reddere.

C A P V T XIII.

Concilij Præsides designati: admonitio Pontificis ad Octauium Farnesium denunciata: Dandinus ad Cæsarem, & Ascanius Corneus ad Henricum missi.

Acta Con-
sistor.

Pontifex inter suæ ditionis curas Concilij negotium haud omisit. Ideò in Senatu 4. Martij * illius Legatum destinauit (cum adhibere Ceruinum non liceret, nimis à Cæsare in hisce rebus alienum) Marcellum Cardinalem Crescentium Romanum,

in

in quo uti egregiam doctrinam prudentiamque agnoscebat, perinde singulari illum amicitia complectebatur; adeoque iisdem de causis ab eo Legatus Bononiensis fuerat paulo ante delectus, hoc est, per ea dubia tempora ditionis Ecclesiasticae custos. ^b Collegam illi non addidit, tum quod sumptibus aerarum Pontificum parceret, tum quod existimabat, aequalem in supremis arbitris auctoritatem esse perturbationibus obnoxiam: ipsi tamen adiecit, qui consilio & decori essent, duos Praesides ex ordine Episcoporum, & in Concilii functionibus, & in Germaniae negotiis iam expertos, omnique virtutis laude conspicuos, Sebastianum Pighinum Sipontinum Archiepiscopum, & Aloysium Lippomanum Veronensem Episcopum, ^c alterum ab Aula Caesaris, alterum ab Ecclesia Veronensi per litteras accitum: atque hac fortasse ratione crediderat, decus simul & solatium allatum iri uniuerso Episcoporum ordini, suspicionibus agitato in superiori Synodi conuentu, ne quid ipsis Sedes Apostolica derogatum vellet, cum iisdem nunc cernerent, se ad Praesidium sedem ab illa promotos.

1551.

^b Diarium, 9. Martij.

^c Diarium, 9. Martij.

² Per eosdem dies libello publico ^d Octauium admonuit: in quo expositis iis omnibus, quae per litteras ac missos homines cum eo Pontifex egerat, ne ille praesidiarios milites vilius externi Principis Parmam induceret, eidem denuo interdicebat, indictam tum Parmae iacturam, tum perduellionis poenam, ne in posterum id faceret, tentaret. ^e Et quamquam spes melior de illius obsequio a Polano Episcopo apud eum degente indicaretur, nec Pontifex desisteret rem agitare cum Farnesio Cardinali, ^f qui & animi studio & utilitatis respectu Caesari addictus credebatur; tamen animaduertens nec Octauium Caesarianorum minis appetitum continere se posse, quin Gallorum praesidio se muniret, neque Gallos opportunitate illectos sibi temperaturos, quin equum ex veteri apologo, praetense eius defendendi titulo, conscenderent, voluit animum suum Cardinalibus aperire, & operam cum Caesare coniungere. Primum praestitit in Senatu, ^g ad quem retulit, apud se statuisse, ad obtemperandum sibi eos armis adigere, quos interdicta non mouerant, simulque Concilium Kalendis Maij resumere. Deceuit ad alterum conficiendum, ut sequestro vteretur, in quo nec fidem, nec prudentiam, nec rerum peritiam desideraret; ipsum Pontificis secretis Praefectum ad Caesarem misit, hoc est Dandinum, quem non nisi remotis arbitris cum eo colloqui iussit. ^h Communicauerat cum Carolo Iulius quae

^d Diarium, 5. Martij 1551.

^e Diarium, 11. Martij.

^f Diarium, 2. & 30. Aprilis.

^g 6. Aprilis, ex Diario.

^h In mandatis illi traditis 30. Maij.

Plurima monumenta spectantia ad Dandinum & Iulium, cui hic a secretis fuit, quae infra citabimus, extant apud Herculem Dandinum, qui ea mihi communicauit.

Historia
Concilij Tri-
dentini
Lib. II.
Cap. 13.

1551.

sua fidei concediderat Cardinalis Ferrariensis, fuisse acerbè conque-
 stum Regem per litteras tum ad se datas, tum ad Turronium Cardi-
 nalem, tum ad Termesium Oratorem Regiū apud Pontificem, quòd
 vellet Julius ipsum præpedire, ne tam præcipuam urbem Italianam,
 adeoq; Ecclesiasticam, tueretur aduersus iniultam Cæsaris aggressio-
 nem, cui par erat, vt quilibet bonus Princeps obfisteret, potissimum
 verò Pontifex, quippe supremus Parniæ dominus; & Gallia Rex,
 quippe Caroli æmulus, & agger vnicus in Europa ad coercendum
 impetum turgidioris Hispanæ potentia. Præterea, sibi non licere
 deesse Farnesius præsentī ope, qui sub ipsius clypeum confugerant,
 & ad quorum tutelam fidem suam obstrinxerat. Proinde purga-
 rent prius apud Pontificem sincerum in hisce rebus animum Regis,
 ei que obsequentis filij reuerentiam exhiberent; sed postea, si opus
 foret, palam facerent, vbi Pontifex tam iniqua de causa Italiae pa-
 cem obturbaret, Regem coactum iri, vt pro sua fide ac dignitate se
 gereret. Adiecit Cardinalis, inter se duosq; collegas conuenisse
 de occultandis Henrici mandatis, donec innotesceret quid Asea-
 nius Corneus, qui Parisios nondum peruenerat, transegisset: inter-
 rim tamen voluisse, tamquam studiosum Pontificis famulum, vt ad
 ipsum id lucis præuerteretur; simulq; per obsequentem audaciam
 eum admonere, magnam esse summorum Principum prudentiam,
 potius subditorum noxas dissimulare, quam vires in subditos expe-
 riri per incertam aleam periclitantis dignitatis. Huic agendi norma
 sapius se conformasse tum Iulium II. tum Leonem, tum etiam Cle-
 mentem erga ipsius Octauij Cardinalis parentem Alfonsum, à quo
 auersum animum gesserant; & tamen bellum haud in rem suam ces-
 surum prospicientes, dissimulasse: ita pariter gessisse Paulum
 cum Vrbinatum Principe, quem Venetorum patrocinio munitum
 cernebat, nec aliter agi à Cæsare cum suis in Germania beneficia-
 riis. Significandum insuper Carolo curauit Pontifex, quosdam &
 fideles & prudentes è suo Consilio sibi proposuisse, si Farnesios inter
 macerandos relinqueret, ob quæ prius graues, postea intolerabiles
 subditis euasissent, nec minùs oppressos ponderoso iugo Gallorum,
 qui patronorum nomine ingressi, dominorum inde potestatem
 exercere voluissent, adductum iri ad petendam quasi beneficij loco
 Pontificis & Cæsaris gratiam, per eas condiciones, quibus tunc im-
 peru iuuenili, & immensis aliorum pollicitationibus elati, aures ob-
 struebant. Non faciliorem modò rationem, sed certiorē termi-
 nandi cum æmulo certaminis esse, absque suo incommodo æmu-
 lum

§ Litteræ
 Dandini ad
 Bertanum,
 10. Maij
 1551.

lum defatigare; nec ullam bellandi artem ad victoriam magis conducere, quam si festinatio vincendi coërceatur. Verum ea consilia ut animus Iulij, tum ingenio tum sui principatus commodo ad quietem pronum, allegerant, ita bellicosos Caroli spiritus, assuetosque plerumque è bello decus & emolumentum victoriæ sibi decerpere, nihil planè commouerant.

3 Quamobrem in noua Dandini missione ad Cæsarem hæc illi summam præscripta sunt: Ostenderet Carolo, in iis quæ Pontifex egerat, candidissimam animi sinceritatem; quâ virtute quàm plenè gloriabatur, tam erat studiosè de ea sollicitus: Redigeret in memoriam, explicaretque quidquid ad eum vsque diem de re Parmensi actum esset: Exponeret, fuisse Pontificem supra quàm credi posset exacerbatum ob Henrici atque Octauij desperationem; & vbi hic ad obsequium pacificum, quod planè desperabat, redigi non posset, certum sibi ac statutum esse eandem vnà cum Cæsare aleam subire; ipse, quippe viribus validior, ac belli peritior, iudicium ferret, satiusne foret statim ad vim apertam erumpere, an dissimulatione vti, & adhibere dumtaxat obiurgationes, sententias, & anathemata, tamquam necessaria id temporis, ne per silentium permissio argueretur. Tum quæ ad alteram partem spectabant, exponeret; Esse bellum instar labyrinthi, quem cuique semper ingredi licet, sed ingresso non semper egredi: ab eo sumptus absorberi existimatione prius conceptâ maiores; & fortasse tunc Cæsari tantum pecuniæ non suppetere: timeri posse noua Turcarum molimina, quibuscum Galli, aut animo conficiendi aut specie deterrendi, fœdus agitabant: nec minùs pertimescendam grauem aliquam cladem Concilio, cui pax necessaria videbatur. Si huic bello Cæsar aduiceret animum, haud posse ad aliquid fructuosius in Germania vires conuertere, vbi res nondum plenè compositæ; quod fortasse illud erat, quod Gallus intendebat.

4 Demandatum est etiam Nuntio, ut Cæsarem consuleret de die reponendi Concilij; an opportunius esset rem ad Septembrem protrahere, tum quia interim noua messis subleuasset annonæ caritatem, quæ tunc premebat Italiam, & Præsules ab itineris sumptibus deterrebat; tum quòd lux certior affulgeret de indicta peculiari Synodo Gallicæ nationis, contra quam esset decertandum Tridenti.

In mandatis datis
Ioanni à
Monte Politiano, misso
ad Cæsarem
22. Iunij,
apud Burghesios.

Hæc Dandino mandata.
5 Sed redditis responsis à Cæsare, de Gallis sollicito, & in Octauium irâ succenso, se ad bellum propendere, oblatis amplè conditionibus, Pontifex perhonorificæ significationis officium erga Regem

Pars II.

G g

gem

1551.
Vide
Adrianum
lib. 8.

gem Gallia præmittendum duxit. Ad illum itaque misit Ascanium Corneum sororis filium, ¹ militari iam tum virtute præstantem, & qui postea inter illustriores Italiae Duces bellicos supremus castrorum magister fuit in vniuersa Christianorum classe, quæ de Othomanno insignem illam victoriam ad Naupactum reportauit. Documenta Iulius Ascanio tradidit Regi communicanda, & priuata quædam monita illis adiecit. Documenta bifariam diuisa Parmam & Concilium complectebantur: prior pars inculcabat, vt Regem edoceret; Positâ beneuolentiâ Pontificis, deuinctoque regis officii animo, quem vel in ipso Senatu professus fuerat, & amore singulari, quem erga Farnesios exercuerat, fieri non posse, vt e Cæsaris hominumque mentibus ea persuasio euelleretur, quâ putarent, Gallos fuisse Parmam ingressos, eisque portas à Farnesiis patefactas, manum porrigente Pontifice; quæ persuasio & dedecus sibi & turbas afferret: hæc tum regis ministris Romæ, tum Regi coram per Nuntium fuisse proposita. Sed præterea, cum summopere cuperet Pontifex cum illo amicitiam retinere, ea de causa nunc sororis suæ filium ad ipsum legare. Quod à Regis ministris adducebatur, nimirum, à Gallis inferri pedem in Parmam ne inferrent Cæsariani, omnino tolli, oblato pro Parma Camerino. Rogaret proinde Regem Ascanius, vel vt Octauium ad obsequium erga supremum ipsius Principem induceret, vel suæ illum libertati relictum aduersus supremum ipsius Principem minimè tueretur. Consideraret Henricus, Octauij pertinaciam pernicioso futuram exemplo tot reliquis Ecclesiæ Beneficiariis. Regem ipse blandè commoneret, noluisse Cæsarem, tamen malè secum actum à Paulo putaret, armatum patrocinium præbere Ascanio Columnæ, quamuis hic, ex familia de Cæsare tam benemerita, à Pontifice fuisset oppidis spoliatus. Conducibilius Regi fore, si Pontificis beneuolentiam illibatam, adeoque Parmam seruaret, quàm si Octauium ac Parmam adeptus Pontificem amitteret, cui necesse foret & suas & alienas vires impendere ad Ecclesiæ urbem recuperandam. Vbi Rex ad hæc neutiquam flecteretur, eum certè rogaret, vt æqui bonique faceret, si Pontifex, inuocata Cæsaris ope, suum in Parmam ius defenderet, ac pro certo Rex haberet, Pontificem nonnisi de Parma cum Gallis certaturum, & fœdus cum Cæsare coniuncturum.

Alterâ documentorum parte iubebatur Ascanius Regem cohortari ad fauendum Tridenti Concilio, suis Oratoribus eò missis, simulque ad declarandum, suæ mentis non fuisse, vt per edictum suis Episcopis illuc accessum prohiberet; admoneretque, à Christiano

stiano Principe nec quidquam deterius contra Deum, nec Ecclesiæ perniciosius committi posse, quàm Oecumenicę Synodi progressum turbari, hoc est, efficacissimi adiumenti inter ea omnia quæ ad incolumitatem Ecclesiæ Deus instituit. Hæc in documentis.

1551.

7 Monita priuatim Ascanio data, duo fuere. Alterum, vt se citò expediret, neque pateretur detineri se verbis ambiguis, donec Parmenses messem maturescentem collegissent. Alterum, ne Gallis assentiretur, si quid agerent de obligando quasi per acceptum pignus Pontifice; quod vt violentum, perinde nec ex animo factum, nec diuturnum foret: satis illis esse debere amorem candoremque præteritum, ^m quem in Pontifice experti fuerant.

^m In mandatis Montis Poltiani.
ⁿ Vide Adrianum lib. 8.

8 Ac prudenter quidem præmonuit Pontifex, cunctationem à Gallo quaesitum iri, quò ^a Parmensibus commoditas metendi colligendique fruges pararetur. Etenim postquam opera data est, vt per egregia humanitatis argumenta, sed spe generatim adiectâ, Ascanius sopiretur, Rex animaduertens, eum ad discedendum paratum, ita per libellum respondit, mandatis Pontificis ipsi ostensis; A se ad Pontificem certum hominem allegatum iri. Hic Monlucius fuit, qui postea famâ inclaruit, tum ob Senarum defensionem, eo ipsi honestiorem quò magis improspere, tum ob relicta posteritati monumenta rerum in militia ab eo gestarum. Is Romam venit, sed nihil ea de re cum Pontifice est collocutus; quin ab eo interrogatus, excusationem præterdit, quam infra narrabimus. Scilicet semper Principes lentè procedunt in adimenda alij Principi spe, valido quippe nexu, quo sibi vincitum detinent eum qui conditione liber est, & quo nexu qui vincitur, rarò solers est suis se manibus exoluere.

C A P V T XIV.

Accedunt Præsides ad Concilium, & quo ordine ac ritu. Celebratur Sessio, prorogata ad Kalendas Septembres Decretis.

1 Hæc discordiæ cum Gallis indicia non retardarunt Iulium, sed potius impulerunt ad Synodum aperiendam. Itaque destinavit iterum Concilij secretis Massarellum, ^a virum & peritum & probatę fidei, eumque iussit mutatis equis eò festinare, ^b & Bononiã transeuntem agere cum Crescentio Legato ibi commorante, eique significare; Si per responsa Cæsaris ad Dandinum haberetur, velle Carolum absque dilatione Synodum inchoari, Legatus Tridentum pergeret; sin mallet Cæsar ob Germanorum commodum cunctari, Bononiã persisteret: sed Synodi per duos Antistites

^a 15. Aprilis, ex Diario.
^b Vide Diarium, diē 12.

G g 2

Præsidi-

1551.
e In Actis
Consistoria-
libus.

d Diarium.

e Diarium.

Et hæc & Acta Tridenti vsque ad suspensionem, & Præsidum discessu, extant in volumine Actorum legitimum in Arce S. Angeli Romæ, cui titulus, *Acta Concilij sub Iulio III.* vbi sunt dicta Theologorum in conuenibus. Et hoc volumen est geminatum: alterum signatum littera E, alterum F. & in secundo plura quam in primo continentur.

Præsides initium fieret die præscripto. ^e Hanc Iulius aperitionem volebat, tum quia superiore experimento compertum erat, eam esse velut postremum æris campani sonum, quo edito ij qui aduocantur, iter aggrediuntur; tum quia Synodo Oecumenicâ iam apertâ, fas non erat, à Gallis propriam suæ nationis conuocare. Idcirco in Senatu ^d 24. Aprilis publicas supplicationes indixit, ad Dei opem pro Synodi felicitate poscendam: iussitque omnes Episcopos, qui tunc Romæ aderant numero octoginta quatuor, ^e Tridentum conuenire.

Crescentius cum ad Massarelli aduentum nondum de Cæsaris mente à Dandino fuisset certior factus, id temporis nihil mouit. Sed Pontifex mutato consilio honestius duxit, si Concilium per Legati præsentiam aperiretur. Interim Dandinus in reditu iter habens Tridento 4. Aprilis, palàm ibi fecit, cupere Carolum, vt res lentè progredèretur, ob causas quas memorauimus. Legatus itaque Tridentum peruenit die 29. cui obuiam ad secundum lapidem processere Madruccius Cardinalis, Archiepiscopi & Episcopi qui aduenerant, non plures quàm tredecim, ferè omnes Cæsari addicti. Laurentius Platanus Belga Legatum ac Præsides excepit Latinâ oratione Madruccij nomine, cui ab epistolis erat, quâ Madruccius, laudato Pontificis consilio, se suamque urbem offerebat, vt illius sacrosancti Conuentus commodis deseruiret. His Latinâ pariter oratione, grati animi sensâ depromente, respondit Antonius Floribellus Mutinensis, qui Legato à secretis erat. Prouecti ad proximum vrbi templum, viatorum amictu deposito, Pontificalem induerunt. Hic Franciscus Vargas, Cæsarei fisci Procurator, litteras protulit commissæ sibi à Cæsare procurationis ac potestatis; tum per verba ad reuerentiam beneuolentiamque composita omnem Cæsaris operam ad Concilij commoda obtulit, fufiusque Pontificis, Legati, ac Præsidium laudes, simulque Cæsaris ex ea conuocatione lætitiâ est profecutus. Ad quæ Legatus grauiter ac reuerenter respondit. Conscensis iterum equis ingressi sunt urbem bini, Legatus & Madruccius, tum duo Præsides, ac deinceps reliqui Antistites. In ipso vrbis ingressu ab Ordine Ecclesiastico ac populo exceptus est festinè Legatus, & sub umbella ad ædem principem, atque inde, carimonis pro more peractis, promulgatâque noxarum indulgentiâ, ad domicilium deductus est. Eodem die Tridentum peruenit Franciscus Toletanus, ad Concilium Orator à Cæsare designatus.

Dubitatum est, Madruccio an Præsidibus potior sedes deberetur: de quo Massarellus petente Cardinali ad Pontificem scripsit. Interim verò Madruccius offensionis vitandæ gratiâ antehabitus; tamen

tametsi Legatus optasset, ^f vt prius quid imperaret Pontifex expectaretur: ^g quod prudentius fuisset consilium; cum postea ex Pontificis mandato mutatione opus fuerit. Siquidem præscriptum est, vt in functionibus quæ ad Synodum non spectarent, Madruccius præcederet; in iis autem quæ Synodi essent, siue Sessiones, siue conuentus, ^h tres Præsides vnâ considerent, æquè ac quando tres Legati aderant; Madruccius verò Sedem propriam haberet decorè ornatam, & ab Episcopis sepositam. Præterea Legatus iussus est extra vrbis portam ire obuiam Hispaniæ Principi illac breuè transituro, cum Dynastarum iureiurando Rex iam fuisset renuntiatus; eumdemque ad dexterum latus collocatum ad ædes comitari, ibi tamen ab equo non desilire.

4 Habitus fuit primus Patrum congressus pridie Kalendas Maias, atque in eo propositum, vt die postero Synodus aperiretur; sed simul eius processus ad Kalendas Septembres prorogaretur. Etiam in hac prima, eaque non grauissima deliberatione, permisit Deus, vt maior illius noui conuentus libertas quàm concordia cerneretur. Cunctis inchoatio Synodi & prorogatio generatim probata, vt Germanos præstolarentur. Sed ea dilatio plerisque iusto longior visa est, cum eorum complures sex ibi annos exegissent, & ex iis annis quatuor in otio post translationem, inuitati sæpius à Paulo vt adirent Bononiam, opusque cum collegis, qui discesserant, prosequerentur; ibi tamen Cæsaris voluntate retenti, adeoque vehementer cuperent rei finem imponere, & ad suas Ecclesias regressu stabili remeare. Plerique igitur in Ioannis Fonscæ Stabienfis Episcopi sententiam iuere, vt nimirum ad incertum diem fieret prorogatio, quò posset quàm citissimè tolli: sed Pighinus, duorum Præsidum primus, opportunè monstrauit, huiusmodi moram haud interitici vt Synodus otigaretur, sed vtilem, imò necessariam esse, vt eo temporis interuallo Protestantés accederent, ad quorum recuperationem ea noua conuocatio potissimùm tendebat. Scire se, hanc esse voluntatem Cæsaris, cui nuper ipse Nuntius adfuerat; neque minùs eo spatio opus esse vt reliqui conuenirent, qui cum annonæ caritate tum belli suspitionibus detinebantur. Denuò igitur dictæ sententiæ: & Saluator Alexius Turritanus Archiepiscopus, qui primâ vice sententiam suam haud protulerat, quòd prius alios audire voluisset, tametsi Præside oppositum suadente, Fonscæ sententiam probauit, causatus, si ratio haberetur de contumacium & hæreticorum commodis, longè maiorem habendam de commodis obsequentium & Catholicorum; neque committendum, vt ij in-

1551.
f Diarium,
30. Aprilis,
& 1. Maij.
g Epistola
Legati ad
Dandinum,
infra profe-
renda.
h Diarium,
20. Maij.

Historiæ
Concilij Tri-
dentini
Lib. II.
Cap. 14.

1551. ter infinitæ procrastinationis incommoda macerarentur. Sed è contrario Fonseca, aliique cum eo sententiam mutauere: & hæc in confesso vicit. Quare postridie celebrata est vndecima Concilij Sessio.¹ Solemne sacrificium fecit Legatus, qui Sacerdotio initiatus, tunc primùm Sacris operatus est: Latinam concionem habuit Sigismundus Fedrius Franciscanus cognominatus à Directa. Massarellus duo Pontificis Diplomata recitauit; alterum de resumendo Tridenti Concilio, alterum de Præsulum electione: tum Archiepiscopus Turritanus è suggestu inchoationis Decreta proposuit, quæ concorditer accepta. Per eos dies ac deinceps accesserunt ad Synodum * Episcopi primarij satis frequentes. Hic verò conuentus non habebantur ad expendenda rerum argumenta, tum quia plurimum laboris operi impensum fuerat Tridenti prius, postea Bononiæ, tum quò palàm fieret, Germanos non ad solemnia tantùm, sed ad rem ipsam etiam expectari; cum plerisque videatur, in summis conuentibus maius opus confici in consilijs quàm in Decretis faciendis.

i Litteræ Legati ad Dandinum, 1. Maij 1551. inter Ceturorum monumenta.

* Ex Diario.

CAPUT XV.

Hispania Principis, & Bohemia Regis transitus Tridento. Plures Regum Oratores, & tres Septemviri Ecclesiastici adueniunt. Et duodecima Sessio.

NE rerum series interrumpatur, libet vnà proseguere, quæ ibi euenere vsque ad duodecimam Sessionem, quæ nouum Synodi exordium censeri potest.

Pridie Nonas Iunij eò peruenit Philippus Hispaniarum Princeps, è Germania redux, quem Romanorum Regem renuntiandum, Ferdinando successurum, proposuerat Carolus; Ferdinando autem, si assentiretur, Imperij consortium offerebat, quemadmodum duo simul Cæsares olim imperauerant. Sed Ferdinandus causatus est, non posse quidquam à se statui, absente Maximiliano filio, iam Bohemæ Rege constituto, & Caroli genero, cuius loco tunc Hispanias moderabatur. Idcirco Maximilianus, relicta ibi coniuge, prope Germaniam repetiit, obfirmato ad obsistendum animo; satis gnarus, Germanos magis ad se propensos fore, quippe nationis eiusdem Principem, minus formidabilem, atque apud ipsos commoraturum. Eo igitur refrigerante consilio, Philippus in Hispaniam reuersurus iter habuit Tridento*. Nec ab re facturum me putauerim, si breuiter exposuero, qui ritus in honoribus illi habendis seruati sunt, cum id & illustrium scriptorum recentium exemplum mihi persua-

* In Diario à 6 ad 9. Iunij.

persuadeat, & communis nostri temporis mortalium vsus, qui tanti facienti speciosa huiusmodi officia, vt interdum eorum causâ summa negotiorum molimina perturbentur, præcidanturque commercia inter eos, quos arctissimis vinculis natura connexuit. Quare si perinde notitiarum ac monetarum pretium ab hominum æstimatione dependet, ea certè negligenda non sunt tamquam tenuia vt legantur, quæ maxima habentur vt fiant.

2 Legatus ac Patres Concilij ad sagittæ iactum ex vrbs porta obuiam Philippo processere; Præsides cum ex equis amplexati sunt, reliqui Præsules desilientes eius dexteram osculati: hinc breuia urbanitatis verba inuicem dicta. Tum Philippus multum institit in iis officiosè petendis, quorum repulsam volebat, hoc est, vt potio-rem locum Legatus teneret. Equitauit medius inter duos Purpuratos, antecedentibus Proceribus, & Episcopis subsequenter. Ad arcem vsque deductus est, vbi à Madruccio exceptus hospitio, Patres dimisit equis insidentes.

3 Postridie Legatum inuisit, qui obuiam illi occurrit extra suarum ædium limen. Paulùm ibi commoratus, inde vnà cum eodem Legato ac Madruccio ad insulam in Athesi perrexit, tercentos ferè passus ab vrbe remotam; vbi Madruccius ligneâ domo constructâ, eademque aulæ aureis, picturis ac statuis insigniter exornatâ, conuiuium opiparum exquisitis harmoniæ modis conditum parauerat. Philippus, duo Purpurati, & Sabaudi Principis filius, qui Hispanum comitabatur, pari gradu mensæ adsedere; reliqui Proceres, nobilesque complures in inferiori subsellio. Post epulum, Germanorum more choreæ ductæ, inter quas Philippus ipse saltauit: dein ludicra certamina commissa, quibus plura (in Ludouici Ariosti recentiore tunc poemate descripta) heroum facinora exhibebantur. Die postero Legatus inuisit Philippum, qui perhonorificè illum excepit, testatus, Cæsarem parentem suum ne vitæ quidem parsurum, vt Pontifici deseruaret. Die 9. tandem discessit, cunctis illum præter Præsides comitantibus.

4 Paucos post dies eò Maximilianus ^b Bohemiæ Rex accessit, qui ^{b 22. Iunij} repetebat Hispaniam, vxorem inde deducturus. Hic festinantis, adeoque priuati more iter habebat; quamobrem illi obuiam haud processum: Legatus ipsum inuisit, & ipse pariter Legatum. Elapso triduo, inde profectus est vnà cum Tridentino, qui Mantuam vsque comes illi adfuit, cum & familiâ & Episcopatu in ditione Ferdinandi illius parentis esset.

5 Dum hi Principes Tridento transibant, Moguntini Septemviri Nun-

Historia
Concilij Tri-
dentini.
Lib. II.
Cap. 15.

1551.
e 10. Ianuar.
anni 1551.

d Diarium,
18. & 20. Au-
gusti an-
no 1551.

e 13. Iulij.

f 2. Septem-
bris.

g Diarium,
August. &
Septembr.

Nuntius^e eò peruenit, qui illius absentiam excusaret, utpote neces-
sariam ob necessariam eiusdem in sua Dicecesi presentiam post diu-
turnam in Comitibus moram; addiditque, Procuratorem ab eo de-
legatum iri, itidem ac à reliquis Septemuiris Ecclesiasticis delega-
rentur. Verùm à Legato reiecta excusatio est, respondente, eos ob-
stringi per se adesse, quando Synodus in eo loco ceteris incommodo
coacta fuerat in gratiam commodumque Germanicæ nationis. Nec
ea repulsa incassum recidit, cum postea & idem^d Septemuir, & Tre-
uirensis interuenerint: Colonienfis ut se proximè accessurum osten-
deret, domicilium illic sibi ornandum curauit. Confluxere quo-
que plures Aristites è Cæsaris ditionibus, eiusque noui Oratores,
^e qui fuerunt Hugo Comes à Monteforti, Imperij nomine, & pau-
lò post duodecimam Sessionem Guillelmus à Pictauia, Belgicarum
Prouinciarum Legatus^f, pluresque etiam Oratores à Ferdinando
missi aduenere^g.

Pridie Kalendas Septembris cœtus generalis habitus est; ubi cum
adesset duo Septemuiri Archiepiscopi, rogati sunt ut in Aulam
proximam concederent, donec de ipsorum loco deliberaretur: qui-
bus digressis, proposuit Legatus, ut supra reliquos Præsules collo-
carentur; cui assensere Archiepiscopi Septemuiris antiquiores,
dummodò præmitteretur denuntiatio, nihil inde iuris sibi ac suc-
cessoribus detrahi. Quapropter duo Archiepiscopi missi sunt, Se-
ptemuiros ad conuentum deducturi: hi verò de habito decreto
edocti, gratis actis rediere, & pro eo quòd statutum fuerat, supra ce-
teros Præsules qui non præsidebant collocati sunt, aliquantulum
ab illis seiuncti, & in subselliis honestioribus quàm communia, è re-
gione Cæsarianorum Oratorum. Ibi statutum est, ut postridie in-
dicta Sessio celebraretur; in qua altera pariter Sessio die undecimâ
Octobris ad Decreta pronuntianda indiceretur. Postero igitur die
solemniter celebravit Balthasar Eredia Archiepiscopus Turritanus:
concione tunc omisâ, Massarellus Præsidium nomine breuem
parænesim de viuendi ratione recitauit. Producta comprobataque
sunt Oratorum Caroli ac Ferdinandi legationis mandata; sanc-
tumque est, ut in proxima Sessione ageretur de articulis Eucharis-
ticiæ, ac de obstaculis, quæ supererant, ne Episcopi suas apud Sedes
residerent.

Adfuit deinde Iacobus Amiotus, à Rege Gallicæ missus cum epi-
stola, cuius inscriptio erat: *Sanctissimis in Christo, & obseruandis sum-
moperè in Christo Tridentini conuentus Patribus.* De ea excipienda plu-
rimùm est disceptatum: sed eius tenor & opportunitas, quòd res me-
lius

lius lectoribus innotescat, me commonent, vt ab initio reperam
quæ inter Pontificem & Henricum contigere; cum in narratio-
ne, iuxta ac in navigatione, opportunius iter non semper sit quod
rectius est, & expediat quandoque à portu quò tendimus recedere,
quò via certior ad ipsum teneatur.

CAPVT XVI.

Duplex Galli contestatio in Senatu, varia negotiorum belli-
que euenta ob Parmæ controuersias.

ANtequam Ascanius Corneus ad Galliæ Regis Aulam perue-
niret, statutum iam tandem fuerat à Rege coniugium inter
Dianam filiam, & Horatium Farnesium, ad eam vsque
diem suspensum. Remissus etiam fuerat à Rege Horatius Parmam
ad confirmandas ibi cum fratribus pactiones. Ascanio, sicuti dixi-
mus, spes generatim facta est, adiectumque, mentem Regis per
Monlucium Pontifici plenius patefactum iri. Interim Gonzaga
conspicatus, negotium studiosè protrahi, vt per eam moræ opportu-
nitatem Parmenses com meatum sibi colligerent, Brixellium occupa-
uit, Ferrariensis Principis oppidum, cuius vtile dominium tunc
erat penes Cardinalem Principis fratrem, & Gallicarum partium
in primis studiosum, quâ commodus dabatur aditus ad necessaria
quæque Parmam conuehenda. Hinc Monlucius excusationem
apud Iulium præten dit, quasi Rex eâ rei nouitate irritatus priorem
concordiæ voluntatem abiiecisset. Nec vllum etiam tum erga Octa-
uium adhibere diligentiam omisit Pontifex: cumque is promissum
quo se Regi prius obstrinxerat obtenderet, Iulius eum vetuit, addi-
to per Diploma quod memorauimus præcepto, dein commonito-
rio libello: ostenditque, posse his vti tamquam honestissimâ resi-
liendi causâ. Simul etiam & persuadere studuit, quando Gonzaga
vitra verborum minas nondum progrediebatur, opportunum non
esse, vt se in terrorem sumptusque coniceret. Spondit insuper, si
quid aduersus eum pararetur, se illi Parmæque, non solum ope, sed
præsentia, si opus esset, ad futurum.

Nihil tamen per eas adhortationes effectum est. Etenim quem-
admodum satis animaduertit Iulius, ac Cæsari significauit, nec
Octavius, Gonzagæ minis vehementer agitated, se vniquam tutum
putasset, nisi valido protectus thorace; neque Rex post auxilia
Octauii promissa destitisset vniquam ab incepto, ne suæ fidei per-
petuò exstimationem adimeret apud Italicos Principes; eum in
homi-

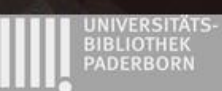
Part II.

H h

homi-

Cuncta extant in mandatis Pontificio Questori datis, ad Cæsarem missis, & Camaiano ad Florentiæ Ducem, & Monlucio in reditu in Galliam, & Achilli Grafio, Nuntio Veneto, 27. Augusti 1551. apud Burghesios; præter literas Dandini intra citandos. b. 1. Maij, ex Adriano lib. 8. & fuffius in literis Dandini.

Historiæ
Concilij Tri-
dentini
Lib. II.
Cap. XVI.

1551.

^e Pactiones
extant apud
Burgheios.

hominum negotiis nimis noxia iactura sit, si adulterina veluti moneta habeantur nostræ pollicitationes, quæ sunt vnicum huiusmodi mercaturæ instrumentum. Eapropter reuersus in Galliam Horatius, pactiones suo ac trium fratrum nomine 27. Maij firmavit, pollicitus, Octauium Regi militaturum in qualibet expeditione, præterquam aduersus Sedem Apostolicam, consensurumque, vt Gallicus miles Parmam, aliasve suæ ditionis arces ingrederetur. Rex vicissim pollicebatur suam opem, quâ Parmam tueretur aduersus cuiuscumque impetum, conductis regio stipendio mille & quingentis peditibus, ac ducentis equitibus: & si ea vrbs oppugnaretur, maiora præsidia sub Gallicis præfectis, sed constituto supremo ductore Paulo Vitellio; qui Octauij locum teneret, & à Rege stipendium acciperet. Præterea si Farnesius Cardinalibus adimeretur à Cæsare prouentus, quos in illius ditionibus hi possidebant, illos à Rege compensatum iri. Aliæ simul conditiones adiectæ, quibus ad stabilem erga Regem clientelam obstricti Farnesij, verabantur per aliquot annos iniussu Regis cum Cæsare conuenire.

^g Intelligebat Pontifex, vnicam sedandæ procellæ rationem futuram fuisse, si Farnesius simul satisfaceret, simul Regi adimeretur suspicio, velle Cæsarem in Italia suum imperium augere. Quare statim ac rem cognouit, ad Octauium misit Alexandrum Cardinalem eius fratrem, ac deinde Ioannem Angelum Cardinalem Medicæ Farnesius consanguineum, qui cum Verallo ac Maffeo à Paulo paucis ante obitum mensibus Purpurâ insignitus fuerat, quiue inter primos tumultus ab eodem Paulo ad Parmæ custodiam Bononiâ missus, vbi Prolegatum, sicuti narratum est, agebat; ac tandem Cardinalem Sanctæ Floræ, Octauij sobrinum, qui omnes suo nomine plurima pollicerentur.

^d Litteræ
Dandini ad
Io. Baptistam
Montanum
à S. Laurentio,
30. Maij
1551.
^e Retulit Ferrariz
Dux
Dandino,
quod legitur
in huius
epistola ad
Pontificem,
19. Augusti
1551.
^f Litteræ
Dandini ad
Pontificem,
10. & 12. Iu-
nij 1551.

Verum suæ mentis intimè consciuum, eiusque interpretandæ in primis arbitrum misit Bononiam Dandinum, ^d Pontificiis epistolis Præfectum, qui eadem operâ & quæ bello opus essent pararet, & de pacis conditionibus ageret. Nec Octauius illi se amplius omnino difficilem ostendebat; seu id ex animo faceret, suas angustias ac periculum conspicatus, ne vnâ cum fratribus liberisque exutus bonis desereretur; seu id simularêt, vt hostes deluderet, donec Parmenses frumenta collegissent, pro eo ac ipse postea suadere ^e Gallo conatus est, ^f conquesto quod ea iniussu suo agitasset. Quamobrem vt res conficeretur, cohortante etiam Ferrariæ Duce, qui flagranti semper & numquam defesso studio pacem promouit, Dandinus ipse Parmam accessit, exceptus ab Octauio per summam erga Pontificem,

cem, cuius ille personam agebat, reuerentiam. Octavius Camerino minimè contentus, poscebat præterea Ciuitatem Nouam, non ignobile Piceni oppidum, & aliquos pecuniarios redditus cum aliis emolumentis. In hæc omnia largior Dandinus fuit, tum quòd ea sibi pretium angustum videbantur præ acquirenda Parma, & communi quiete; tum quòd gnarus erat, se in iis sui Principis voluntati conformari. Conuentum itaque fuit, vt à Pontifice mitterentur ad Octauium Diplomata à Senatu comprobata, quòd rebus cautius foret, per quæ iure beneficiario is Camerinum possideret; ac præterea, vt ipsi, & postea filio, Ciuitatis Nouæ regimen concederetur, adiecta etiam ex Pontificiis prouentibus octo millium scutorum in annos singulos pensione: Cæsar verò eidem eiusque patribus permetteret, vt liberè retinerent quidquid in ipsius ditionibus possidebant; simulque ipsi liceret diuendere quæ habebat in regno Neapolitano; aliquid insuper pecuniæ ad militem dimittendum suppeditaretur.

5 Petebat Octavius, tamquam præcipuam conditionem, vt dum ipse Diplomata cautionesque præstolabatur, Pontificiæ copiæ in Castro Franco continerentur, Cæsareæ verò ultra Tarum; affirmans, vbi iam sibi impetus ac damnum fuissent illata, atque ab hostibus collata signa in Gallos auxiliares suos, haud amplius concordiam sibi honestam futuram.

6 Ex altera parte Dandinus, suspicatus id arte agi quòd temporis spatium ad messem colligendam daretur, postulabat vicissim, vt sibi ab Octauio interim cautum esset, vel vrbe deposita in potestate viri sinceræ erga vtramque partem fidei, vel arce tradita Cardinali Sanctæ Floræ, vel datis idoneis obsidibus. Sed recusabat Octavius, & scripto dumtaxat se obligari consentiebat; ita tamen, vt hoc ipsum lateret, donec res conficeretur. Dandinus haud acquiescentem putabat illi conditioni, quâ fœderati rem ipsam inceperant, Octavius verò scriptum exhiberet, quod apud homines Magistratus viribus haud subiectos tantum valet, quantum vult qui scriptum exhibuit. Quare ad deliberandum de re Cardinales Camerarium & Medicum, simulque Alexandrum Vitellium, & Archiepiscopum Saulium Prolegatum in consilium vocauit. Omnes conuenere, fidentem scripto quod Octavius obsignasset, datâ Principis fide: atque ita si promissa violarentur, obtulit Camerarius quinquaginta scutorum millia de suo soluenda, totidem alia Vitellius; centum millia Saulius, Mediceus verò quidquid rei familiaris habebat, & præterea iacturam gratiæ Pontificiæ, quam inæstimabilem putabat. Ea de re certior factus Io. Baptista Montanus, qui erat in ca-

Historiæ
Concilii Trid.
dent.
Lib. II.
Cap. 16.
SIV

1551.

fris, illorum sententiam comprobavit; adiecitque, vbi Octavius induxisset in animum urbem arcemve deponere, seipsum obsidem in illius potestatem iturum. His peractis, per certum hominem à Camerario ad Octavium delata responsio, cum vellent ij quatuor viri, quos nominavimus, apud Ioannem Baptistam Montanum se obsides constituere.

Verumtamen subiratum animum præ se tulit Octavius ob quamdam pecoris prædam, ab iis abactam qui erant Fidentinæ, quæ Burgum S. Donnini vulgò dicitur; & quia Gonzaga ad Tarum accesserat, iamiam traiecturus: negavitque, à se syngrapham conscriptum iri, nisi prius illatum damnum compensaretur, & Gonzaga subsisteret. De reparanda iactura pecoris, quæ ne centum quidem aureis æstimabatur, facile convenere Pontificij. Quapropter Camerarius, cuius fidem ac singulare in Sedem Apostolicam studium in tota huiusce negotij serie summis per suas litteras laudibus Dandinus apud Pontificem extulit, celeriter Octavium adiit, oblato damni pretio, vnaque pollicitus, effecturum se, ne Casariani progredirentur. Quamquam autem Farnesius multa opponebat; tamen Camerarius eò cum Octavio rem perduxit, vt hominem ad Gonzagam miserit, qui negotij statum nuntiaret, rogaretque ipsum vt sisteret: sed missus nuntius transgressas iam flumen copias offendit, & paruulum oppidum Nocerum nomine occupatum. Quamobrem Octavius tantum indignationis seu concepit seu simulavit, vt illicò rei tractationem abruperit. Neque quidquam valuit, quòd Gonzaga obtulerit Noceti restitutionem, capti non Casaris sed Pontificis nomine, & militum trans flumen reditum. ^g Superuenere Diplomata, sanctionesque Pontificis, perinde atque Octavius postularat, in Senatu vnanimis suffragiis comprobata, ^h & per amplissimam & legitimam formam: sed ille disertè respondit homini, qui missus à Camerario de iis certiore eum fecit, ac subinde alteri, quem Mediceus Cardinalis miserat iussu Pontificis, ægrè sibi subtrahentis ab ore dulcedinem illam concordia, quam certà quadam spe delibauerat: Mirari se ea sibi proponi; numquam inter se ac Pontificios firmiter convenisse: ⁱ ad primam aggressiorem fuisse à se omnem concordia ansam abruptam: hostes se trans flumen reciperent; subditos suos illatis omnibus detrimentis releuant, & postea denuò negotium exordirentur. Nondum Pontifex neglexerat alterum argumentum, de quo nuper est facta mentio, vt concordia pateret aditus, & ad eam Octavius adduceretur bonà Regis Gallia pace, à cuius auctoritate illum pendentem, &

^g Litteræ
Dandini ad
Pontif. 12 &
15. Iunij, ad
Mediceum
Cardin.
17. Iunij
1551.
^h 20. Iunij,
vt in Actis
Consist.
1551.
ⁱ Litteræ
Dandini ad
Ferrariæ
Ducem,
22. Iunij
1551.

cuius

1551.

cuius viribus confisum animaduvertebat. Id autem erat, si ab Henrici animo suspiciones abraderentur de intentis à Cæsare incrementis: quare quò per maiorem dignitatem suam, Gallorumque securitatem rem gereret, effecit, vt Cæsar suis litteris ipsum rogaret (saluo quodcumque tandem esset Romani Imperij iure) se obstringeret, vbi pactio firmaretur, ad retinendam Parmam Sedis Apostolicæ nomine; Pontifex verò Regi spondebat, à se vrbi custodem, nulli addictum factioni, impositum iri, qui iuraret se illam Ecclesiæ seruaturum, nec vlli vquam concessurum.

8 Verùm Octavius reuera pellem sibi potiùs detràhi, quàm Parmam consensisset, ratus id & dignitati suæ indecorum, & posteritati perniciosum. Et Galli promissæ fidei deesse nolèbant; quin affectabant splendidos illos titulos, quibus oppresso subuenientes, & datæ fidei seruantissimi prædicarentur; reipsà ne spinam illam Cæsaris infixam lateri paterentur auelli. Farnesij Cardinales Româ recesserant, Alexander Vrbinum, ad illius vrbis Principem, sororis suæ virum, vnde postea Florentiam se contulit, humaniter ibi exceptus ab eo Principe, qui alioqui Pontifici beneuolus, ad eam expeditionem suppetias tulerat: * & Ranutius, S. Angeli Cardinalis di-

* Litteræ Dandini Bononiæ ad Cosmum Ducem, & ad Pontificem.

9 Dum hæc agitabantur, magnoperè Iulius conquestus fuerat de circumlatis ad Episcopos Gallix regis litteris, in quibus de Synodo propria Gallicæ nationis agebatur; atque in Senatu sexto Aprilis exposulauerat, Regem intumulans quasi Oecumenicæ Synodi perturbatorem, ob huiusmodi priuatam Synodum indictam, & ob concussam in Italia pacem. Quapropter Henricus ad se purgandum iniunxit Paulo Termesio, quem Claudio Durfeo Oratori suo Romæ suffecerat, vt secretum Cardinalium Senatum adiret, ritumque legitimo regiam mentem exponeret. Id autem ab eo præstitum est 7. Julij; sed priuatâ ac reuerenti loquendi formâ, tametsi ante eam diem aliqua fuissent commissa in bello certamina. Libelli quem legit & exhibuit Orator, hæc fuit summa: Resciuisse Regem per ingentem animi molestiam querelas, quæ apud venerabilem illum Senatum in se iactæ fuerant, quasi vellent peculiarem totius Gallicæ Synodum cogere in contemptum Oecumenicæ Tridenti promulgatæ. Mirum sibi supra modum videri, cum ipse à primis v-

Extat in contestatione Pauli à Termes, Gallici Oratoris; & in Diario Maffarelli.

In volumine mandatorum in Archivio Vaticano.

H h 3 que

Historia
Concilii Tridentini
lib. II.
cap. 16.

1551. que annis studisset hereditarium Christianissimi nomen factis explere, nunc in eo sacrosancto confesso fuisse deturpatum, perinde quasi potestatem in Religionis negotio sibi arrogasset. Numquam antea in Regis suspicionem venisse, Ecclesiæ & vniuersæ Christianæ gentis Principem, communem parentem, iudicem incorruptum, veritatis ac Principum patronum, velle munus tam nobile, assumptâ accusatoris personâ, deponere, nullâ prius admonitione benignè præmissâ: non id promerita esse & ea subsidia quæ ipse obtulerat Paulo, difficillimo Sedis Apostolicæ tempore, & fauorem, à se solo inter Principes præstitum, in gratiam Pontificiæ auctoritatis, Synodo Bononiam translata, & quæ bello tam diuturno, tam constanti, tam prospero sustinuerat, quò Religionem in Gallia & in Scotia tueretur: numquam in animum incidisse Regi, vt propriam totius sui regni Synodum conuocaret.

Rem ita contigisse. Cùm Rex graui cum animi dolore cognosceret serpentem per suas ditiones hæresim, inter alia admota remedia, fuisse à se admonitos Episcopos, vt per opportunitatem sacri Quadragenarij ieiunij suas Ecclesias inuiferent, quæ opus ibi essent, expenderent, paratique forent ad Oecumenicam Synodum adendam. Sed quoniam animaduertebat Rex, eos in obeundo suo munere desides esse, scripsisse ad Metropolitanos, diligenter obseruarent Episcopos, qui suo defuissent officio, vt in proprio nationis Concilio ex iuris præscripto punirentur. De cetero huiusmodi Concilium numquam indictum fuisse, nec voluisse Regem eo nomine significari totius Galliæ Concilium; sed solùm intendisse, vt in singulis prouincijs conuentus cogerentur, quos sacri Canones Synodos Prouinciales appellant, & quorum frequentiam præcipiunt; cùm tamen hi annos plurimos in Gallia non sine pietatis detrimento fuissent intermissi: nec vniquam cogitasse Regem quidquam moliri aduersus Apostolicam Sedem & Oecumenicum Concilium, cuius bono non modò vires, sed ipsam vitam impendere non dubitabat: iam vsque ab initio ea Nuntio fuisse à Rege significata per Cardinalem Lotharingum, & nunc iterùm eadem per Oratorem exponi vniuerso Senatui. Satis patere, in Italia pacem abrumpi, & arma suscipi cum perturbatione Concilij: qua in re contitere, Regem, si prouocaretur, eò se per inæstimabilem animi molestiam descensurum.

Inaudisse Henricum, peiorem in partem trahi, quòd ipse amicitiam cum Octauio exerceret: sed à Pontifice, sacroque Collegio se poscere, vt rem probè dispicerent, quò statuerent, num ipse quidquam

quam in eo ipsorum indignatione dignum commisisset. Fuisse sibi 1551.
 significatum ab Octauio, difficulter se posse Parmam tueri, urbem
 magni momenti Ecclesiasticæ ditioni, & Italicæ libertati, adeoque
 à se pecuniæ subsidia ab eodem Octauio fuisse flagitata, affirmante,
 se non ausum id à Pontifice poscere; quia cum ob alia innumera be-
 neficia illi esset obstrictus, per eam petitionem importuni sibi no-
 tam extimescebat. Subuenisse illi Regem, subsidij continuationem
 pollicitum, quemadmodum pecuniam suppeditarat ad eiusdem
 urbis defensionem Pontifici Paulo; ac postea Apostolicæ Sedi, dum
 vacabat, numquam repetitâ pecuniâ, quam illi mutuam dederat.
 Non licere modò, sed præcipi cuicumque homini Christiano, alienæ
 indigentia opitulari: nihil pactos, nihil molitos Farnesios, quod
 Apostolicæ Sedi, subiectionique boni clientis officeret: non indu-
 ctum Parmam exterum militem, non regimen inuersum. Reputa-
 ret Pontifex & Collegium, an tam laudabile facinus commereret,
 vt propterea vniuersa Christiana Respublica peruerteretur.

12 Quò Rex sincerum rectumque animum suum luculentius pro-
 baret, offerre se, vbi Cæsar Placentiam, & quidquid in agro Placen-
 tino ac Parmensi occupauerat, Ecclesiæ relinqueret, idem de Parma
 ab Octauio effectum iri, dummodò ritè cautum foret, hæc omnia
 penes Ecclesiam ita permanfura, vt numquam abalienari possent.
 Præterea polliceri Regem, se Parmæ defensionem omitturum, si
 Pontifex suis illam viribus, prout opus esset, tuendam susciperet,
 sponderetque, numquam se illam aliis concessuram; ac Farnesiiis,
 quæ passi fuerant damna compensaturum. Quòd si Pontifex iis
 quæ proponebantur reiectis arma capefferet, Regem haud degene-
 rem suis maioribus animos exciturum in amicis suis sociisque de-
 fendendis. Ipsi in super ob oculos ponere, perturbatâ publicâ tran-
 quillitate, quæ cuicumque Concilio necessaria est, nec sibi nec Epi-
 scopis suis licere ad Synodum conuenire; ac proinde se contestari,
 hæc & quæcumque alia mala res Christiana pateretur, sibi neuti-
 quam imputanda; neque tamen propterea in quouis euentu velle
 Regem ab obedientia Apostolicæ Sedi debita se subtrahere. De-
 mum Orator Pontificem demissè rogabat, vt ea contestatio publi-
 cis tabulis committeretur, reddereturque postea responsio, quòd ea
 de re Christianos omnes Principes edoceret.

13 Hæc contestatio (cum ad eam vsque diem in vtraque partium &
 voluntas & spes concordia vigeret) etsi habita in Senatu, extra ta-
 men haud effluxit, itidem ac altera subsecuta contestatio mox re-
 censenda, ibidem habita de Synodi rebus, quod pariter Suauis no-
 tat.

1551.

tat, à quo etiam hæc rei celandæ ratio egregiè seruari videtur: intentus enim ad eleuandam Principum iudicio Pontificiam auctoritatem, semper illam quasi ab eorum pedibus concuicam depingit; adeoque perpetuam in ipsos satyram contexit, dum illius contemptores eos effingit, quod ipsi tamquam turpem impietatis notam abominantur. Is itaque referens secundam contestationem, quam afferemus, & quæ priorem hanc complectebatur, nullam tamen facit mentionem siue obsequij quod ibi Rex professus est in Apostolicam iurisdictionem, siue religiosi animi, sibi calumniæ vertentis, veluti parum Religionis studio, quòd aliqua de se fuisset suspicio, quasi propriam Gallicæ nationis Synodum conuocasset. Sed parum foret id præterire silentio, nisi pro certo poneret, etiam illius cogendæ voluntatem in Rege fuisse, & hanc ipsam voluntatem promulgatam: cum ex aduerso liqueat, id meram fuisse suspensionem, ex ambiguitate verborum, tametsi non temere protectam. Etenim,

ⁿ In mandatis Graffio datus, Nuntio ad Venetos.

quemadmodum postea Pontifex factum excusans affirmavit, regis ad Episcopos litteræ ita sonabant; nec Lotharingi apud Nuntium declaratio ad delendam opinionem offensionemque publicam satis erat: & reuera verba constantur aère, scripta solidissimè perseuerant; præsertim cum Henricus eas litteras Romam etiam misisset ad Antistites Gallia ibi degentes, atque etiam ad Archiepiscopum Auenionensem, vrbis scilicet Pontificiæ Antistitem: Pontifex vero hoc ipsum, tamquam minus malum, patienter tolerauerat; perinde ac etiam passus est euocatos à Rege Româ fuisse Gallicos Præfules, & præterea Cardinales Ferrariensem ac Turnonium.

Sed ad contestationem regrediamur. Cum ea fuisset plurimè reuerentiâ in Pontificis auctoritatem condita, & in arcano propolita, minimè opportunum visum est, illud responsi genus ipsi reddere, quod in apologiam degenerat, hoc est, scribendi formam vix à conuitij mendacitate seiunctam, adeoque plus habentem ad exasperandum acrimoniæ, quàm ad purgandam causam efficaciam. Potius cura erat, aliqua ex his temperamentis, quæ ibi proponebantur à Rege, in opus deducere: sed omnia vt auditu speciosa, ita factu ardua cernebantur. Placentiæ restitutio non ampliùs sperabilis erat, ob Caroli repugnantiam toties declaratam: Parmæ deditio duabus conditionibus adnectebatur, quarum alteram Rex, alteram Octauius nunquam expletam proclamassent. Non enim potis erat Pontifex urbem illam tam validè communire, vt satis tutam aduersus Cæsarem arbitraretur Henricus; nec eius loco ea rependere Octauius, quibus ipsi satisfieret. Cum igitur ita lis componi non posset,

1551.

vt omnes acquiescerent, existimabat solerti prudentiâ Pontifex, minus inter mala futurum in perturbanda tum pace tum Synodo, si bellum à se moueretur. Etenim dum ipse ferrum educeret, ferrum illis eripiebat, à quibus & ferocius tractaretur, & ferius reponeretur. Præuidebatur quippe, vbi Pontifex quiesceret, Cæsar, multò impatientius ferens Parmam tunc ab Henrico quàm prius ab Octauiio occupatam, arma suo nomine illaturus in Regem, Pontifici simul diffidens, quasi illius moliminis participi; adeoque bellum sæuius debacchaturum, vnde Synodus euanesceret. Contrà verò, si Iulij nomine arma stringerentur, accedente solùm per auxiliares copias Cæsare, pacem inter vtrumque Principem haud violatum iri; nec arduum fore, quòd aliqua ineundæ concordie Pontifici cum Rege aperiretur via; atque solos Gallos vt summum Concilio id temporis defuturos. Ad hæc rationes, rem Christianam vniuersè spectantes, accedebant propriæ Sedis Apostolicæ, quæ in commune omnium commodum etiam redundabant; eo quippe dumtaxat pacto periculum euitabatur, ne Parma in potestatem Cæsaris deuolueretur cum Ecclesiæ iactura, cunctorumque Principum querimonia. Huiusce rei ratio erat, quòd cum liceret Cæsari sua arma cohonestare tamquam Ecclesiæ commodata, adeoque communem inuidiam ac notam turbatoris auidique Principis declinare, hoc planè nomine rem gerebat; ac proinde ° per syngrapham promiserat, vt Parma si caperetur, in manu Pontificis permaneret.

° Diarium, 18. Maij anno 1551.

¶ Adrianus lib. 8. & Diarium, 30. Maij 1551.

¶ Diarium Massarelli Tridenti, 18. & 21. Iulij 1551.

¶ Diarium, 17. Iulij.

¶ Diarium, 1. Iulij. ¶ Litteræ Dandini ad Cardinalem Decanum Bononiæ, 11. Iulij 1551.

15 Igitur ad arma deuentum. Imperator exercitus erat Gonzaga, Pontificiis copiis præerant Io. Baptista Montanus, & Vincentius Nobilius (ille ex Balduino Pontificis fratre, hic ex eiusdem sorore nepos) Camillus Ursinus à Nomento, Alexander Vitellius, & cum Legati potestate Mediceus Cardinalis, frater Marchionis Meliniani, qui Cæsarei exercitus sub Gonzaga Legatus erat. Gallorum copiarum Mirandulam conuenerant, quibus Galeottus Picus Gallicarum partium imperitabat. Illic aliquid pugnatum est, prospero Pontificiorum successu. Ex altera parte Horatius Farnesius cum regio milite Bononiensem agrum vastauerat: Pontifex verò illi ademerat urbem ac ditionem Castri, de quibus ingens erat Iulio sollicitudo, tum ob Romæ propinquitatem, tum ob oræ maritimæ opportunitatem, quâ Galli, aliique ab ipsis sollicitati appellere potuissent. Verùm prudentia atque obsequium Hieronymæ Ursinæ à Petiliano, quæ Horatij mater eat, & tunc principatum illum administrabat, cum prohibuisset ne armis Pontificiis obfisteretur, Iulium adduxerat, vt solâ possessione militari contentus,

Pars II.

II

tus,

Historia
Concilij Tri-
dentini
Lib. II.
Cap. 16.

1551. tus, Hieronymæ reditus, ciuilemque administrationem relinqueret.

¶ Extat in volumine instructionum in Archiuo Vaticano.

Vbi Rex armis rem geri, excisamque concordie spem accepit, alteram huiusce sententiæ contestationem Vaticano Senatu suo nomine exponi iussit: Cum ad aures Regis Christianissimi peruenisset, in eo sacro Collegio quasdam opiniones disseminari de tutela Octauij Farnesij à se suscepta, quæ in dissidiorum semina conuerti possent, sedulo curauisse, ut per Paulum Termesium Oratorem suum, in eo Senatu totius rei à se gestæ ratio redderetur. Hic verò superioris contestationis capita recensebantur: sed quamquam Rex hæc aliaque plurima sinceræ voluntatis suæ, honestæque causæ argumenta efficacia protulisset, Pontificem tamen, cuius munus fuisset rixam omnem inter Principes Christianos extinguere aut temperare, maluisse bellum ciere, quo tota mox Europa conflagratura erat, omniisque ad Concilium aditus præcludendus. Ex quo patere, per nouam illam conuocationem, vniuersæ Christianæ Reipublicæ bonum nequaquam spectari, sed eam ex peculiari cum quibusdam conuentione fuisse habitam, quorum priuato commodo Synodus deseruiret, demptâ reliquis interueniendi contradicendi que potestate.

Palàm id fieri ex tota serie consiliorum Pontificis; qui cum potius diuexatam Ecclesiam releuare deberet, tam leui de causa rem Christianam perturbabat, nouis procellis Petri nauiculam exponebat, & noua odiorum semina inter Christianos Principes iaciebat: petere proinde Regem à Pontifice ac Patribus Vaticanis, ut æqui consulerent, quòd ipse contestaretur, se non posse suos Episcopos ad Concilium mittere Tridentum, quòd propter bellum nec liber nec tutus erat accessus; adeoque Concilium non vniuersale, sed peculiare futurum, non studio totius Ecclesiæ reformandæ, sed voluntate quibusdam Principibus gratificandi; & in posterum huiusmodi Synodi Decretis subditos suos nequaquam obstrictum iri. Regem iis vsurum præsidij, quibus Christianissimi maiores sui alii que vsi fuerant, à iure concessis; libertatem Ecclesiæ Gallicanæ defensurum: disertè tamen Regem profiteri, nolle ipsum Apostolicæ Sedis obedientiæ subiectionique se subducere (vbi Suauis ab hisce vocibus abhorrens, ipsarum loco *obseruantiam* ponit) quin conaturum id agere, ut in dies dignior Christianissimi titulo censeretur; seque interim ad feliciora tempora reseruare, quibus Pontifex Diuino actus afflatu arma deponeret, turbidosque animi sui motus sedaret. Horum omnium, bonâ ipsorum pace, publicum testi-

testimonium petere, & certa responsa, reliquis Principibus communicanda. 1557.

18 Haud censuit Pontifex hæc solemnia scriptorum certamina inter se ac Regem Romæ vulganda, quandoquidem nec ab ipsis pariter Gallicis ministris ea vulgabatur: nec poterat ipse aliquam dignitatis iacturam non pati, si non quod ad æquitatem, certè quod ad auctoritatem spectabat, quacumque tandem ratione in ea scena personam litigatoris præferret. Ex altera parte, ne silentium Regi ac Præsulibus Galliæ seu malæ causæ confessio, seu nationis abalienatæ despicientia videretur, responsionem Henrico & Episcopis Galliæ communicandam confici iussit. * Ibi querebatur initio Pontifex, se tam irreuerenter habitum in contestatione, cum Sedes Apostolica tam egregiis ornamentis beneficiisque Galliam decorasset, & cum plurima priuilegia, quæ difficulter ac longi temporis spatio Franciscus Rex, de Ecclesia optimè meritis, obtinuerat, eiusque obitu iam defluerant, Iulius vix in Sede collocatus vnico die cuncta Henrico confirmauerat: non tamen idcirco paternam charitatem nec spem abiici à Pontifice recuperandæ in Rege mutæ filij beneuolentiæ; proinde nolle se aculeos retorquere, sed allatis rationibus simpliciter responsa reddere.

* In monumentis Barberinorum. Et extant etiam varia exempla in volumine instructionum in Archiueo Vaticano.

19 De rebus Parmensibus esse in comperto, quantâ Pontifex æquitate se gesserat, quâ suppeditatis exhibitisque subsidiis necessariis Octauio, quâ eo cohibito ne in eam urbem Pontificiam externas vires induceret cum Italiæ perturbatione, oblatis illi largis promissionibus per tres amplissimos Cardinales Farnesium, Sfortiam & Mediceum, ipsi sanguine coniunctos, qui honor non nisi Regibus exhiberi solet; quâ exercitâ in ipsum Regem eximiâ amoris honorisque significatione, misso ad eum Legato Ascanio Corneo sororis suæ filio, viro strenuo ac præclaro: ex his autem nihil à Pontifice præter verba reportatum; adeoque noxam vnicam, cuius ipse reus apud mortales audiebat, esse, quod se diutiùs deludi passus fuisset: splendidum nomen quod sibi Rex assumebat, quasi opitulantis oppresso, satis excusationi non esse: non omnem opem, etiam iusto possessori collatam, licere; nisi adsint conditiones, quas Iuris ratio, vsusque Gentium exigunt tum in ipsis hominibus, tum in tempore, loco, ac modo: nec pariter sufficere quod iactabatur, illius armis Ecclesiæ nomine Parmam defendi; cum certum esset, si petiisset Ecclesiæ eò suas copias inducere, portas custodire, aliaque militaris præsidij munia ibi exercere quæ Galli exercebant, petitionem ridiculam visum iri: proinde non alium nisi vanum dominij titulum

1551. lum Ecclesiæ seruari, aduersus quàm leges Iuris beneficiarij postulant, vbiq̃ue Gentium notæ.

Dein de Concilio: Et quod ad obstacula belli spectabat, ne possent eò Præsules conuenire, in primis respondebatur: Vbi id ita foret, Regi esse adscribendum, qui urbem Ecclesiæ ingressus pacem turbabat. Deinde, quò nubem omnem cogitati discriminis Pontifex diffilaret, offerebat cunctis Episcopis publicæ securitatis litteras, tam à se quàm à quocumque Christiano Principe amplissimè concedendas. Porro nimis futile videri quod opponebatur, ob denegatam pertinaciter ab vnica prouincia præsentiam posse derogari auctoritati Concilij, cunctis nationibus ad cunctarum vtilitatem indicti, imò expetiti, atque adiuti singulariter ab ipsius Regis parente: quare imitaretur potius Henricus inclytos maiores suos, qui per obsequia in Romanos Pontifices Christianissimorum cognomentum adepti fuerant. Absque graui noxa nequaquam ab eo posse Gallos Præsules detineri, qui reliquis cunctis Oecumenicis Conciliis magna cum auctoritate interfuerant, & cum eadem Tridentino interfuturi essent. Tum Regem hortabatur & obsecrabat Pontifex, ne se abripi sineret gloriæ proferendiq̃ue dominatus lenocinio, ad inueniliter cupideq̃ue quidquam agendum; nec potentiæ suæ, aut imbecillis viribus Ecclesiasticæ ditionis nimis fideret, memor, maiora Imperia (quod Deus ab ipso auerteret) concidisse, & interdum magis debili quàm potenti fauere homines Deosq̃ue. Postremam hanc vocem libuit mihi recitare, ne dissimularem vitium, quod tunc in Pontificiarum etiam litterarum Præfectis perdurabat; cum illius ætatis exculi litteratores confunderent præstantiam loquendi ad veterum Latinorum ac Ethnicorum formam. Postremò Episcopos Galliæ commonebat, vt enixis precibus à Rege veniam adeundi Concilij ab eo impetrare contenderent; aliter & dignitati Ecclesiæq̃ue plurimùm defuturos.

Extat in Actis Arcis S. Angeli, & in epistola scripta ab eodem Iacobo ad Morüllerium, Venetiis 8. Septembris 1551. impressa anno 1613. cum aliis scripturis, præsertim Gallicis: qui liber à nobis non semel citabitur,

Redditæ hæc responsio fuerit Regi, antequam inter ipsum & Concilium ea acciderint quæ mox afferemus, nobis planè non liquet. Vt cumque res habuerit, iam appetente Sessionis die, Turnonius Cardinalis, qui Venetias secesserat, iniunxit Iacobo Amiato, Abbati Bellofanensi, qui postea Antifiodorensis Episcopus fuit, vt afferret redderetq̃ue Patribus Tridentinis epistolam, eà quam retulimus inscriptione signatam: quæ sanè facta non aliud probant, nisi vt inde vulgi ora pabulum sumant, sæpè magis famelica rerum de quibus loquantur, quàm quibus vescantur.

Henrici II. litteræ Concilio reddita, & quid ibi tunc actum.

AMiotus cum duobus publicis scribis, secum adductis ex ædibus Turnonij Cardinalis, & homine Gallo, quem sibi Patavij adiunxerat, Tridentum biduo ante Sessionem peruenit: & quamquam omni studio cauisset, ne res emanaret, eam tamen famæ sagacitas iam odorata fuerat; adeò vt cum urbem aliis comitantibus ingrederetur, interrogatus sit, quisnam ex ipsis ad contestandum aduenerit. Die Sessionis manè, peractis de more cærimoniis, is accessit ad Præsides, detulitque litteras, dicens illas à Rege Christianissimo scriptas fuisse ad ipsos reliquosque vniuersos Patres Concilij causâ congregatos. Legatus priuatim legens inscriptionem, ad collegas ait: *Hinc patet, nos à Rege non despici*: dein eam altâ voce à Massarello recitari iussit. Sed illâ auditâ, statim exorta est in Patribus perturbatio, quòd in titulo, *Concilij* loco haberetur *Conuentus*. Amiotus (quod Suauis referre neglexit) eam vocem in eum qui Regi ab epistolis erat reiecit; addiditque, in iis quæ à se proponenda erant, modò appellari *Conuentum*, modò *Concilium*, modò etiam *Confessum*; nomen autem *Conuentus* frequens esse apud Latinos, nec apud eos malè sonare. Propositum illi fuit à Legatis, quando ita erat, peteret ipse, vt litteræ absque fraude detrimentoque Synodi legerentur. Sed Amiotus respondit, hanc sibi facultatem à Rege minimè datam, sed iniunctum dumtaxat, vt eas exhiberet; at verò vbi eas Patres legissent, & mandata legationis accepissent, eos nihil in litteris offensuros, quod sacrosanctum illum cœtum parui penderet. Hispani, quorum maior erat frequentia, conclamarunt, excipiendas non esse litteras, in quibus Oecumenicum Concilium inscribatur *Conuentus*, aut certè Patrum sententias exquirendas. Sed Præsides ea de re priuatim deliberandum dixere; & ita per semihoram in Templi sacrario habita deliberatio: illic maior pars digniorum sententiæ adhæsit. Etenim tum Præsides, tum Madruccius, tum vterque Septemuir, & Oratores Cæsaris censuere, Regem neutiquam exasperandum contemptu repudiatæ legationis: & Comes à Monteforti, Cæsaris Orator, libertate Germanicâ eò progressus est, vt si secus fieret, se contestaturum affirmaret. Promotor itaque Concilij in huiusmodi modum Gallo respondit: *Doctissime vir, sacrosancta Synodus censuit legendas esse Regis Christianissimi litteras, rata, in malam partem ab eo non accipi vocem illam,*

Ii 3

* Contestatio in Actis est aliquantò prolixior in Amioti epistola, sed eadem est summa.

1551. lam, Conuentus: quod si forte aliter acciperetur, contestatur habendam esse pro nulla.

Hucusque nolui multa Suavis errata minutiora notare, quæ ostendissent hominem tantummodò parum conscium rerum gestarum: ad id verò patefaciendum, quantum arbitror, opus non est probationibus supra eas quæ hoc habentur volumine. Silentio idcirco præterij quod is dixerat, in hac Sessione locum Tridentino Cardinali datum Episcopis Præsidentibus superiorem; futuram Sessionem fuisse indictam die 9. Octobris; secundam Regis contestationem, cuius ipse tenorem profert, habitam fuisse per Paulum Termesium. Errata, quæ monumentorum Actorumque lectione reuincuntur: sed reipsâ leuia sunt, & quæ ob varias rerum gestarum narrationes nonnumquam in accuratioribus historicis irrepunt. Sed in præsentia impune abire non sinam palmare illius mendacium, in quo simul nostri Suavis & legentis negligentia, & comminiscientis audacia, & calumniantis malignitas palam fiunt. Affirmat ille, ex eo quòd Præsides vnà cum Oratoribus, seorsim ab Episcopis, inter se decreuissent, Regis litteras esse legendas, postea verò responsionem Concilij nomine, Patribus haud antea communicatam, reddi iussissent, prudentes viros fuisse plurimum oblocutos; cum inde appareret, non modò quorum ductu res Concilij administrarentur, sed quinam nomine Concilij intelligerentur. Hic verò plura conglomerat, quibus prudentes illi à Suauis laudati refellebant varias ab ipso recitatas Pontificiorum responsiones ad prædicta quæ opponebantur.

Iam verò quæ fieri poterat, vt hæc iactitata tunc fuerint, quando palam res contrarie contigit; ita vt Præsides quidem à populo, qui in templum conuenerat, secesserint, sed vnà secum Episcopos Oratoresque aduocarint? Ad redarguendam fallitatem narrationis Suauianæ satis mihi foret adducere Acta legitima, Romæ in arce Aelia reposita. Verum vt insuper ostendam, Suauem impudenter fuisse mentitum, quippe qui ne libellos quidem typis editos, cunctorumque manibus tritos, attentius legere suæ saltem cautionis gratiâ studuerit, à quibus mendacij conuinci poterat; testis mihi sit ipsa Amioti epistola, quæ rem gestam commemorat, & per typos vulgata est: in ea hæc habentur: *Adnotandum est, vnà cum Episcopis secessisse pariter Cæsaris Oratores.* Cæsaris, inquit, non etiam Romanorum Regis, quia eius Orator vnus ex Episcopis erat, nimirum Fredericus Naufæa Viennensis Antistes. Mox idem Amiorus ibidem refert, concredita sibi fuisse ab Episcopo Verdunensi, quæ in eo se-

creto

creto secessu dicta, & hoc pacto à se rescitum, duos Archiepiscopos
 Septemuiros suasisse, vt litteræ aperirentur, & Regis nuntius audi- 1551.
 retur. Quin illud ipsum, quod Suauis narrat à Moguntino dictum
 publicè in templo, antequam secederent, hoc est, *Si has Regis litteras
 recusatis audire, quo pacto Germanos Protestantes, qui nos appellant Conci-
 lium malignantium, audietis?* ab eo cordato Principe non illic coram
 populo prolatum est, sed in secreto cœtu in sacello, cui tamquam
 vnus ex Patribus ille interfuit; id verò Verdunensis narratione le-
 gitur Amioto significatum: cuius epistola cum iam typis impressa
 fuerit cum aliis Commentariis ad Concilium spectantibus in libro
 Gallico vsque ab anno 1613. adeoque non viuente solùm Suauis, sed
 multis annis ante vulgatam illius Historiam; cumque etiam com-
 pertum sit ex aliis minutulis rebus, quæ ibi continentur, & ab eo
 narratur, epistolam illam ab ipso visam fuisse, miror equidem tam
 oscitanter ab eodem inspectam, vt summa rei fastigia minimè per-
 ceperit. Sed fortasse quòd is excutiret Diuinæ fuit prouidentia;
 quæ non sinit in narratione ad Religionem pertinente vultum inté-
 grum fraudis obtegi laruâ, ne infantes qui eum spectant, decipian-
 tur; fontes verò qui eam induunt, impunes abeant. Idcirco voluit,
 vt vaserrimus inuentor, cuiusmodi Suauis erat, in errores pueriles
 laboretur, quò perspicuum fieret, ea quæ ille à viris prudentibus il-
 lius temporis dictata comminiscitur, cum innixa deprehendan-
 tur interdum euentis, quæ reipsâ non contigerunt, & de quibus
 oppositum tunc constabat, cuncta esse libros commentitios, & ta-
 bulas adulterinas.

4 Hac reddita à Promotore Concilij, responsione, resignatæ lectæ-
 que sunt litteræ, quarum hæc erat sententia: Existimasse Regem,
 decere singularem obseruantiam suam, maiorumque suorum in Ec-
 clesiam, suumque egregium studium in Patrum ordinem, eisdem
 significare, quânam causâ cohibitus nullum è sui regni Episcopis
 mitteret ad eum conuentum celebrandum, qui à beatissimo Ponti-
 fice Iulio Concilij nomine indictus fuerat; cum præsertim sciret,
 alienum esse ab ipsorum integritate ac prudentia, quemquam te-
 merè damnare, cuius rationes postea cognitæ comprobatione di-
 gnæ censerentur. Pro certo habere Regem, Patres ab omni par-
 tium studio remotos fore; proinde se ipsis vti velle tamquam arbi-
 tris honorariis, eisdemque amanter obtestari, vt quæ significabat,
 non tamquam ab aduersario aut alieno profecta exciperent, sed
 tamquam à Primogenito Ecclesiæ filio, in qua appellatione & tuen-
 da ac promerenda se ipsis polliceri, diuinæque confisum benefi-
 centiæ

1551.

centiæ certò credere, numquam se defuturum. Alacri paratoque ipsum animo ferri ad suorum proauum virtutem imitandam; non tamen dum oppressis opem ferebat, iniuriæque propulsabat, velle se charitatem in Ecclesiam, eorumque obseruationem quæ decernerentur deserere, modò cuncta ordinatè legitimeque peragerentur.

In hisce litteris nulla inerat Amioti mentio; nec ipsi proponendæ rei sententia communicata fuerat, cum obsignatus ad Turnonium Cardinalem litterarum fasciculus delatus ex Gallia fuisset, quindecim antè diebus in villa Regia, quæ Fons bellæ aquæ dicitur, concinnatus. Quare Amiotus anceps confususque hæsit. Verumtamen magistrâ necessitate petiit à Massarello libellum, qui obsignato fasciculo continebatur; eumque clarâ voce recitauit, sic exorsus: *Hæc sunt, sanctissimi Patres, quæ Rex Christianissimus post susceptum agri Parmensis patrocinium, postq̃, intestini belli metum excitatum, iussit exponi ac denuntiari beatissimo Pontifici Iulio sacroq̃, Collegio. Hic verò quæ in Senatu Vaticano dicta fuerant, iisdem non verbis, sed sententiis recensuit.*

b Hæc responsio relata in Acta legitima Actis Romanæ, differt solùm in quibusdam ex accidentè à litteris Amioti.

Post hæc ita Promotor respondit: *b* *Sacro sancta, Oecumenica, & generalis Synodus, in sancto Spiritu legitime congregata, intendens consultò, maturè, & adhibita causæ cognitione respondere in publica Sessione, prout à te peractum est, & rei qualitas postulat, te admonet, vt ad eandem Synodum omnino accedas, huiusmodi responsionem auditorus excepturusq̃, in proxima futura Sessione, qua die vndecimâ appetentis Octobris habebitur. Quod verò Christianissimus Rex affirmat in suis litteris, esse in vrbe Tridentina Concilium, acceptat, ac libenter admittit: non tamen te admittit tamquam legitimam personam in rebus à te dictis, nisi si & in quantum de iure debent. Et nihilominus contestatur, nullum generari præiudicium Concilio, eiusq̃, processui ex quibuscumque à te gestis. Atque interim scribas omnes publicos vetat tibi, aut cuicumque huius rei gesta tabulas tradere, nec nisi additis responsis, quæ tibi reddere parata est Synodus die præscripto, nec sine sui scribæ subscriptione, aliter contestatur irritas fore.*

Deinde Legatum adiit Amiotus, prætermissumque à se reuerentiæ officium excusauit, quòd scilicet antequam rem incepisset, ipsum non inuiferat, vt suo Principi obsequeretur. His Legatus reposuit, sibi pariter excusationem deberi; quando vt suo Principi deseruiret, Regi obfistere adigebatur; significans militem, quem tamquam Bononiensis Legatus comparabat. Ceterum indicauit, commotum bellum sibi non probari, sed non destitisse per litteras suo fungi munere, sed litteras carere voce ad responsiones refellendas: si Romæ fuisset, sibi persuaderi, eas turbas se præpediturum fuisse.

fuisse. Ita Legatus; seu quòd reuerà id sibi in animum induceret, ex ea fiducia quam de sua quisque suadela concipit; seu quòd vellet benevolentiam sibi aucupari, ostentato beneficio per eam conditionem, quæ iam ampliùs expleri non poterat.

- 7 Amiotus publicam contestationis fidem à Massarello petiit: sed nihil obtinuit, cum destinatus responsioni dies expendendus esset, quo vnà cum responsis coniuncta, & ab eis quasi correcta vulgaretur. Quapropter ille Venetias rediit, vt noua ibi mandata caperet à Turnonio. Sed interim Rex die tertio Septembris edictum quod memorauimus promulgauit, in quo reipsà idem declarabat de obstaculo iniecto suis Episcopis (prout ipse significabat) studiosè à Pontifice per excitatum bellum, ne Concilium adire possent: nec vllum internuntium, qui Sessionis die responsum acciperet, mittendum curauit; quemadmodum, cum Amiotus rem proposuit, edixit, nullam à se responsionem peti. Sed denuntiatum illi fuit, velle Patres eam ipsi reddere, tametsi ab illo non peteretur. Hoc interest inter responsa, quæ petitioni, & quæ oppositioni redduntur; altera libentius redduntur silentio, quippe quod rem negat absque repulsa, sæpè eam danti molesta, quia is per illam odiosus redditur sese inclinanti: in alteris, quamuis proluxa, semper manca videntur verba, nisi vis ingens prudentiæ ingentem anxietatem temperet, quâ quisque ardet magis bonam causam prætexere quàm habere.

Ex literis
Amioti.

CAPVT XVIII.

Expenduntur quæ Suauis obseruat in actionem Iulij, & Concilij integritatem.

- 1 SVauis pro suo instituto, quo priscos graues viros suarum recentium satyrarum auctores facit, plura comminiscitur, ab illis tum Pontifici tum Concilio obiecta.

Ac primò quidem; *Indignius visum esse, posteros Pauli, qui pro libertate Italiae adeo desudauerat, fuisse destitutos.* Profectò huic homini nihil odiosius Romano Pontifice mentis oculis obuertatur: & quoniam viuus Pontifex verius est Pontifex quàm demortuus, vt viuentem vituperet, demortuum commendat, quamuis eundem, qui extinctus est, maledictis dehonestauerit, dum viuentem descripsit. Quot huius obrectationis aculeis studuit idem Suauis Pauli Tertij famam impetere? Quàm acerbis morsibus ipsum dilacerauit ob amorem in suos, ac potissimùm ob traditas illis Parmam ac Placentiam? Quæ non affirmat de ipsius auiditate, quâ pro illis Mediolano

Pars II.

K k

inhia-

1551. inhiauerit? Oblatum Cæsari fuisse à Paulo ingentem thesaurum, societatemque aduersus quemcumque, parato quidquid in suis subditis inesset succi coniungere, eundemque Cæsarem, vt sibi Christianum orbem subiiceret, adiuuare? Petri Aloylij cædes, Placentiæque occupatio, quamdiu Paulus de iis querebatur, ab omni Suauis reprehensione fuerunt immunes: nunc verò cum alius Pontifex Pauli stirpem exagitat, satis illud ipsum est, vt Paulum in cælum euchar, ceu de Italia optimè meritum, planeque dignum gratà remuneratione, ipsius posteris tribuendâ.

Nolo hîc ingredi iudicium de huiuscemodi belli conuenientia. Sed Iulius nequaquam in animo habuit deserere posteros Pauli, quibus confestim restitui Parmam iussit, redditâ idcirco de suo magnâ pecuniâ vi Camillo Ursino, tributisque Octauio duobus in mensès singulos scutorum millibus, præter mille alia pro peculiari stipendio. Semper etiam impensè intulit Cæsari, vt pacificam Parmæ possessionem relinqueret penes Octauium, cui de Cæsarianis sollicito obtulit se vel suâ præsentia, si opus foret, eam defensurum. Controuersia in eo fuit, quòd Octauius Gallorum auxilia tunc acciuit, cum Pontifex haud necessaria existimabat; simulque animaduerteat, perinde fore si Parma ipsis referuaretur, ac si Iani templum in Italia patefieret: arma verò ad minus Reipublicæ incommodum intulit, tametsi maius ipse pateretur incommodum, sicuti ostensum est. Nec ea argumentatio quantum coloris, tantumdem formidinis habet: Si Pontifex Carolo Placentiam occupanti molestiam haud inferebat, cur inferret Henrico Parmam defendenti? Aliud sanè est arma ciere ob aliquod damnum, decessoris ætate iam illatum, ab eoque toleratum; aliud verò, nouum, sibi que illatum regnanti detrimentum pati. Lex ipsis etiam priuatis permittit, vt ea, quibus spoliati sunt per vim, illico à spoliatore præripiant, non item iniectâ morâ. Pacis perturbator inter homines habetur, quicumque rerum nouarum causâ bellum mouet. Præterquam quòd ipsa occupatæ Placentiæ toleratio Regem non incitabat ad arma, quæ ne Paulo quidem superstite commouit; sed tolerantia nouarum rerum Parmensium prænoscebatur, ad bellum Cæsarem commotura. Ac demum Pontifex Parmæ causâ non Gallum aggrediebatur, sed beneficarium suum, tamquam contumacem, cum regius auxiliaris tantum esset: contra verò ad recuperandam Placentiam necesse erat, vt Iulius Cæsari nominatim bellum inferret.

Pergit obloqui Suauis, aliquos existimasse, cupere Pontificem, vt inter Cæsarem & Henricum bellum erumperet ad obturbandum
Conci-

Concilium. Et tamquam de suo addit, Certum esse, frequentioribus efficacioribusque postulatis sollicitatum à Pontifice Cæsarem ut arma capesseret, quàm Regem ut rem componeret. Sed alterum quidem vnum est ex iniquissimis iudiciis, quæ mentis seu distortæ seu malignæ temeritas ferre possit; alterum est evidentissimum mendacium, maximeque repugnans illorum temporum monumentis.

4 Atque ut de priori loquar; Num fortè Iulio deerant aliæ decliniores viæ, quibus Concilium subterfugeret? Nónne poterat per honestissimam speciem Cæsari respondere, velle se profequi iam inductum Romam translationis iudicium, nec obnoxiam æqualium posterumque dubitationi relinquere æquitatem & suam simul & Pauli, à quo purpurâ ornatus fuerat, in opere tam memorabili? Præterea, quis Iulium coëgerat ad Henrici consensum tam sedulâ persuasione eliciendum, sicuti vidimus, cùm sibi certum esset, suâ sponte numquam consensurum Concilio in Austriaca ditione? Quando igitur Pontifex noluit tam faciles inire rationes declinandæ Synodi, an in rem suam postea futurum fuisset, spem illius perturbandæ tam caro mercari, hoc est, suscepto bello tam arduo, dum ærarium exhaustum erat, simulque expositâ periculo suâ vniuersâ stirpe, & quidem periculo non ad speciem, sed eiusmodi, ut ipse breui in extincto fratris filio familiæ suæ radicem præcisam aspexerit? Quid plura? nõnne Suavis ipse narravit, Iulium eousque fuisse progressum, ut per Ascanium Corneum Gallix Regem monuerit, nihil à quouis Principe iniuriosius Deo posse admitti, quàm Oecumenici Concilij progressibus obsistere? Dein verò, cùm Vallum eidem Regi Legatum mitteret, ut ad concordiam illum adduceret, nõnne inter cetera argumenta, quibus eum alliceret, vsus est potissimè beneficij magnitudine, quo Ecclesia fuisset affecta, si repetita iam Synodus continuaretur?

α Mandata
Vera. lo re-
dita, 13. O-
ctobr. 1551.
ann. Bur-
ghesios.

5 Quod spectat ad alterum: Quid non molitus est Iulius, ut controversiam componeret? Præter adhibita ab illo officia per Oratorem Gallicum, per Ferrariensem ac Turnonium Cardinales, & præter ea quibus Regem per Nuntium sollicitavit, an non sororis filium ad eundem legavit? an non remisit in Galliam Monlucium cum iteratis precibus, amplisque promissis? nõnne tot suos Nuntios & Cardinales ad Octavianum misit, qui cum eo agerent, antehabita, prout ipse dicebat, charitate dignitati? Num in Senatu non obrinuit Purpuratorum consensum iis quæ postulauerat, missis ad Octavianum Diplomatus, & paratus auferre ad id perficiendum

Historia
Concilii Triden-
tini.
Lib. II.
Cap. 18.

1551.

b Exat in
mandatis
Verallo tra-
ditis.

c In manda-
tis Riccio
traditis.

à Ioanne Baptista fratris filio Camerinum, cuius ei dum viueret ad-
ministracionem concesserat? Iterùm verò post accensum bellum,
& ante dissolutum Concilium, nõnne legationem ad Regem obire
iussit Verallum, vt pacem peteret, & per amplas condiciones offer-
ret, b modò pro Sedis Apostolicæ dignitate Octavius Parmâ secede-
ret? Ex altera parte, quæ apud Cæsarem ad bellum declinandum
non tentauit? an per Dandinum tot illi rationum momenta non
proposuit, quibus suadebat, vt in præsentia remitteret supercilium,
præstolaturus opportuniora tempora, cum ab aliis tricus libera ma-
nus foret? an non denuntiauit, se nonnisi quadraginta scutorum
millia c posse suppeditare, tamen postmodum iacta alea necesse illi
fuerit longè maiorem argenti copiam impendere? Verùm quidem
est, Henrico & Octauiò oblata recusantibus, Iulium, Cæsaris po-
stulationibus compulsus ad bellum, optauisse, quò dignitati simul
ac securitati consulere, citas validaque suppetias, quibus res pro-
sperè cederet.

Post pauca, rationes profert Suauis, ob quas Galli negabant se 6
obstrictos iri futuris Decretis illius Concilij. Ex his vna erat, quan-
tum ipse scribit; Quamquam Antistites Galliæ minimè opus habe-
rent, per ditionem Pontificiam iter facere vt Tridentum accede-
rent; oportere tamen vt per subiectas Cæsari terras transirent. Sed
cur silentio præterit responsum quod reddebatur, nimirum, inter
Regem ac Cæsarem haud bellum geri; nec satis esse impediendæ
itineris & commercij securitati initam à Cæsare societatem cum
Pontifice, cuius nomine bellum habebatur? Num fortè ignorabat
Suauis, an vniquam ipsius ætate inter duos Reges bellum geri quis-
quam dixerit, quâ tempestate Gallo fœdus inerat aut cum Batavis,
aut cum Sabaudis, in Hispaniæ Regem pugnantibus? Nõnne ipse
pernouit, id temporis libera ac tuta fuisse alterius Regis subditis in-
gressum mansionemque in alterius ditione, atque inter eos conti-
nuatas mutuas legationes, ceteraque amicitia & affinitatis officia?

Verumtamen si Suauis in ea se continuisset narranda ratione, quâ 7
Galli tunc verè vsi sunt; quamuis responsonem illi redditam omi-
fisset, vnus quidem partis studiosus, sed non mendax fuisset. Au-
det sapientissimo Parisiensi Senatui sententiam imputare, tam ipsius
doctrinæ quàm Religioni repugnantem. Huiusmodi sententia est,
Eos, qui cunctis Ecclesiasticis conuentibus, adeoque Conciliis etiam
Oecumenicis non intersunt, tamen non legitimè præpediti, eorum
sanctionibus non obligari. Quod non modò tolleretur ab Ecclesia
Monarchiæ regimen, perinde ac vellent hæretici; sed ferè etiam,
pro

pro eo ac vetustiore ac rudiore mundi ætate viuebant homines, quamcumque communitatis ac Reipublicæ formam: quo quid magis incompositum, magisque contrarium sacris Litteris, traditionibus, historiis Ecclesiasticis, gubernationi fidelium, & ipsius rationis lumini excogitari potest? Aliqua mihi gens proferatur, modò in extremam barbariem non degeneret, quæ ita legibus communique regimine soluta vitam exigat. Quando unquam non modò Concilio, sed planè discipulo Parisiensi potuit sub specie veritatis in mentem cadere, licere cuicumque vel notæ minoris Episcopo sibi hierarchiam quamdam propriamque per se mundum constituisse? Num fortè id unquam à Gallis aut in Prouinciæ aut in Dioceseon Synodis usurpatum est, ita ut esset alteris in cuiusvis Episcopi, alteris in cuiusvis rectoris potestate, non interesse, & ex hoc Decreta communia nolle recipere? Suavis ad rem suam plures auctores congerit, sed nec loca nec verba producit; egregiâ quippe arte, ne possit falsi redargui. Sed ne ita quidem sibi satis consuluit. Profert ipse in medium S. Gregorium, dicentem, neque Canones Concilij Constantinopolitani secundi, neque primi Ephesini ab Ecclesia Romana fuisse receptos. Concedatur hîc quod falsum est; de quo mox: interrogo: An eos fortè illa non recepit, quia iis Synodis non interfuit? Id profectò affirmari nequit saltem de primo Ephesino; illi certè interuenit Romana Ecclesia, illi assensu est; illi præfuit Cælestinus Romanus Pontifex per S. Cyrillum, ipsius Legatum. Verum igitur non est, S. Gregorium (etiãsi pro vero ponatur) ea dixisse, quæ refert Suavis fauere sententiæ, ad quam firmandam ab eo producit; nimirum, cuiuslibet Ecclesiæ, quæ alicui Synodo non interuenit, liberum esse eius sanctiones recipere vel recusare. Sed verum adhuc est, per hoc ipsum quod hîc narrat Suavis, totam eiusdem molem ab eo imprudenter conuelli. Etenim cum Ecclesia Romana & interfuerit laudato Concilio, & illius Canonibus sancendis assenserit, non alia de causa potuit ipsi licere eos non recipere, nisi quia Concilia ab ipsa accipiunt, non super ipsam obtinent potestatem. Quare nisi Legatus, qui eius nomine ibi adfuit, diserta habuerit mandata de iis omnibus quæ ibidem declaranda ac statuenda sunt, semper illius Concilij Decreta pendunt suspensa, donec à Sede Apostolica habeantur rata, quemadmodum Bellarminus ostendit; quod reliquis inferioribus Ecclesiis minimè conuenit. At si quando quarundam arbitrio permessa est sancitarum legum acceptatio (quod tamen de dogmatis Fidei, quæ fuerint ab Oecumenicis Synodis pronuntiata, numquam permiffum) id ex eo factum

d Vide Bellarm. lib. 1. de Conciliis.

K k 3

ctum

Historia
Concilij Tridentini
lib. II.
cap. 18.

1551.

ctum est, quòd cum illæ non per contumaciam abfuisſent, nec explicatum iſiſ eſſet, an eiufmodi leges iis Diœceſibus conduce-
rent, quarum rectores auditi non fuerant, hæc lenis agendi ratio
ſpontè ſuſcepta eſt, ne ſcilicet illis legibus niſi pro ipſarum ſententia
ac voluntate obſtringerentur. Verùm hanc vniuerſalem poteſtatem
Concilii Eccleſiæ denegare, perinde eſt ac ipſam Eccleſiam eſſe Ec-
cleſiam denegare: Eccleſiæ quippe nomen non aliud, niſi *Conno-
torum congregationem*, adeoquæ regimen commune ſignificat; ſimul-
quæ affirmare, regimen à Chriſto inſtitutum, eſſe omnium, quibus
homines vtantur, deterrimum.

Iam verò, tametiſi quæ diſſeuimus vera ſint omnia; tamen in iſiſ
accidit, quòd Ariſtoteles tradit in Logica, Falfas interdum eſſe po-
ſitiones præmiſſas, ex quibus oritur vera conſuſio. Etenim S. Gre-
gorius in primis de Epheliſino primo contrarium affirmavit ac ipſi
Suauis appingit. Scripſit ille quidem ^e ad Anaſtaſium Antiochenum
Antifiſitem, vt emendatum eius Concilij exemplar conquireret, aut
ſe curaturum vt illud Româ mitteretur; adiecitquæ, ad ſe Conſtan-
tinopolim perueniſſe deprauatum quoddam exemplar, in quo inter
pronuntiatâ Catholica inferebantur multa Pelagij ac Cæleſtij do-
cumenta, quæ ea Synodus confutarat. At verò de Conſtantinopoli-
tano primo, non de ſecundo dixit aliquando S. Gregorius, ^f illud ab
Eccleſia Romana comprobari in Macedonij damnatione; ſed vt-
que ad id temporis, *Eius*, inquit, *Canones & Acta non habuit, nec ac-
cepit*. Et ſuborta difficultas eſt, non de lege aliqua ad Eccleſiæ tribu-
nalia moreſquæ reformandos edita, ſed de Canone tertio, vbi pro-
ximus poſt Romanum Episcopum Conſtantinopolitano locus tri-
buitur; quòd opponi videbatur & ſuperiori Eccleſiæ conſuetudini,
& Concilij Nicæni ſanctiõibus. Quamobrem ^g diu varij Pontifi-
ces repugnarunt, donec ob ſtudium pacis vſu receptus eſt, tacito-
quæ Romanæ Sedis conſenſu; poſtea verò diſertâ comprobatione
Innocentij III. in Synodo Lateranenſi. De reliquo ſcribit idem
ſanctus Gregorius ^h ad Theodolindam Longobardorum Reginam,
temerè dictum à quibuſdam fuiſſe, Romanam Eccleſiam à priori-
bus quatuor Conciliis reſeſſiſſe. Vnde autem ea fuerit orta ſuſpicio,
mox de altero capite acturi dicemus.

Quòd igitur attinet ad Conſtantinopolitanum ſecundum, in eo
ſita erat difficultas, quòd ibi damnati fuerant Theodorus Mopſue-
ſtenus, Iba, & Theodoretus, inter quos alius quidem ante ſuorum er-
rorum damnationem accuſationemquæ iam obierat; alius videba-
tur in quadam epiſtola, in qua tamquam hiftoricus eos errores reſe-
rebat,

^e Lib. 7.
ind. 2.
epiſt. 47.

^f Lib. 6.
epiſt. 31.

^g Vide Hi-
ſtoriam ip-
ſius Concilij
in editione
Romana
Concil. ge-
neral. ſub
Paulo V.
^h Lib. 12.
epiſt. 7.

1551.

rebat, præferbatque simul animum redeundi ad unitatem Ecclesiæ, ipsos reuocasse; eaque propter ad hanc unitatem à Chalcedonensi Concilio admissus fuerat, postquam illic dogmata ad Fidem spectantia fuerant constituta. Huic igitur damnationi trium hominum, quos nominauimus, prius habitæ à Iustiniano Imperatore, Vigilii¹ Pontifex obstiterat acriter, cum videretur Chalcedonensis Synodi dignitas per eam eleuari, nec profano Principi fas esse suam ad hæc auctoritatem extendere: mox animaduerso schismatis periculo, assensus est. Postea nouum è suo consensu exortum schisma conspicatus, cum res ad Fidei dogma non pertineret, iterum pedem retraxit, adeoque recusauit huic Synodo Constantinopolitane consentire: & cum eo complures ex Catholicis conuenerent, dum è conuerso alij Catholici eidem Synodo adhærebant. Atque in ea controuersia pars utraque Catholicorum memorata Chalcedonensis Synodi auctoritatem propugnabat; Vigilii quidem, eiusque asseclæ, quoniam ab illa hi tres in unitatem Ecclesiæ recepti fuerant: aduersarij verò, quoniam horum trium commentarij hæreses continebant, ab eadem Synodo condemnatas. Verum hæc posterior sententia tandem vicit. Quare secunda Synodus Constantinopolitana, cui noluit interesse Vigilii, & quæ idcirco antea Occumenica & legitima non fuit, postea vel ab ipso vel à successore Pelagio comprobata, vim auctoritatis quæ ipsi deerat accepit. Hinc tamen inter fideles schisma profectum, opponentibus Eutyrianis, ceterisque in Chalcedonensi proscriptis, ab ea Synodo Romanam Ecclesiam discessisse, dum Constantinopolitanam secundam probabat. Itaque S. Gregorius pluribus in locis^k huiusmodi repugnantia vanam speciem dissipat, ostenditque, quod spectabat ad doctrinam, duas illas Synodos concordare in retellendis trium memoratorum hominum erroribus: id verò luculentius quàm alibi declarat scribens^l ad Constantium Mediolanensem Antistitem, vbi obseruat, dissidium non in dogmatibus verti, sed in hominibus, de quibus actum fuerat in Chalcedonensi, post firmatam integrè doctrinam; ac proinde controuersiam non esse de articulo Fidei, & qui ad Ecclesiæ auctoritatem nulli obnoxiam errori spectaret. Verum tamen quòd eam remoueret offensionis occasionem, quæcumque tandem ea foret, fatius duxit, vt ipsius litteræ, quibus ea Synodus^m comprobabatur, minimè vulgarentur, ac de illa sermones passim non haberentur.

i Vide rationes & euenta apud Baronium annis Vigilij Patris, præsertim à 546. ad 553.

k Lib. 1. epist. 24. lib. 2. ep. 36. lib. 3. epist. 4. lib. 7. ep. 53. lib. 12. ep. 7. l. Lib. 3. epist. 37.

m Vide laudatam epistolam 37. & Severinum Binium in Notis Vitæ in S. Gregor.

¹⁰ Narrat denique Suanis, Romæ tolerari non potuisse, quòd vellet Rex in Pontificem bellum gerere, simulque profiteri, eandem à se

Historia
Concilij Tri-
dentini
lib. II.
cap. 18.

1551.

n Stephanus III. relatus in Canone 4. dist. 79. dicens: *Hac sacrosancta Domina nostra Romana Ecclesia.*

in Sedem Apostolicam reuerentiam retineri, cum Sedes Apostolica nihil aliud nisi Pontifex Romanus sit. Quod subdit ille, Gallos fuisse inficiatos, adductis ex opposito quibusdam veterum Pontificum dictis, qui Sedem Apostolicam *suam Dominam* appellarunt.

Enimvero nemo fuit Romæ adeo crassæ Mineruæ, qui sibi persuaserit, idem prorsus esse Romanum Pontificem, & Apostolicam Sedem; cum potissima sit humanæ rationis notio, de vna eademque re duas contradictiones veras esse non posse: & tamen mutatur Pontifex, Sedes Apostolica non mutatur, sed semper eadem est; quin ea remanet, & reuerentiæ contemptusque capax est, omni etiam Pontifice vacua. Et quidem consuevere Pontifices affirmare, se vitam ac sanguinem profusuros, & asperissima quæque in se passuros ad eam Sedem tuendam. Quare mirum non est, si *Dominæ* sui titulum illi tribuant, cum seipsum generatim nuncupent *Servos servorum Dei*. Pari quoque ratione idem non sunt Cæsar & Sedes Cæsarea, Respublica & Senatores qui Rempublicam administrant: ac proinde posset quispiam odio prosequi nominatim Pontificem, Cæsarem aut Senatores, & simul amare Sedem Apostolicam, Sedem Cæsaream, ipsam Rempublicam, eorumque Principatum amplitudinem promouere. Sed quod idem esse Roma contendit, est vtriusque auctoritas; cum alia non sit Sedis Apostolicæ auctoritas, alia Pontificis: adeoque non potest simul excuti obedientia erga Pontificem, quatenus Pontifex est, repudiato Concilio quod ille conuocauerit, & retineri obedientia in Apostolicam Sedem: quæ pariter ratione nemo potest Cæsari, quatenus Cæsar est, nolle obsequi, & simul obsequi Cæsareæ Sedi, neque contumaciam exercere in Decreta Senatus, & simul in obsequio Reipublicæ persistere. Quisquis hæc legat, nobis ignoscat velim, si huius scriptoris soporifera, parum illa quidem credibilia, sed nimis credita, nos adigunt ad exercendas elenchorum potius quàm historiæ leges. Verum si huius exercitatio nobilior est ad mentem veritate informandam, illorum ars magis est necessaria ad eradendam ab ea falsitatem, quemadmodum semper plus necessitatis habet se malis purgare quàm bonis perficere.

HISTO